

Ingenmannsland?

En studie av uformell bosetting og økonomisk liv i Ruga

Masteroppgave i samfunnsgeografi
Universitetet i Bergen
Mai 2022

Peter Krohn-Hansen

Forsidefoto: Peter Krohn-Hansen

En mann bærer et kjøleskap på hodet på veien inn til Ruga.

Sammendrag

I mange deler av verden bor folk i uformelle bostedsområder. Dette er steder hvor beboerne ofte mangler offisielle rettigheter til å være. Boligene er gjerne av dårlig kvalitet og innbyggerne er økonomisk ressursvake. Mange av disse områdene har vokst fram som følge av rural-urban migrasjon og består av et bredt mangfold av mennesker med ulik bakgrunn. I denne oppgaven tar jeg for meg slumområdet, Ruga i Ghanas hovedstad, Accra.

Ruga er etablert på det som offisielt sett er statlig eid land. Området er svært fattig og boliger og infrastruktur er av veldig lav kvalitet. I Ruga dominerer den uformelle økonomiske sektoren. Små forretninger, enkeltmannsforetak og familievirksomheter preger bybildet. Stedets økonomiske aktører driver ofte sine forretninger fra små konteinere, et bord i veikanten eller fra sitt eget hjem. Felles for dem alle er at det offentlige rom står i sentrum for forretningsdriften.

De siste tiårene har statlige og regulerte private aktører stadig gjort seg mer gjeldende i Ruga. Gamle nabolag og små forretninger har måttet vike for nye kontorbygninger, religiøse institusjoner, middelklasse-nabolag og eksklusive leilighetsblokker. Stedet står derfor i et veiskille, hvor det moderne Accra legger stadig større press på det tradisjonelle lokalsamfunnet. Det blir mindre plass å bo på – og det blir mindre plass å drive forretningsvirksomheter fra.

På et sted hvor innbyggerne har små økonomiske ressurser, marginene er lave og hverdagen er usikker, har det offentlige rom vært betraktet som sikkert. Denne studien viser til hvordan innbyggere og forretningsdrivende i Ruga selv har styrt utviklingen av byrommenes funksjon og rolle. Gjennom oppgaven får man se hvordan Ruga endres av eksterne aktører og hvilke konsekvenser dette har for stedets beboere og økonomiske aktører. Aller mest får man likevel se hvordan innbyggerne selv stadig endrer Ruga. Med fleksibel og velutnyttet bruk av byrom, argumenterer denne studien for at Rugas eksistens har gitt mennesker med ellers små muligheter en mulighet til å skape seg et liv.

Abstract

Around the world, there are many people living in informal settlements. These are places where residents often lack official rights to be. The homes are often of poor quality and the inhabitants are financially weak in resources. Many of these areas have emerged as a result of rural-urban migration and consist of a wide diversity of people with different backgrounds. In this paper, I consider the slum area, Ruga in Ghana's capital, Accra.

Ruga is established on what is officially state-owned land. The area is very poor and housing and infrastructure are of very low quality. In Ruga, the informal economic sector dominates. Small businesses, sole proprietorships and family businesses characterize the cityscape. The local economic actors often run their businesses from small containers, a table by the roadside or from their own home. Common to them all is that the public space lays the foundation for business operations.

In recent decades, state and regulated private actors have become increasingly prominent in Ruga. Old neighborhoods and small businesses have had to give way to new office buildings, religious institutions, middle-class neighborhoods and upscale apartment blocks. The place is therefore at a crossroad, where the modern Accra puts increasing pressure on the traditional local community. There will be less space to live in - and there will be less space to run businesses from.

In a place where the inhabitants have small financial resources, the margins are small and everyday life is uncertain – the public space has been considered safe. This study refers to how residents and small-scale businesses in Ruga, themselves have managed the development of the function and role of urban spaces. Through this thesis, you get to see how Ruga is changed: by public authorities and formal, private developers and what consequences this has for the place's residents and economic actors. Nevertheless, and most of all, you still get to see how the inhabitants themselves are constantly changing Ruga. With flexible and well-utilized use of urban space, this study argues that Ruga has given people with otherwise small opportunities an opportunity to create a life for themselves.

Forord

Fem fine år ved Universitetet i Bergen går mot slutten. Det har vært lærerike og spennende år, hvor alt fra en vanlig studiehverdag, til ett semester ved University of Ghana høsten 2019, til to år med pandemi har vært en del av løpet. Særlig halvåret jeg tilbragte i Accra var en opplevelse jeg ikke ville vært foruten. Masteroppgaven jeg nå har skrevet, kan nok også sies å være et resultat av oppholdet mitt der. Der ble jeg kjent med andre geografistudenter, blant annet Michael – som var med meg som tolk da jeg gjorde feltarbeidet i Accra sommeren 2021. Han hjalp meg også med å få «innpass» blant lokalbefolkningen i Ruga, noe som gjorde feltarbeidet enklere for meg. Jeg vil derfor rette en stor takk til både han og alle informantene i Ruga, som stilte opp på intervjuer, serverte meg både mat og drikke, og fikk meg til å føle meg velkommen.

En stor takk rettes også til min veileder Ragnhild Overå. Jeg har satt stor pris på alle innspill. Det har vært betryggende å kunne snakke med – og stille spørsmål til en med stor kunnskap om Ghana og tematikken masteroppgaven berører.

Jeg sender også en stor takk til familien min – særlig foreldre og besteforeldre for god støtte gjennom dette prosjektet og hele studieløpet generelt. Det har vært uvurderlig på alle måter og er noe jeg er veldig takknemmelig for. Helt til slutt vil jeg takke Johanne Sofie for å alltid stille opp med gode råd, korrekturelesning og datakunnskaper.

Peter Krohn-Hansen

Mai 2022

Oversikt over tabeller, figurer, kart og fotografier

TABELL 1: ANDEL SYSSELSATTE I FORMELL SEKTOR (1960-1991).....FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.	
TABELL 2: INNFLYTTERE OG UTFLYTTERE FRA GHANAS TI REGIONER I 2010FEIL! BOKMERKE ER IKKE DEFINERT.	
TABELL 3: UTDANNINGSNIVÅ.....	41
TABELL 4: ETNISITET BLANT INFORMANTER.....	42
TABELL 5: ULIKE YRKER I RUGA	57
FIGUR 1: FORHOLDET MELLOM ABSOLUTT, RELATIVT OG RELASJONELT ROM	23
KART 1: GHANAS 10 REGIONER I 2015	6
KART 2: KART OVER ACCRA METROPOLIS FRA 1907 HVOR NIMA ENNÅ IKKE BESKREVET. GRØNN PRIKK VISER MAAMOBI, RETT NORD FOR DAGENS NIMA	8
KART 3: STEDER JEG HAR VÆRT UNDER FELTARBEIDET: RUGA, KANDA ESTATES, NIMA, MAAMOBI OG CANTONMENTS MERKET AV MED BLÅTT FLAGG. TESANO, HVOR JEG BODDE ER MARKERT ØVERST TIL VENSTRE I BILDET.....	34
KART 4: OVERSIKTSKART OVER RUGA, BYGNINGER OG STEDER RUNDT.....	53
FOTO 1: HILLA LIMANN HIGHWAY DELER KANDA ESTATES OG RUGA (TIL VENSTRE I BILDET) OG NIMA (TIL HØYRE I BILDET)	10
FOTO 2: RUGA CRESCENT, HOVEDGATA GJENNOM DEN ELDESTE DELEN AV RUGA.....	11
FOTO 3: BILDET VISER EN TYPISK «PROVISIONAL STORE» I RUGA.....	59
FOTO 4: EN TRANG GATE MELLOM HUSENE I DEN NYERE DELEN AV RUGA	61
FOTO 5: DEN ÅPNE Plassen HVOR DET MELLOM 2004 OG 2005 RASKT BLE BYGGET ET NYTT NABOLAG I RUGA.....	61
FOTO 6: PARTERING AV STORFE	63
FOTO 7: KVEGOPPDRETT LANGS VEIEN VED SIDEN AV SLAKTERFORRETNINGEN.....	64
FOTO 8: BILDET VISER DET EKSKLUSIVE LEILIGHETSKOMPLEKSET AURORA APARTMENTS (TIL HØYRE I BILDET) OG DELER AV RUGA I ENDEN AV VEIEN (PÅ VENSTRE SIDE I BILDET).....	68
FOTO 9: RUGA MED UTSIKT MOT NYBYGDE ACCRA CENTRAL MOSQUE	68
FOTO 10: BYGGING AV KONTORBYGG FOR AYAWASO EAST MUNICIPAL ASSEMBLY (AEMA) PÅ ET TIDLIGERE BOLIGOMRÅDE I RUGA. DETTE BLE PÅBEGYNT I 2021 OG MEDFØRTE AT INNBYGGERNE BLE KASTA UT.....	69
FOTO 11: BYGGING AV 16 NYE 3-SOVEROMSLEILIGHETER I RUGA. BILDET ER TATT PÅ ANDRE SIDEN AV GATA FRA DER DET NYE KONTORBYGGET TIL AEMA PÅ BILDE 8 BLIR BYGD... 	69
FOTO 12: UTENDØRS BAR UNDER ET TRE	72

FOTO 13: NYBYGD «GATED COMMUNITY» I NÆRHETEN AV RUGA 75

Innhold

Sammendrag	i
Abstract	iii
Forord	v
Oversikt over tabeller, figurer, kart og fotografier	vii
1. Introduksjon	1
1.1 Oppgavens utgangspunkt.....	2
1.2 Accras historiske bakgrunn.....	3
1.3 Rural-urban migrasjon og nedbygging av formell sektor.....	4
1.4 Studieområde: Ruga	7
1.5 Formålet med oppgaven	11
1.6 Problemstillinger	12
1.7 Oppbygging av oppgaven.....	13
2. Teoretisk rammeverk	14
2.1 Teoretiske begreper	14
2.2 Urbanisering og bosetning i det globale sør	15
2.3 Uformelle bosetninger	16
2.4 Økonomisk informalitet.....	19
2.5 Perspektiver på informalitet og økonomiske systemer.....	19
2.6 Rom – absolutt, relativt og relasjonelt.....	22
2.7 Urbaniseringens romlige dimensjon – tilegning og kontroll	24
2.8 Rom som kontinuerlig prosess	24
2.9 Betydningen av rommets funksjon	25
2.10 Eiendomsstrukturer.....	27
2.11 Akkumulering ved forvisning.....	29
2.12 Oppsummering av teori	32
3. Metode	33

3.1 Introduksjon av kapittel	33
3.2 Kvalitative metoder	35
3.3 Casestudie	36
3.4 Utvalgsmetode	37
3.5 Datainnsamlingen i praksis	39
3.5.1 <i>Bekvemmelighetsutvalg</i>	39
3.5.2 <i>Snøball-sampling</i>	40
3.6 Informantene	40
3.7 Gjennomføring av intervjuer	42
3.8 Observasjon som metode	44
3.8.1 <i>Deltakende observasjon</i>	45
3.8.2 <i>Ikke-deltakende observasjon</i>	46
3.9 Sekundærlitteratur	46
3.10 Dataanalyse	47
3.11 Selvrefleksivitet og etiske betraktninger	48
3.12 Reliabilitet	49
3.13 Validitet	50
4. Ruga: bosetting og økonomisk liv	52
4.1 Oversikt over kapittelet	52
4.2 Hvordan benyttes det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga?	54
4.2.1 <i>Etablert i det offentlige rom</i>	54
4.2.2 <i>Hvem er aktørene?</i>	56
4.2.3 <i>Økonomiske aktørers ekspansjon av plass</i>	58
4.2.4 <i>Rom som handelsvare</i>	59
4.2.5 <i>Forretninger i det offentlige rom</i>	62
4.3 Hvordan påvirker utbygging området?	67
4.3.1 <i>Endringer i og rundt Ruga – hva har skjedd?</i>	67

4.3.2	<i>Utbygging i Ruga – innskrenking av plass</i>	69
4.3.3	<i>Åpne landområder lukkes</i>	72
4.3.4	<i>Nye byrom – for hvem?</i>	74
4.4	Hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?76	
4.4.1	<i>Kompensasjon for å dra – men blir værende</i>	76
4.4.2	<i>Hvordan påvirker det Ruga at inbyggerne blir boende?</i>	77
5.	Teoretisk analyse: Et liv i Ruga	80
5.1	Introduksjon av kapitlet	80
5.2	Betydningen av ulike former for rom	80
5.3	Et dynamisk offentlig rom.....	82
5.4	Informalitet – fleksibilitet og muligheter.....	84
5.5	Landområder tilegnes uformelt og utvikles.....	86
5.6	Akkumulering ved forvisning – Ruga endres.....	89
5.7	Uformell kommodifisering av landområder – en innbyggerdrevet reaksjon?.....	91
5.8	Multifunksjonell stedsutvikling.....	92
5.9	Oppsummerende refleksjoner.....	94
6.	Konklusjon	97
6.1	Introduksjon av kapittel	97
6.2	Hvordan benyttes det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga?.....	97
6.3	Hvordan påvirker utbygging området?.....	98
6.4	Hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?99	
6.5	Hovedproblemstilling: Hvordan former mangfoldet av uformell aktivitet utviklingen og bruken av byrommet i Ruga?.....	99
7.	Referanser	101
8.	Vedlegg	108
8.1	Intervjuskjema	108

1. Introduksjon

ingenmannsland substantiv

UTTALE [i`ŋ:(ə)nmanslan]

EMYTOLOGI etter latin *terra nullus*, etter engelsk *no man's land*

BETYDNING OG BRUK

1 land som ingen eier (og hvor ingen rettsforhold gjelder)

2 område mellom rekker av fiendtlige skyttergraver, hvor ingen av partene har kontroll

3 [OVERFØRT] sted, område hvor ingen oppholder seg (Det Norske Akademis ordbok, 2022)

Land som ingen eier. Et område hvor ingen oppholder seg. Ingen rettsforhold gjelder. Ingen av partene har kontroll. Slik beskrives betydningen av «ingenmannsland». Mange vil forestille seg et øde sted. En ørken, en ubebodd øy langt ut i havgapet. Kanskje en krigssone, hvor tropper forsøker å ta kontroll over en by eller grenseområde. Ingenmannsland kan være alt dette. Ingenmannsland kan også være noe helt annet. Det kommer an på hvem du spør.

Det finnes landområder i verden, som ligger så langt unna der mennesker vanligvis ferdes, at det blir oppfatta som ingenmannsland. Områder hvor ingen ser hva man gjør. Hvor ingen bestemmer eller kontrollerer hva man gjør. Dette er steder hvor man kan bygge seg en liten hytte som aldri vil bli funnet. Steder hvor man kan jakte, fiske – kanskje lete etter gull? Det finnes også landområder som ligger så nært der mennesker vanligvis ferdes, at de blir oppfatta som ingenmannsland. De kan ligge midt i storbyen. Byer med millioner av mennesker, samlet på et lite område. Midt blant veier og bygninger kan det ligge et lite område, som ingen bor på og ingen bruker. Her blir det bygget hus og forretninger. De har egentlig ikke lov til å bygge noen av delene. Likevel blir husene flere, forretningene blir flere. Menneskene blir flere.

Landområdene er ikke eid av dem, men de hverken kontrolleres eller styres av myndighetene.

Stadig flere flytter fra det rurale ingenmannsland til byene. Mange drømmer om et bedre liv, med et sted å bo og en levlige inntekt. Dette er ikke en oppgave som handler direkte om urbanisering. Oppgaven handler derimot om det som skjer etterpå. Hvordan utvikles og driftes et lokalsamfunn, med hundrevis av boliger og økonomiske virksomheter tett i tett – på et område hvor ingen av innbyggerne eier eller har rettslig kontroll over landområdene? Dette er historien om Ruga i Ghanas hovedstad, Accra.

1.1 Oppgavens utgangspunkt

De siste hundre årene har verden gjennomgått en massiv befolkningsendring. Der det tidligere var vanlig at befolkningene bodde spredt i rurale områder, bor nå en stadig større andel i urbane områder. De siste tiårene har særlig Afrika og Asia stått i førersetet for denne utviklingen (Ritchie & Roser, 2018). Fremdeles er Afrika det kontinentet i verden med den laveste andelen av befolkningen som bor i urbane områder. Samtidig forventes det at nettopp Afrika vil ha den største økningen av mennesker som flytter til de større byene i årene som kommer.

Urbaniseringen i Afrika har ført til at kontinentet, globalt sett, har den største forekomsten av mennesker som bor i urbane slumområder. Særlig Vest-Afrika har hatt en enorm urban befolkningsvekst de siste 50 årene. Byer som Lagos, Abidjan, Dakar og Accra har gått fra å være små -og mellomstore byer til å bli storbyer med innbyggertall på mange millioner mennesker (Hitimana et al., 2011). Med relativt få muligheter på landsbygda, flytter menneskene til de større byene i jakten på arbeid, utdanning og et bedre liv. Rask befolkningsvekst i storbyene har medført stort press på et allerede underutviklet bo- og arbeidsmarked. Resultatet er at mange av migrantene ender opp i slumområder og har vanskeligheter med å skaffe seg arbeid. Dette er en utfordring som på ulike måter preger by- og samfunnsutviklingen i vestafrikanske land.

Med dette som bakteppe, vil denne oppgaven undersøke nærmere hvordan samfunnsliv og urban utvikling utfolder seg i en slik kontekst. Jeg har i denne sammenhengen tatt utgangspunkt i Ruga – et lite slumområde i Ghanas hovedstad, Accra. Ruga er et sted hvor de fleste av beboerne er innflyttere fra rurale områder, eller etterkommere av innflyttere. Som mange andre slumområder, er Ruga statlig eid land. Stedets innbyggere mangler dermed eierskap til land og har få formelle rettigheter knyttet til sin bosituasjon. Likevel er Ruga et etablert sted, med boliger, park og enkel infrastruktur. I likhet med svært mange andre bostedsområder i Accra, er Ruga preget av utfordringer og usikkerhet når det gjelder bosetning og økonomiske forhold.

Accra har en dominerende uformell økonomi, hvor uregistrerte enkeltmannsforetak og familieforetak preger kapitalomsetningen i byen. Virksomhetene er gjerne etablert i det offentlige rom, uten formelle avtaler eller reguleringer. Felles for de fleste virksomhetene er at de drives på steder hvor statlige eller lokale myndigheter formelt sett har råderett. Parallelt med dette, blir Accra fortløpende en større og mer moderne by. Ny byutvikling i offentlig og

privat regi gjør seg stadig mer gjeldende i bybildet. Prosjektet tar utgangspunkt i denne situasjonen. Formålet er derfor å se på hvordan ulike dimensjoner av uformell bosetting og uformell økonomisk aktivitet, påvirker hverdagen og stedsutviklingen i Ruga.

1.2 Accras historiske bakgrunn

Accra er en av Afrikas største byer og har opplevd en hurtig befolkningsvekst i mange tiår. Byen var et mindre handelssentrum for Ghana og den britiske kolonimakten på 1800-tallet og første halvdel av 1900-tallet. Deretter skjøt befolkningsveksten fart i etterkant av frigjøringen fra Storbritannia i 1957. Mellom 1960 og 1970 opplevde Accra en signifikant vekst i innbyggertall. Mens Ghana som land hadde en befolkningsvekst på 2,5%, økte innbyggertallet i Accra med 5,9% (Doan & Oduro, 2011). Denne raske urbaniseringstrenden satt dermed standarden for Accras demografiske utvikling i tiden fram til i dag. Til tross for en avtagende trend mellom 1970 og 1984, har veksten vært stabilt høy og Accra har blitt en storby i global målestokk (Doan & Oduro, 2011). Som Vest-Afrikas tredje største urbane region (Karuga, 2019), har Accra blitt et økonomisk og politisk maktsentrum på denne delen av kontinentet.

Ghana har siden uavhengigheten fra Storbritannia gjennomgått en massiv utvikling på flere ulike plan. I likhet med mange andre tidligere britiske kolonier, medførte tiden etter uavhengigheten en stor politisk og samfunnsmessig omvelting. Ghana måtte utvikle sin egen økonomi og politiske identitet. Landets første president, Kwame Nkrumah, innførte en rekke politiske og økonomiske reformer mellom 1957 og 1967 (White, 2003). Dette innebar blant annet en økonomisk de-kolonialisering. Endringen betydde en strategisk omorganisering av eierskap i forhold til det europeiske handelsmarkedet. Råvarer og råmaterialer hadde tidligere vært en viktig ressurs for den britiske kolonimakta og utenlandske private handelsaktører. Disse ble nå satt under statlig eierskap, med den hensikt å skape en offentlig styrt industrialisering av Ghana (White, 2003). Oppbyggingen av statlig kontrollert industri resulterte i en modernisering av landet, hvor fusjonering av arbeidskraft og kollektivism var svaret på Nkrumahs visjon. Formålet var en utilitaristisk økonomisk vekst som skulle gagne det ghanesiske folket (White, 2003). Moderniseringen av Ghana er også en av de viktigste drivkreftene bak den økte urbaniseringen av Accra.

Nkrumahs ideologi angående statlig kontroll over viktig produksjonssystemer, som blant annet kakaoproduksjon og mineralutvinning, ledet til en kollektivisering av de ulike industriene. Da skulle de i større grad være rustet for storskala utenlandsk eksport enn det de tidligere hadde vært (Grant, 2009). Mesteparten av eksportvarene ble transportert gjennom

rurale områder i Ghana til Accra og Tema Port, 30 kilometer fra hovedstaden. Dette medførte en ytterligere ekspansjonsprosess av Accra, som allerede var etablert som landets handelssentrum under kolonitiden (Grant, 2009). Nkrumah og regjeringen hans så dermed på Accra som det overordnede hovedsetet for landets utvikling og startet oppbyggingen av en moderne by med jobbmuligheter og gode framtidsutsikter. Utviklingen av Accra som Ghanas definitive handelssentrum og politiske sentrum, ble dermed startskuddet for den storbyen Accra er i dag (Grant, 2009).

I Nkrumahs presidentperiode, økte migrasjonen til Accra betraktelig. Med Accra som landets politisk utvalgte vekstsentrum, medførte det også et betydelig sosioøkonomisk løft for byen og de som bodde der. Skoler, universiteter, arbeidsplasser og helseinstitusjoner ble etablert og arbeidskraft var etterspurt. Samtidig medførte satsningen på Accra et nytt nasjonaløkonomisk skifte. Makt og økonomiske ressurser ble i mye større grad sentrert i hovedstaden, mens Ghanas rurale områder i mindre grad var en del utviklingen. Dette resulterte i at menneskene bosatt i det rurale Ghana begynte å migrere til hovedstaden for å selv ta del i utviklingen.

1.3 Rural-urban migrasjon og nedbygging av formell sektor

I tiden som fulgte etter Nkrumahs presidentskap, gikk Ghana gjennom flere år med stor politisk og økonomisk uro. Disse årene fra slutten av 1960-tallet var preget av en rekke statskupp, hvor militære ledere tok makten (Morrison, 2006). Landets eksportbaserte økonomi ble kraftig redusert og i 1983 besluttet regjeringen, ledet av Jerry Rawlings, å innføre en rekke strukturtilpasningsprogrammer. Hensikten var å igjen gjøre Ghana konkurransedyktig i en markedsøkonomisk kontekst (Ninsin, 1996). Liberaliseringen av økonomien rettet mot det globale markedet viste seg å ha en positiv effekt for landets internasjonale konkurransedyktighet. Likevel ledet dette til en avhengighet av utenlandsk kapital, fordi liberaliseringens økonomiske strategi baserte seg på finansiering fra utenlandske lån- og støtteordninger (Ninsin, 1996).

Konsekvensene av strukturtilpasningsprogrammene innebar også en markant nedbygging av den statlige handels- og industrisektoren Nkrumah bygget opp på 1960-tallet (Ninsin, 1996). Accra, som da var en millionby etter flere tiår med rural-urban migrasjon og befolkningsvekst (World Population Review, 2022), stod nå med en økende andel av befolkningen utenfor det formelle arbeidsmarkedet. Tabell 1 viser hvordan denne utviklingen endret sammensetningen av den formelle sektoren. Fra en relativt høy andel sysselsatte innen den formelle sektoren i 1960, sank andelen betraktelig ned mot 1990-tallet (Aryeetey & Kanbur, 2007). Det er likevel

viktig å påpeke at den formelle arbeidssektoren aldri har vært dominerende i Ghana. Som man kan lese av tabell 1, har størsteparten av den ghanesiske økonomien aldri vært formell. Tabellen illustrerer likevel en betydelig nedbygging av formell arbeidssektor. Fra å være opp mot halvparten i 1960, gikk sysselsettingen av den private arbeidssektoren ned til 16% i 1991.

Tabell 1: Andel sysselsatte i formell sektor (1960-1991) Kilde: Aryeetey & Kanbur, 2007.

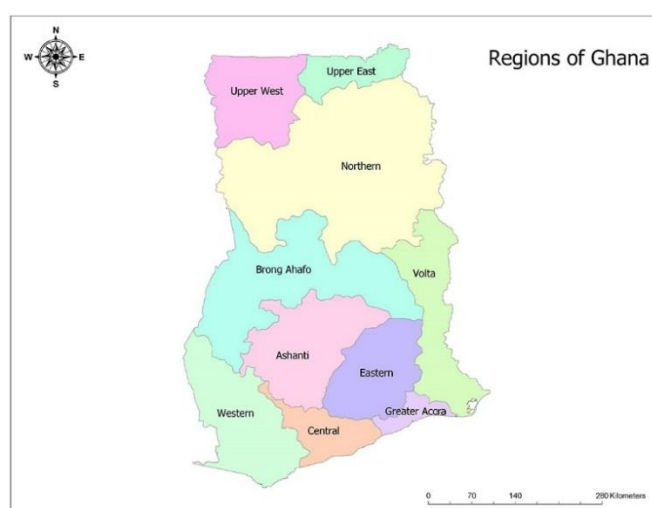
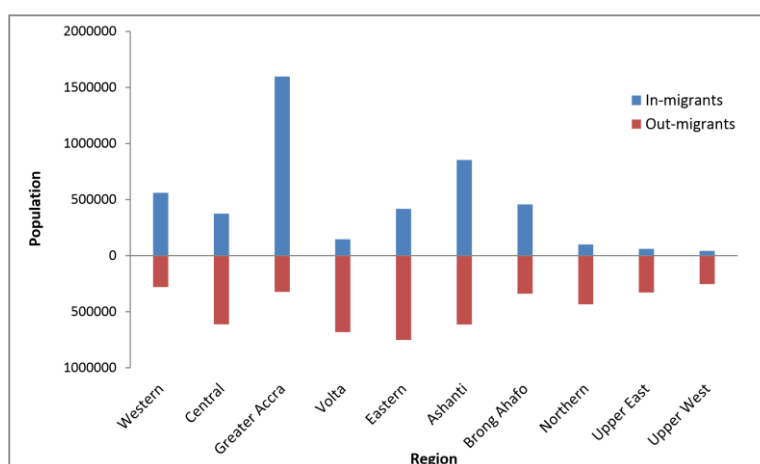
Table 3.5 Formal Sector Employment 1960–91 ('000)

	Private Sector	Public Sector	All Sectors	Share of Private Sector %
1960	149	184	333	44.7
1965	118	278	396	29.8
1970	110	288	398	27.6
1975	137	318	455	30.1
1980	48	291	337	13.6
1985	67	397	464	14.4
1986	66	347	414	15.9
1987	79	315	394	20.0
1988	55	252	307	17.9
1989	38	177	215	17.7
1990	34	189	229	17.5
1991	30	156	186	16.1

Source: Boateng (1997)

På samme tid fortsatte den rurale-urbane migrasjonen å øke. Migranter fra andre deler av Ghana – særlig de nordligste regionene; Upper West-, Upper East- og Northern Region – stod for en stor andel av befolkningsveksten i hovedstaden (kart 1). Tabell 2 på neste side viser hvordan landets tre nordligste regioner står for størst prosentandel av netto-utflyttinger i Ghana. Svært mange av utflytterne ender opp i Accra (Ghana Statistical Service, 2014). De nordligste regionene er i stor grad rurale områder, bestående av landsbyer og desentraliserte bosettinger. Her har landbruk vært hovedinntektskilden for innbyggerne. Sammenligner man de nordlige regionene med de sørligere, er områdene i nord ofte svært underutviklet (Cassiman, 2010). Spesielt med hensyn til infrastruktur, helsehjelp, skole og utdanning. Arbeidsmarkedet er meget begrenset i andre sektorer enn jordbruk og primærnæringer (Cassiman, 2010). Dette stilles i skarp kontrast til hvordan Accra har stått i førersetet for økonomisk og sosial utvikling gjennom mange tiår. Byen har vært regjeringsutnevnt katalysator og maktsentrum for den økonomiske transformasjonen Ghana har gjennomgått siden 1950-tallet. Accra har dermed blitt en svært ettertraktet destinasjon for migranter fra andre deler av landet.

Tabell 2: Innflyttere og utflyttere fra Ghanas ti regioner i 2010. Kilde: Ghana Statistical Service, 2014.

Kart 1: Ghanas 10 regioner i 2015. Kilde: Mappr.co, 2015.

Med en økende strøm av innflyttere gjennom mange tiår, har dette over tid lagt press på mange av faktorene som har gjort Accra til en attraktiv destinasjon. Få jobbmuligheter i formell sektor har ført til at en svært stor andel av byens innbyggere jobber under uregulerte forhold, med lave, usikre lønninger. Dette er gjerne kontraktsløst arbeid, der hverken arbeidskraft eller de økonomiske virksomhetene er avklart eller godkjent av myndigheter og andre relevante instanser (Osei-Boateng & Ampratwum, 2011). Menneskene som arbeider under slike forhold, tilhører den *uformelle økonomiske sektoren*. Dette er en svært mangfoldig sektor, som innbefatter store deler av arbeidsmarkedet i Accra. Her finner man alt fra konstruksjonsarbeid, spisesteder, detaljhandel og transport.

Omfanget av den uformelle økonomiske sektoren ble i 2008 antatt å inkludere over 80% av den ghanesiske arbeidsstyrken (Koto, 2015). Uformelt arbeid, med udokumenterte, lave lønninger fører gjerne også til uformell bosetning. Uten fast og dokumentert inntekt, er banklån for anskaffelse av boliger en stor utfordring. I 2008 ble det beregnet at 70% av

Ghanas befolkning bodde i uformelle bosetninger (Afenah, 2009). Disse bosetningene kjennetegnes av en rekke punkter: mangel på tilstrekkelig tilgang på vann, sanitering, lite plass, dårlig standard på bolig og lite sikkerhet i forhold til eierskap av bolig og landområde (Engstrom et al., 2019). En vedvarende strøm av migranter fra nordlige regioner til Accra, har ført til en situasjon der byens romlige utbredelse og utvikling har gått svært raskt. I mange tilfeller raskere enn både byplanlegging og offentlig- og privatstyrt utvikling har klart å holde følge med (Afenah, 2009).

Accra er en by der store deler av byutviklinga lenge har vokst og utfoldet seg på bakgrunn av innbyggerdrevne initiativ. I en by der befolkningsvekst og modernisering har preget hverandre gjennom mange tiår, har Accra endt opp som den definitive destinasjonen for mennesker fra andre deler av landet. Sammen med en sterkt dominerende uformell økonomi og et tilhørende etterslep og mangel på boliger, har store deler av byens utvikling og markedsmekanismer vært drevet av *innbyggerne selv* (Osei-Boateng & Ampratwum, 2011). Dette viser seg i praksis i flere markante distrikter av Accra. I mange av distriktene, hvor den offisielle grunneieren er den ghanesiske staten eller lokale myndigheter, har store byområder vokst fram siden 1950-tallet. Disse byområdene er gjerne bebodd av migranter og deres etterkommere, og er tilholdssted til tusenvis av mennesker og deres forretningsvirksomheter. Mange av disse distriktene har vokst fram som områder for bosetting og forretningsaktivitet, på tross av manglende reguleringer og tilrettelegging (Osei-Boateng & Ampratwum, 2011). Ett av disse stedene er Ruga.

1.4 Studieområde: Ruga

It is through Ruga that the path passed, from Nima leading to the city, to the barracks, to the workplaces. It was in Ruga that the people of Nima drew their water for a long time. Ruga is nothing more than a vestige of the district which was largely damaged by the subdivision of Kanda at the time of Nkrumah. Ruga was then doomed to disappearance and then suffered the onslaught of bulldozers. It took all the political interpersonal skills of its notables to preserve, an island embedded in the sowing of villas in this residential district that has become Kanda, a quadrangle of households, disjointed huts and parks for goats. A mosque reminds us that here, we are in the land of Islam, among the Fulani and the Hausa. While preserving their own memory, the survivors of Ruga belong to Nima: they frequent the market there, participate in celebrations, and assemble the mosques. As adults, their children will settle in Nima. A sort of hyphen now seems to link these two districts, separated by the wall and the Kanda glacis. The opening of Kanda Highway comes to physically accuse a separation between Ruga and Nima which does not exist in the representations or the imaginary. (Verlet, 2005, s. 29)

Ruga er lokalisert i Ayawaso East Municipal District, en av Greater Accra Region's 29 distrikter – som til sammen utgjør hovedstadsregionen (Ayawaso East Municipal Assembly [AEMA], u.å.). Selve hovedstadsregionen Accra er delt opp i svært mange distrikter, som på de fleste måter fungerer som bydeler. Hvert av disse distriktene er igjen delt opp i delområder med et offentlig utnevnt administrasjonssenter. I Ayawaso East er dette Nima (AEMA, u.å.). Som Verlet (2005) beskriver, har Ruga opprinnelig vært en del av Nima. Både geografisk, kulturelt, økonomisk og sosialt. Nimas historie er derfor viktig for å kunne forklare Rugas bakgrunn.

Denne delen av Accra har gjennomgått en betydelig utvikling de siste tiårene. På 1940-tallet ble Nima tilholdssted for medlemmer av Fulani-stammen, som innvandret fra Sahel-beltet til Accra for å drive med kveg salg på markedet i byen (Owosu et al., 2008). Det tok likevel kort tid før behovet for landområder til bosettinger ble prekært. Utover 1960-tallet intensiverte migrasjonen til Nima, med tilflyttere fra hovedsakelig Nord-Ghana og andre nærliggende naboland som Togo, Burkina Faso og Mali (Owosu et al., 2008). Innbyggertallet i Nima vokste derfor svært raskt.

Kart 2: Kart over Accra Metropolis fra 1907 hvor Nima ennå ikke beskrevet. Grønn prikk viser Maamobi, rett nord for dagens Nima. Kilde: oldmapsonline.org, 2022

I dag er Nima et av Ghanas tettest befolkede slumområder. En kombinasjon av rask rural-urban migrasjon, lite utviklet infrastruktur og svært mange mennesker på et lite landområde har medført at Nima er et sted med store sosiale og økonomiske utfordringer for menneskene som bor der (Aggrey-Korsah & Oppong, 2013). Husene er av lav kvalitet og det er mangel på

infrastruktur i form av vann og sanitærforhold. Samtidig er de fleste av bygningene og boligområdene bygd på statlig eid grunn uten tillatelse fra myndigheter (Aggrey-Korsah & Oppong, 2013). Dette har store innvirkninger på boligsikkerheten – både rettslig og på boligens kvalitet. Med liten boligsikkerhet, har det i tillegg hatt innflytelse på hvordan økonomisk aktivitet i området blir praktisert.

Da Nkrumah først ble landets president på 1950-tallet var utbredelsen til det Nima man kjenner i dag enda større. Der masseutbyggingen av Nima allerede hadde starta som følge av byens behov for landområder til boligutbygging var det fortsatt et noe mindre utbygd område igjen på østsiden av bydelen, hvor kveget kunne beite fritt. Det er dette området som i dag utgjør stedet Ruga (Verlet, 2005).

Ruga har, som nevnt, tradisjonelt sett vært regnet som en del av Nima. Her hadde innbyggerne i Nima dyrene sine på beite og mange migranter bosatte seg også her da de store bølgene med tilflyttere strømmet til hovedstaden på 1950- og 60-tallet. Dette endret seg da Nkrumah satt ved makten og begynte sin modernisering av hovedstaden. Som et ledd i utviklingen ble beitemarker og boligområder revet for å bygge et nabolag med hus og hage for ministrene, samt andre utvalgte ansatte i den ghanesiske regjeringen (Osei, 2021). Samtidig ble det bygd en firefelts vei mellom Nima og ministrenes boligområde, Kanda Estates, som fysisk delte opp området.

*Foto 1: Hilla Limann Highway deler Kanda Estates og Ruga (til venstre i bildet) og Nima (til høyre i bildet).
Foto: Peter Krohn-Hansen.*

I dag er det kun et lite område igjen som utgjør Ruga. Dette lille stedet ved siden av Kanda Estates, er den siste biten av det som tidligere utgjorde Nima før Nkrumahs tid. Gjennom 2000-tallet har moderniseringen av området blitt gjenopptatt. Store byggeprosjekter på Rugas nord- og østside har ført til at det opprinnelige, gjenværende arealet har blitt enda mindre. Statlige og private utbyggere har ferdigstilt flere store prosjekter – samtidig som de er i gang med nye. Prosjektene varierer mellom religiøse prestisje-intstitusjoner til relativt eksklusive boligområder for byens øvre middelklasse.

Ruga er et svært multikulturelt samfunn bestående av migranter fra andre deler av Ghana og andre land. Her bor også mange av deres etterkommere. Økonomisk sett, er innbyggerne derimot ganske like – med lav økonomisk kapital og materielle verdier. Den regulerte stedsutviklingen man ser på Rugas nord- og østside gagnar de opprinnelige innbyggerne lite. Menneskene bor på statlig eid land og livnærer seg av alt fra å selge mat, dagligvarer, drikke, forbruksvarer og klær. Felles for de aller fleste, er at den økonomiske aktiviteten skjer i det

offentlige rom. Under stadig større press fra moderne byutvikling og uten formelt eierskap på hverken eiendom eller tomter, blir varer kjøpt og solgt. Ruga er tettbebygd med trange gater og smug mellom husene. I disse smugene finnes det et stort antall, små forretningsvirksomheter. De fleste av forretningsaktørene bor i nærheten eller på samme sted som de driver virksomhetene sine. Foto 2 viser hovedgata, Ruga Crescent, med små forretninger tett i tett langs veien. Personene som driver forretningene er ofte bosatt i små hus like bak forretningslokalet.

Foto 2: Ruga Crescent, hovedgata gjennom den eldste delen av Ruga. Foto: Peter Krohn-Hansen.

1.5 Formålet med oppgaven

Tidligere har man sett hvordan beitemarkene ble fjerna for å lage det som i dag er Kanda Estates. Øst for Ruga ligger regjeringsbygningen og presidentpalasset omringet av en 2 kilometer lang mur i omkrets. Nord i Ruga blir uformelle bosetninger fjernet for å bygge kultursentre, kontorbygninger, religiøse bygninger og butikkvarehus. Det er lenge siden Accra starta sin vei mot modernisering og formalisering av byen. Likevel, er ikke dette nødvendigvis noe som kommer alle innbyggere til gode. Mange har lave inntekter og står uten økonomiske verdier som formelt eierskap av eiendom og bedriftslokaler. Det betyr at mange av Rugas innbyggere er avhengig av tilgangen og muligheten til å benytte det offentlige rom til flere ulike formål – både økonomisk og sosialt.

Ghana har siden den økonomiske restruktureringen på 1980-tallet hatt en stadig minkende formell sektor, hvor både det regulerte offentlige og private næringslivet har tatt mindre og

mindre plass i samfunnet. Likevel fortsetter Accra og de andre store byene i landet å vokse – til tross for små sjanser for regulert arbeid og usikre boligsituasjoner. Accra er dermed en storby i kontinuerlig vekst. Innbyggertallet øker og private og offentlige aktører utvikler og ekspanderer byens rammer og infrastruktur. Ruga ligger klemte mellom Nima og andre uformelle bosetninger i vest, mens det nye, moderne Accra kommer nærmere og nærmere fra øst. Med nybygde boligfelt, regjeringsområdet, Accra Central Mosque og tilhørende kultursenter, som nye tilskudd i området, er Ruga som sted under press.

Ruga er et område som faller mellom to stoler. På den ene siden er det eid av myndighetene. På den andre siden er det et område som nesten utelukkende har vokst fram på bakgrunn av innbyggerdrevet stedsutvikling. Eierskap og bruksrett har på mange måter blitt to separate ting. Myndighetene har eierskap, men har på mange måter ikke bruksrett siden hele området er bebodd og utnyttet av dagens innbyggere. Gater, boliger og forretninger har blitt bygd opp på tross av manglende eierskap og reguleringer. På motsatt side, kan innbyggere sies å ha *bruksrett*, men ikke *eierskap* over området. Det er nettopp dette som gjør Ruga til et interessant område å undersøke. Urbanisering og rural-urban migrasjon som mekanismer er viktige for å forstå bakgrunnen til Rugas framvekst og hva slags type mennesker som flytter dit. Samtidig er denne oppgavens hovedfokus det som har skjedd i etterkant av disse mekanismene. Denne oppgaven er dermed i større grad sentrert rundt selve utviklingen av dagliglivet i Ruga.

Formålet med denne oppgaven er derfor å undersøke hvordan ulike former for uformell aktivitet har formet Ruga som sted. Dette innebærer å se på hvordan Rugas boliger og fysiske strukturer i stor grad har blitt utviklet av innbyggerne selv. Det innebærer også å se på hvordan uformell økonomisk aktivitet setter sitt preg på bruken og utviklingen av byrommet. Ruga kan på sett og vis betraktes som et «ingenmannsland», hvor hverken myndigheter, beboere eller forretningsdrivende kan sies å ha «full kontroll». Likevel er Ruga et sted i endring, da både statlige og private aktører på ulike sett forsøker å ta kontroll over området – hvilket illustreres med ny utbygging og nedrivning av opprinnelige boligområder. Endringen av Ruga og hvordan dette påvirker beboere og forretningsdrivende i området, blir dermed viktig å undersøke nærmere.

1.6 Problemstillinger

Med dette som grunnlag for oppgaven, vil jeg derfor ta utgangspunkt i følgende hovedproblemstilling:

Hvordan former mangfoldet av uformell aktivitet utviklingen og bruken av byrommet i Ruga?

For å svare på hovedproblemstillingen vil jeg også undersøke tre underproblemstillinger:

1. Hvordan benyttes det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga?
2. Hvordan påvirker utbygging området?
3. Hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?

Problemstillingene er ment å kunne danne et grunnlag for både fremstilling av datafunn og videre analyse. Ved å forsøke å besvare hovedproblemstillingen og de tre underproblemstillingene er målet å kunne gi mer innsikt i hvordan både interne og eksterne prosesser spiller inn i dynamikkene som setter sitt merke på dagligliv og strukturelle formasjoner i Ruga. I likhet med mange andre uformelle områder i Accra, står Ruga overfor en rekke utfordringer i årene som kommer. Med en by i kontinuerlig vekst, som moderniseres og fornyes, representerer Ruga en kontrast til denne utviklingen. Samtidig står ikke Ruga stille. Nye beboere og økonomiske aktører kommer stadig til området. Det er dermed relevant å undersøke hvordan og hvorfor dette skjer i praksis.

1.7 Oppbygging av oppgaven

Videre i oppgaven kommer jeg til å legge frem det teoretiske rammeverket som oppgaven bygger på. Teoriens funksjon er å danne et grunnlag for videre presentasjon av datamateriale, hvilket vil være nyttig for ulike perspektiver og analyse av de erfaringer jeg har gjort meg gjennom feltarbeidet. Metoder og gjennomføring av feltarbeidet i praksis vil deretter bli beskrevet og forklart, slik at det skal komme tydelig fram hva som har blitt gjort. Deretter vil jeg presentere funn fra datainnsamlingen. Disse funnene kommer som følge av intervjuer og observasjoner gjort i Ruga og de andre områdene som omkranser Ruga. Denne delen av oppgaven vil hovedsakelig knyttes rundt å besvare oppgavens underproblemstillinger.

Formålet med å gjøre det på den måten, dreier seg om å kunne presentere funnene jeg har opparbeidet gjennom datainnsamlingen i lys av oppgavens tematikk og kontekst. I siste del av oppgaven vil datamaterialet analyseres opp mot relevant litteratur og teori. Formålet med en slik strukturering er å kunne gi en presis besvarelse på de overnevnte underspørsmålene i empiri-kapittelet, for å til slutt kunne drøfte oppgavens hovedproblemstilling i lys av disse.

2. Teoretisk rammeverk

2.1 Teoretiske begreper

I dette kapittelet vil jeg presentere oppgavens teoretiske bakgrunn, samt det analytiske rammeverket feltarbeidets resultater skal diskuteres opp mot. Accra er en by i vekst både befolkningsmessig og økonomisk. Parallelt med – og som en konsekvens av veksten, er det store økonomiske og sosiale forskjeller blant byens innbyggere. Med en betydelig andel av befolkningen boende i slumområder som også er sysselsatt i den uformelle sektoren, oppstår det flere aktuelle problemstillinger. *Informalitet, rom og urbanisering* er aktuelle begreper i denne sammenhengen.

«Informalitet» kan også skrives som «uformalitet» på norsk, men jeg vil i denne oppgaven bruke ordet *informalitet*. Det er et grunnleggende teoretisk begrep i lys av denne oppgaveteksten. *Informalitet* er vidtfaende og tar her sikte på å forklare ulike praksiser hvor økonomi og bosetting faller utenom det regulerte, mer definerte markedet (Ulyssea, 2020). Begrepet *rom* vil også ha en sentral plass i denne oppgaven. På bakgrunn av forskjellige tilnærminger til hvordan *rom* konstrueres, brukes og tilegnes, vil dette begrepet være nyttig for å gi en bredere forståelse av hvordan *informalitet* og *urbanisering* kan oppfattes. De to sistnevnte begrepene, vil i denne sammenhengen handle om hvordan steder og strukturer endres og tilpasses i tråd med samfunnsutviklingen i Accra.

Dette kapittelet tar utgangspunkt i å se nærmere på ulike perspektiver knyttet opp mot de overnevnte begrepene. Videre i denne delen av oppgaven, vil det legges fram ulike syn på *informalitet* som samfunnsfenomen. I tillegg vil jeg se nærmere på hvorvidt flerdimensjonal *informalitet* som et, i praksis, sosioøkonomisk system kan være en mulighetsskapende kapasitet på enkelte områder. Her kommer også bosetting og bosettingsstrukturer til å være viktige elementer. Med dette som utgangspunkt for både empirisk analyse og diskusjon, vil jeg se nærmere på ulike teorier og synspunkter på *rom*. Når det gjelder *rom*, sett fra et samfunnsgeografisk ståsted, er det mange forskjellige betraktninger; hva skaper *rom*, hvordan det utvikles, og hvilke barrierer og muligheter som kan oppstå i *rom*. Sett i lys av blant annet *urbanisering* i Accra, vil perspektiver rundt ulike former for *rom* ha en viktig plass i dette kapittelet. Dette henger særlig sammen i henhold til eiendomsrettstrukturer, afrikanske bystrukturer og akkumulering ved forvisning. Som basis for dette kapittelet vil særlig litteraturen til David Harvey, Keith Hart og Doreen Massey stå sentralt.

Mitt empiriske utgangspunkt for analyse og sammenligningsgrunnlag er Ruga. Lokalisert et steinkast unna regjeringens hovedsete, Jubilee House, og noen hundre meter unna det velstående ambassadeområdet, Cantonments, er dette et område under stadig større press fra moderne byutvikling og modernisering. Oppgavens teoretiske premisser baserer seg her på det faktum at Accra er en by i rask vekst, som stadig blir mer urbanisert, men som likevel opplever en grunnleggende problematikk i henhold til byutviklingens ekspansjonsrammer. Accra består av en stor uformell sektor både boligpolitisk og økonomisk. I anvendt forstand gjenspeiles dette i at store deler av byens innbyggere lever og arbeider innenfor uregulerte rammer, uten offisielt eierskap til landområdet de bor på og benytter til ulike formål. Uten lovfestet privat eierskap, er disse områdene i praksis offentlig rom – hvilket har betydning for hvordan steds- og økonomisk utvikling utfolder seg.

Med dette som utgangspunkt vil jeg videre i dette kapittelet presentere et teoretisk rammeverk som kan legge grunnlaget for mekanismene rundt hvordan det offentlige rom anvendes til økonomisk aktivitet i Ruga. Dette henger tett sammen med oppgavens hovedproblemstilling, hvor formålet er å undersøke hvordan ulike former for uformell aktivitet former Ruga. Her blir det dermed viktig å presentere ulike aspekter rundt rommets funksjon og utviklingsprosess. Siden oppgavens fokus er sentrert rundt ulike varianter av informalitet, blir det derfor nødvendig å se nærmere på hvilken sammenheng dette har med bruken av rom. Rammeverket for påfølgende presentasjon av resultater og videre analyse vil her bli sett i lys av spesielt disse teoretiske begrepene; urbanisering, rom (space) og informalitet.

2.2 Urbanisering og bosetning i det globale sør

Den globale trenden det siste århundret har vært at mennesker i alle land forlater de rurale områdene og flytter til de store byene. Over tid har en blanding av generell befolkningsvekst i hvert enkelt land, samt et økende tilbud innen diverse sektorer i de større byene, ført til en dominoeffekt der en voksende strøm av mennesker lever sine liv i urbane områder. Tacoli et al. (2015) beskriver urbanisering som at en stadig økende andel av et lands befolkning bor i byer. Her er det viktig å skille mellom generell befolkningsvekst i et land og økt *andel* av befolkningen som velger å bosette seg i de urbane områdene. Selve fenomenet urbanisering startet for fullt under den industrielle revolusjon, hvor folk fra landsbygda migrerte inn mot de store byene i takt med industriens økende behov for arbeidskraft (Mays et al., 2008).

I etterkant av den industrielle revolusjon har urbanisering vært en vedvarende karakteristikk ved befolkningsmønstrene globalt. Den dag i dag opplever de aller fleste land fortsatt at

menneskene trekker inn til de store byene. Urbanisering i seg selv er derfor ikke et spesifikt særtrekk kun for Ghana og andre afrikanske land. Det som derimot skiller urbaniseringen på den nordlige halvkule fra det globale sør er hastigheten dette skjer i. Mens Europa og Nord-Amerika har hatt henholdsvis 45% og 31% økning av mennesker bosatt i urbane områder mellom 1950-2020, har Afrikas urbane befolkning økt med 204% i samme tidsrom (Buchholz, 2020).

I Ghanas tilfelle har dette vært en svært merkbar endring i landets demografiske forhold. Som nevnt i introduksjonen, har Accra gjennomgått en markant befolkningsvekst de siste tiårene, hovedsakelig på grunn av migranter fra Ghanas nordlige regioner. Den raske populasjonsveksten har derimot vært svært utfordrende. Det formelle arbeidsmarkedet er lite og migrantene selv kommer fra ressursvake områder uten formelle kvalifikasjoner relatert til arbeidsmarkedets behov. Doan & Oduro (2012) bemerker her at Accras befolkningsøkning overgår oppbyggingen av nødvendig infrastruktur. Begrensa økonomiske ressurser hos lokale myndigheter medfører at tempoet på den rurale-urbane migrasjonen går raskere enn myndighetene klarer å etablere vannforsyning, strøm og tilfredsstillende boligstrukturer.

Tacoli et al. (2015) forklarer at bosetningsmønsteret til rurale-urbane migranter i raskt voksende byer følger ulike mønstre. Da svært mange av de som migrerer til de større byene, gjør det av økonomiske årsaker, har de ofte begrensede økonomiske ressurser når de ankommer storbyområdene. Dette fører til at innflytterne ofte ender opp i boligområder av meget dårlig standard. Mange av disse områdene er en del av det Tacoli et al. (2015) omtaler som *sub-markedet*, hvor boligfordeling og bosetting skjer gjennom underkommuniserte markedsstrukturer. Det innebærer blant annet sovesaler eller ett rom som deles av svært mange mennesker, eller uformelt utleie av boliger hvor utleieren selv ikke har offisielt eierskap til hverken hus eller tomt. Sub-markedets betydning for rurale-urbane migranter i henhold til bosettingsmønsteret, spiller dermed en stor rolle. Siden svært få har mulighet til å hverken leie eller kjøpe boliger, i et boligmarked som allerede ligger langt etter befolkningsveksten de urbane områdene opplever, tar det uformelle sub-markedet av mye presset for boligbehovet.

2.3 Uformelle bosetninger

Informalitet er et begrep som dekker flere ulike samfunnsstrukturer. På den ene siden kan det brukes til å bedre forstå uregulerte økonomiske strukturer. På den andre siden, blir det også brukt til å beskrive bosetninger og hvilke standarder disse områdene kan måles opp mot. Der

informalitet i et økonomisk perspektiv omhandler lønns- og arbeidsrelaterte elementer, handler begrepet i et bostedsperspektiv om andre ting. Eksempelvis kan dette være stedenes utforming og infrastruktur (som innbyggernes tilgang til essensielle behov slik som for vannforsyning) eller knyttet opp mot boligsikkerhet og manglende bo-rettigheter (Dovey & King, 2012).

Uformelle bosetninger blir ofte betegnet som motsatsen til hvordan planlagte byområder har utviklet seg. Der planlagte byområder ofte gjenspeiles i formell bystruktur med adekvat infrastruktur i form av vei- og gatenett, vannforsyning og sanitering, blir uformelle bosetninger karakterisert og identifisert ut fra hvorvidt bosetningene overholder standarden satt av den planlagte byen (Dovey & King, 2012).

Informalitet som begrep, sett i lys av standarden på boligområder, er derfor et vidtfavnende konsept. Dovey & King (2012) forklarer at karakteristikken rundt uformelle bosetninger i så måte, like gjerne kan brukes om de gjenværende delene av europeiske middelalderbyer som utviklet seg på siden av den offisielle byplanen på 1500-tallet. Mange av disse middelalderstedene har blitt oppgradert den dag i dag, men er likefullt uformelle områder i den grad de ikke er planlagt og fortsatt kan ha diverse mangler på ulike områder. I mange velstående land finner man fortsatt uformelle boligområder, men disse er ofte ikke funnet i urbane sammenhenger og kan blant annet være selvbygde hus og hytter i rurale områder (UN Habitat, 2016). Uformelle bosetninger er derfor ikke nødvendigvis synonymt med fattigdom og en ressurssvak befolkning.

I en ghanesisk kontekst er nettopp dette et viktig poeng. Gough & Yankson (2001) beskriver i sin tekst hvordan uformelle bosetninger ikke nødvendigvis sammenfaller med fattigdom, selv i nyere bygde, urbane områder i Accra. Her beskrives først East Legon, et svært velstående nabolag i Accra. Dette har siden 1944 vært statlig eid land, men har i ulike etapper blitt kjøpt tilbake av privatpersoner og etniske stammeledere. Området består av villabebyggelse og er regnet som et av de finere stedene å bo i hovedstaden. Samtidig har myndighetene overlatt alt av stedsutvikling til innbyggerne selv. Ifølge Gough & Yankson (2001) har det ikke vært noen statlig bestemte reguleringsplaner for området og innbyggerne i East Legon har vært nødt til å bygge all infrastruktur selv. Dette har ført til at mange husholdninger ikke har innlagt vann og grunnleggende infrastruktur som veier og vedlikehold er mangelfullt.

Beskrivelsen av East Legon har på flere måter likhetstrekk med hvordan Gough & Yankson (2001) skildrer Nima i samme tekst. Dette er også et stort bosetningsområde, men med store

mangler og utfordringer knyttet til flere av de samme elementene man finner i East Legon. Sammenligningsgrunnlaget strekker seg her til mangel på innlagt vann og en generell infrastruktur som holder svært lave standarder. Uformelle bosetninger er i så måte ikke nødvendigvis synonymt med stor fattigdom.

Det er likevel ikke til å legge skjul på at begrepet uformelle bosetninger ofte blir brukt som en ekvivalent til slumområder – spesielt i fattigere land og byer på den sørlige halvkule. Ifølge UN Habitat (2003) kan man karakterisere et slumområde ut fra hvorvidt stedets innbyggere mangler eller påvirkes av følgende elementer:

1. Lack of access to improved water source,
2. Lack of access to improved sanitation facilities,
3. Lack of sufficient living area,
4. Lack of housing durability and
5. Lack of security of tenure. (UN Habitat, 2003).

Uformelle bosetninger er et relativt vidt begrep, som ikke er ensbetydende med fattigdom, hvilket kommer fram i rapporten fra UN Habitat (2016) og artikkelen til Dovey & King (2012). I kontekst av denne oppgaven vil likevel begrepet uformell bosetning bli brukt som en sidestilt betegnelse til slumområde, da studiestedet for prosjektet er Ruga. De fleste uformelle, urbane bostedsområdene i verden finner man i det globale sør – som er den delen av verden som for øyeblikket opplever størst grad av urbanisering og befolkningsvekst. Svært mange av disse stedene faller inn under slum-kategoriseringen til UN Habitat (2003) og har store utfordringer.

Oppgaven tar her utgangspunkt i *Ruga*, som er et uformelt bosetningsområde og en slum. Som tidligere nevnt har opprettelsen og utviklingen av områder som Ruga ofte en sammenheng med urbanisering og rural-urban migrasjon. I dette tilfellet blir det dermed viktig å undersøke hvordan Rugas innbyggere lever og forholder seg å være bosatt og arbeide i et uformelt bostedsområde. Til tross for store utfordringer knyttet opp mot de aktuelle punktene UN Habitat (2003) lister opp i slumkategoriseringen, vil det også være relevant å se nærmere på hvordan innbyggerne i Ruga selv utformer området. Som Gough & Yankson (2001) beskriver East Legon, har det også i velstående nabolag vært store deler av infrastrukturen som har vært utviklet og utformet av innbyggerne selv. Det vil derfor være verdifullt å se hvordan Rugas innbyggere og næringsdrivende selv setter sine spor på området.

2.4 Økonomisk informalitet

Informalitet som begrep har en relativt lang rekkevidde, da det er en betegnelse som kan brukes om flere samfunnsmessige aspekter innen både sosiopolitisk og økonomisk litteratur. Selve begrepet informalitet ble først introdusert i 1973 av Keith Hart, i etterkant av doktorgradsarbeidet hans i Nima i Accra på 1960-tallet. Han bemerket seg hvordan store deler av den nedre arbeiderklassen forsørget seg og familiene sine med arbeid utført på eget initiativ, der enkeltmannsforetak og familieforetak innen ulike økonomiske arbeidssektorer stod for størsteparten av kapitalbyggingen og -utvekslingen i området (Hart, 1973). Informalitet – sett fra et økonomisk perspektiv, defineres på følgende måte av Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD):

The informal sector is broadly characterised as consisting of units engaged in the production of goods or services with the primary objective of generating employment and incomes to the persons concerned. These units typically operate at a low level of organisation, with little or no division between labour and capital as factors of production and on a small scale. Labour relations – where they exist – are based mostly on casual employment, kinship or personal and social relations rather than contractual arrangements with formal guarantees. (OECD, 2003)

Denne definisjonen står som en motpol til det man gjerne karakteriserer som formell økonomisk aktivitet, hvor registrerte og lisensierte aktører kapitaliserer på kontraktsregulert arbeid, hvor lønn, arbeidstid, arbeidsoppgaver og skatteopplysninger er avklart med arbeidstaker og offentlige myndigheter. Informalitet innen den økonomiske sfæren representerer ofte en skillelinje mellom et samfunns to ulike sektorer, den offentlige og den private sektoren. Chen (2012) beskriver hvordan aktører innen den uformelle økonomiske sektoren ofte er midlertidige arbeidstagere, dagarbeidere eller uregistrerte i henhold til lønnsavtaler og arbeidskontrakter. Disse karakteristikene står i motsetning til hvordan den offentlige sektoren på generelt grunnlag opererer, der arbeidsavtaler, lønn og arbeidsoppgaver er regulert og fastsatt.

2.5 Perspektiver på informalitet og økonomiske systemer

Forholdet mellom uformell og formell økonomisk aktivitet er likevel ikke en distansert struktur, hvor de to økonomiske systemene kun eksisterer parallelt med hverandre. Der motsetningsforholdene mellom de to økonomiske sektorene gjerne er representert i form av arbeidsforhold, lønnsavtaler og kontraktfestede rammebetingelser, er sektorene likevel knyttet sammen i det store bildet. Evans et al. (2006) beskriver hvordan den uformelle økonomien

ikke kan betraktes som en egen sfære for marginaliserte og ekskluderte medlemmer av samfunnet. Denne påstanden kan også ses i lys av hvordan Hart (1973) betrakter den uformelle økonomiens rolle på samfunnsplan. Han beskriver et distinkt skille mellom det urbane samfunnets oppfattelse av den uformelle økonomiens betydning.

Marxistiske perspektiver vil ofte se på fenomenet som en konsekvens av dominerende kapitalisme på nasjonalt og internasjonalt plan, hvor urbane fattige står i sentrum som den tapende part. På den andre siden av det politiske spektrumet, fra et økonomisk liberalt perspektiv, ses gjerne den uformelle økonomien på som en mulighet for entreprenørskap og til å skape seg et levebrød (Hart, 1973). Denne motsetningen i hvordan den uformelle økonomien blir betraktet av ulike deler av samfunnet, blir også påpekt i artikkelen til Brown et al. (2015), som beskriver hvordan forskjellige teorier har motstridende oppfatninger angående hvorvidt man skal karakterisere dominansen til den uformelle økonomien som et samfunnsproblem eller en samfunnsressurs.

Den uformelle økonomien kan altså betraktes fra to overordnede perspektiver: både som en negativ konsekvens av sosioøkonomisk politikk og som et mulighetsgivende system i et liberaløkonomisk urbant samfunn. Uansett om man velger å betrakte fenomenet som en negativ konsekvens av offensiv kapitalistisk politikk, og dermed problematiserer det politiske systemet eller ser på det som en ressurs, er Evans et al. (2006) sitt poeng et interessant aspekt. Til tross for motstridende perspektiver angående om den uformelle økonomien er et negativt resultat *av* noe eller en mulighet *for* noe, er det likevel klart at den uformelle sektoren ikke er en segregert sfære i det økonomiske systemet.

I boka *Reconsidering Informality* skriver Hansen & Vaa (2004) hvordan den uformelle økonomien kan anses å være begge deler. I en studie fra Zambia blir det forklart at den uformelle økonomiens samfunnsdominans i stor grad skyldes markedsliberalisering rettet mot produksjon og eksport av varer til rikere land. Liberaliseringen førte til en formalisering av vareproduksjon og salg til andre deler av verden, men medførte at produkter og nødvendigheter ble dyrere på Zambias interne marked, siden varene som ble produsert aller helst skulle eksporteres ut av landet. Konsekvensen av dette var en sterk økning i uformell detaljhandel og produksjon på gateplan, hvor både selgere og kjøpere kunne omgå reguleringer og kostnader knyttet til forretningsdriften og handle varer til et prisnivå som også lokalbefolkningen hadde råd til.

Hansen & Vaa (2004) sine skildringer av hvordan den uformelle økonomien har blomstret i praksis, er et interessant aspekt sett i forhold til det Hart (1973) og Brown et al. (2015) beskriver. I casen Zambia kan oppdriften til den uformelle økonomiske sektoren på mange måter sies å være en konsekvens av politiske og markedsliberaliserende forhold. Samtidig har oppblomstringen av sektoren utvilsomt ført til at svært mange av innbyggerne likevel har mulighet og råd til å selge og kjøpe varer.

Når man først begynner å undersøke den uformelle økonomiske sektoren, kan det se ut som at dette er en økonomisk struktur som lever sitt helt eget liv – parallelt med den formelle økonomiske sektoren. Som Evans et al. (2006) forklarer, er ikke grensene rigide og ofte sammenfaller de to sektorene i større og mindre grad på ulike punkter. Dette påpeker også Lindell (2010), som skriver at begge sektorene blir påvirket av globale hendelser og krefter. Selv om den uformelle økonomiske sektoren ligger utenfor statlig regulering, kan det fortsatt være regulert av regler, institusjoner og ulike aktører i lokalsamfunnet.

Heintz (2012) bemerker at selv om skillelinjene mellom formell og uformell økonomi i teorien er lette å definere, er det mer utfordrende å definere dem i det virkelige liv. Dette er fordi økonomiens rekkevidde og sammenhenger er komplekse systemer. Hvis man tar for seg typiske jobber i den uformelle sektoren – satt i en ghanesisk sammenheng, finner man alt fra detaljhandel innen matvarer, klær, elektronikk til service- og tjenesteyrker og konstruksjonsarbeid (Bob Milliar & Obeng Odoom, 2011). Mange av aktørene i disse yrkesgruppene vil typisk sett drive forretningene sine utenom det formelle lovverket og uten kontraktfestet eierskap. Med andre ord; manglende rett til å drive med det de gjør – der de er. Likefullt, vil ikke dette nødvendigvis tilsi at det er fritt fram til å benytte seg av lokaler, plasser eller markeder, til tross for at mange aktører innen overnevnte yrkesgrupper ikke forholder seg til statlige reguleringer. Som Lindell (2010) beskriver, kan den uformelle økonomiens utfoldelse fortsatt være regulert på yrkesgruppenivå eller lokalsamfunnsnivå. Dette kan føre til en uformell intern regulering og systematisering av næringsaktører tilhørende denne sektoren.

Rent økonomisk sett, finnes det flere eksempler på hvordan aktører i den uformelle sektoren kan knyttes opp mot det formelle samfunnet. Til tross for at aktørenes inntekt er uregulert fra myndighetenes side, er det flere måter denne inntekten likevel ender opp igjen i den mer regulerte storsamfunnsøkonomien. Dette kan eksemplifiseres i praksis ved at mange gateselgere, knyttet opp mot ulike former for detaljhandel, er avhengig av produsenter og leverandører som driver innen det formelle markedet (Heintz, 2012). I et tenkt eksempel, i

henhold til denne økonomiske kjeden, kan det dermed også tenkes at aktører i den uformelle økonomien bruker forretningsoverskuddet sitt til å betale stat eller kommune for skolegang eller universitet for sine barn. Som Evans (2006) forklarer, er det dermed vanskelig å komme utenom det faktum at den uformelle økonomiske sektoren ikke er en segregert sfære blant samfunnets mest vanskeligstilte. Den uformelle økonomien er en integrert del i den urbane markedsdynamikken, der ulisensierte aktører kan kjøpe varer av lisensierte aktører og bruker overskuddet fra salget til å betale for tjenester fra formelle (statlige og private) leverandører.

Hart (1973) og Brown et al. (2015) sine teoretiske perspektiver om den uformelle økonomiske sektor som enten samfunnsproblem eller samfunnsressurs, er dermed også noe man kan se gjenspeile seg i det virkelige liv. Når markedskjedene mellom det formelle og uformelle knyttes opp mot hverandre, og både står som et resultat av en økonomisk liberalisering og et bindeledd opp mot den formelle økonomien, skapes det en kompleks dynamikk mellom sektorene.

2.6 Rom – absolutt, relativt og relasjonelt

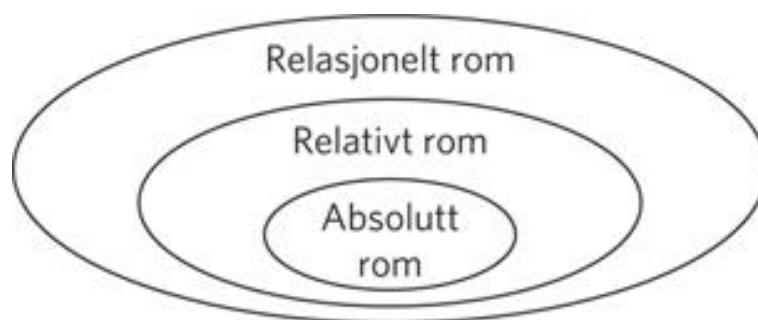
Et av de viktigste begrepene innen samfunnsgeografisk teori er *rom*. Geografi er en romlig disiplin, hvor et av formålene er å forstå interne og eksterne prosesser som skaper og finner sted i rom. I lys av denne oppgavens tematikk vil derfor forståelsen av rom være svært viktig. David Harvey (1990a) forklarer rom som en tredimensjonal enhet. For det første har man det *absolutte rom*. Det absolutte rom er den spesifikke geografiske lokasjonen en by, et område, en gate eller et hus befinner seg i. Jordhus-Lier & Stokke (2017) beskriver i denne sammenheng at det absolutte rom er å forstå som en objektiv ramme hvor lokalitetene kan plasseres. Dette kan forstås som den spesifikke lokaliseringen av et område eller bygning, som igjen kan plasseres i et koordinatsystem (Mazur et al., 1983).

I denne oppgavens tilfelle er det fysiske rommet Ruga. Ruga er et avgrenset område, lett gjenkjennelig i forhold til det omkringliggende Kanda Estates. Dermed kan Ruga betraktes som et avgrenset fysisk rom. Ruga er et særegent sted som relativt sett inneholder en befolkningssammensetning som skiller seg ut fra flere av de omkringliggende områdene både sosialt, økonomisk og geografisk.

Begrepets andre dimensjon er *relativt rom* (Harvey, 1990a). Dette innebærer en tolkning av hvordan et sted ligger i forhold til et annet sted. Her er det viktig å påpeke at relativt rom ikke tar direkte utgangspunkt i geografisk avstand mellom et absolutt rom til et annet. I stedet dreier det seg om hvordan et absolutt rom ligger *relativt* i forhold til et annet sted (Jordhus-

Lier & Stokke, 2017). Det vektlegges ofte hvordan økonomiske ressurser og aktiviteter ligger i forhold til hverandre og dynamikken mellom dem. I henhold til denne oppgavens tematikk, kan dette eksemplifiseres med Rugas umiddelbare geografiske nærhet til Kanda Estates. For det interne økonomiske markedet i Ruga, spiller derimot beboerne i Kanda Estates en liten rolle når det kommer til kjøp og salg av varer. Stedets relative nærhet til Nima på den andre siden av Hilla Limann Highway, er derimot et viktigere bånd for Rugas økonomiske aktører.

Relasjonelt rom, som den siste dimensjonen i rom-begrepet, skiller seg markant ut fra de to overnevnte rombegrepene. Der absolutt rom og relativt rom blir anerkjent som en romlig enhet uavhengig av hvilke prosesser og dynamikker som finner sted, dreier relasjonelt rom seg om det motsatte (Jordhus-Lier & Stokke, 2017). Det relasjonelle rom blir betraktet som et åpent rom, hvor rommet i seg selv ikke defineres ut fra dets absolutte geografiske posisjon eller relative avstand til andre lokasjoner. Derimot, blir det definert av de *relasjonene som oppstår i rommet*. Som en åpen struktur, blir rommet skapt av aktører – både lokalt og globalt – og de dynamikkene som oppstår mellom dem. Et relasjonelt rom er med andre ord et skapt rom – noe som har oppstått og kan defineres som en vedvarende prosess, hvor intern og ekstern påvirkning gjør rommet til en dynamisk komponent i samfunnet. Det relasjonelle rommet er dermed ikke en statisk enhet, men noe som alltid vil være i endring som følge av at aktører og relasjoner endrer seg – og dermed også rommet.

Figur 1: Forholdet mellom absolutt, relativt og relasjonelt rom. Kilde: Jordhus-Lier & Stokke, 2017.

Figuren over viser hvordan forholdet mellom de tre romdimensjonene omgår hverandre. Videre i denne teksten blir forholdet mellom de ulike sidene av rom et viktig element i forståelsen av Ruga som sted. Her blir det relevant å se på hvordan Ruga som et absolutt, avgrenset sted, kan ses i lys av de to andre rom-dimensjonene. Rugas relative nærhet til både steder som Nima og Maamobi, men også Kanda Estates og Cantonments, kan by på flere utfordringer. Spesielt i forbindelse med hvorvidt Ruga forblir det stedet de er i dag – eller om det vil bli en del av byens mer moderne utviklede områder med årene. Når det gjelder dimensjonen angående relasjonelt rom, kan dette også være et viktig aspekt å se på i denne

sammenhengen. Siden Ruga er et mangfoldig sted, med mange forskjellige mennesker og yrkesgrupper som sammen konstituerer lokalsamfunnet i Ruga, kan det være nyttig å se på hvordan beboere og næringsdrivende former Ruga som sted.

2.7 Urbaniseringens romlige dimensjon – tilegning og kontroll

Harvey (1990b) forteller i sin tekst hvordan man kan forstå urbanisering som et romlig fenomen. Urbanisering har historisk sett handlet om økonomi og jobbmuligheter i de store byene. Moderne urbanisering derimot, kan ofte tilskrives et større spekter av forskjellige migrasjonsfaktorer. Som Tacoli et al. (2015) forklarer er det en rekke varierte drivkrefter som gjør at en stadig større andel mennesker flytter inn til de urbane områdene. Disse drivkrefter kan for eksempel være søken etter utdanning eller familiegjengforening. De klassiske urbaniseringspådriverne som tilgang til jobbmuligheter og forbedring av økonomi kommer i tillegg til disse. Samtidig er det viktig å påpeke hvordan urbanisering som fenomen utspiller seg forskjellig globalt sett. Det er her urbanisering som romlig fenomen spiller inn.

David Harvey (1990b) beskriver videre hvordan ulike økonomiske samfunnsklasser spiller en betydelig rolle i utformingen av det urbane samfunn. Der middelklassen og de mer velstående ofte har flyttet ut av bysentrum, har de økonomisk svakerestilte blitt igjen i de sentrale områdene. I Accras tilfelle er store deler av det man regner som de eldste delene av byen, nå å karakterisere som slumområder. Vedvarende rural-urban migrasjon har gjort hovedstaden til en svært tettbefolket by, hvilket spesielt viser seg i Accras uformelle bosetningsområder. Harvey (1990b) påpeker at lavinntekstbefolkninger i urbane områder ofte mangler ressurser til å «kontrollere rom», noe som resulterer i en «innesperret følelse» i relasjon til det absolutte roms fysiske grenser. Siden formelle eierskap til hus og eiendom er lite utbredt, eller ikke-eksisterende, oppstår det et fenomen som Harvey (1990b) omtaler som *tilegning gjennom urbanisering* (accumulation through urbanization). Dette begrepet henviser til hvordan rask urbanisering har ført til at en stor gruppe mennesker inntar byene. Menneskene har få økonomiske ressurser og har ikke mulighet til å erverve seg landområder eller boliger på formelt vis. Med begrenset eierskap og kontroll over det som er innbyggernes private sfære, blir kontroll over det offentlige rom i stor grad gjeldende. I det urbane landskapet, med økonomisk ressursvake mennesker, er dette et fenomen som må avdekkes ytterligere.

2.8 Rom som kontinuerlig prosess

Doreen Massey (2005) omtaler rom som et produkt av innbyrdes forhold og interaksjoner mellom mennesker både lokalt og globalt. Denne forståelsen omhandler en bevissthet om at

rom er den sfæren muligheter skapes og relasjoner finner sted. I teksten forklarer Massey (2005) at rom alltid er under konstruksjon. Det er en kontinuerlig prosess, hvor påvirkning fra lokalsamfunn og det globale samfunn er med på å forme rommets mening og betydning. Blant Accras tetttest befolkede slumområder, finner man steder som Nima, Old Fadama og Madina (Weeks, et al. 2007). Samtlige av disse stedene har opplevd en enorm befolkningsvekst i forhold til stedenes territorielle grenser de siste tiårene. Som konsekvens av rural-urban migrasjon og etterkommere av migrantene, bor det svært mange mennesker på et relativt lite område. Dette er interessant i henhold til Maseys (2005) skildring av hvordan rom kontinuerlig er under konstruksjon og konstitueres som en sfære for muligheter og relasjoner. Ved å se rom som en sfære og ikke nødvendigvis en fysisk avgrensning relativt til et annet sted, gir denne betraktningen grobunn for å undersøke hvordan Ruga som sted forandrer og tilpasser seg.

2.9 Betydningen av rommets funksjon

Betydningen av rom innen urban utvikling er en mye diskutert tematikk. Rommets betydning og funksjon vil ofte være svært sammensatt. Dette henger sammen med det *relasjonelle rom*. Rommet skapes gjennom relasjoner og vil alltid kunne endres, alt ettersom hvem som bruker det. I likhet med hvordan Massey (2005) beskriver rom som en enhet som alltid er under konstruksjon, forteller Bourdieu (i Chirisa & Matamanda, 2019) hvordan forholdet mellom rom og mennesker skapes gjennom relasjonene som oppstår der. Dette forklares tydeligere ved å påpeke at urbane former og strukturer kun blir til gjennom offentlighetens bidrag til utvikling og funksjoner på et sted, gjennom samfunnsnormer og verdier (Chirisa & Matamanda, 2019). Kort forklart innebærer denne betraktningen på urban utvikling, en formening om at byrommenes strukturer og funksjoner må skapes i tråd med det den offentlige majoriteten i samfunnet ønsker og trenger. Urban stedsutvikling må derfor være basert på de behovene menneskene har i samfunnet ellers, om man skal lykkes i å skape rom hvor befolkningen skal kunne leve i – og av.

I de fleste land globalt sett, er kjøp og salg av varer og detaljhandel viktige deler av den interne økonomien. Dette gjelder land på alle kontinenter. Noe av det som skiller utøvelsen av denne praksisen er *hvor* varene selges. Mens byer i Europa og Nord-Amerika ofte har klart definerte bysentrum, som fungerer som byens naturlige midtpunkt for varehandel, er ikke denne bystrukturen like klart definert mange andre steder – deriblant Accra. Gaisie et al. (2019) forklarer at byens historiske Central Business District (CBD) ligger innenfor Ring Road i det sentrale Accra. Her har det tradisjonelt sett vært stor markedsaktivitet, hvilket

fortsatt i stor grad gjenspeiles i dominansen til blant annet Makola Market. Dette er blant de eldste stedene i Accra og har vært bygd og utviklet med tanke på markedsaktivitet, hvor kjøp og salg av matvarer og detaljhandel har vært formålet med stedet. Utviklingen av Makola Market er et eksempel på hvordan urbane strukturer og funksjoner blir til gjennom offentlighetens bruk, slik Bourdieu (i Chirisa & Matamanda, 2019) forteller. Ved å ta hensyn til det overordnede samfunnets behov når rom skapes og utvikles, vil rommet igjen skape muligheter for befolkningen til å danne et livsgrunnlag i og av rommet. Siden svært mange av Accras innbyggere jobber innen detaljhandelssektoren, har Makola Market en romlighet som er utviklet med tanke på dette.

Eksemplet rundt Makola Market representerer hvordan forholdet mellom befolkningens overordnede behov tas til følge under konstruksjonen av rom. Som nevnt i forrige avsnitt, er det likevel ikke slik at Accras bystruktur er like definert som mange byer i Europa og Nord-Amerika. Gaisie et al. (2019) beskriver hvordan store deler av salgssektoren i Accra er basert fra folks bosteder og på ledige plasser i det offentlige rom. Som Massey (2005) forteller, er rom under kontinuerlig utvikling og konstrueres som en sfære for muligheter og relasjoner. Masseys (2005) beskrivelse av rom kan her sammenkobles med Harveys (1990b) forklaring om hvordan rom tilegnes gjennom urbanisering. Accra har gjennomgått en massiv og rask urbanisering de siste tiårene, hvilket har medført en etablering av flere svært tettbefolkede boligområder.

Til tross for befolkningsøkningen siden urbaniseringsbølgen på 1960-tallet, har ikke stedenes territorielle rekkevidde blitt merkbart utvidet. I lys av både Harvey (1990b) og Massey (2005) er dette et viktig aspekt å se nærmere på videre i denne oppgaven. I dette tilfellet er studieområdet Ruga, et tettbefolket og uformelt nabolag. Som et resultat av urbanisering og rural-urban migrasjon har populasjon økt kontinuerlig. Likevel har ikke grensene for det absolutte rom blitt utvidet. Etablering av rom er en vedvarende prosess, hvor rommet er under konstruksjon, preget av et mangfold av mennesker, relasjoner og strukturer (Massey, 2005). Et sentralt aspekt ved denne oppgaven blir dermed å undersøke konstruksjonen av rom ut fra et relasjonelt perspektiv, sammen med Harveys (1990b) betraktning om urbanisering som et romlig fenomen. Her konkretisert som tilegning av eksisterende rom – som en konsekvens av mangelen til å formelt kontrollere rom.

2.10 Eiendomsstrukturer

Som nevnt tidligere i dette kapittelet, er urbanisering et nøkkelement for å forstå hvordan Accra har blitt som det er i dag. Urbanisering som følge av rural-urban migrasjon har ledet til en voldsom befolkningsvekst i både Accra og flere andre afrikanske storbyer. Denne trenden skyldes en rekke bakenforliggende faktorer og medfører et stort press på infrastruktur, bosettingsområder og arbeidsmarked, noe Doan & Oduro (2012) og Tacoli et al. (2015) forklarer. Samtidig er afrikanske byer svært komplekse og har over lang tid blitt påvirket av en rekke variabler.

I boka *The African City* beskriver O'Connor (2007) hvordan afrikanske storbyer grovt sett kan deles inn i 6 forskjellige typer; urbefolkningsbyen, den islamske byen, kolonibyen, den europeiske byen, dual-byen og hybrid-byen. Disse ulike bytypene er ikke nødvendigvis motsetninger. Siden mange afrikanske storbyer har en lang historie med intern og ekstern påvirkning, finnes det flere elementer fra hver av disse typene som er gjenkjennelig i hver enkelt by. Under O'Connors (2007) beskrivelse av de ulike bytypene, plasserer han Accra under kategorien hybrid-byen. Med dette menes det en by som er sammensatt av pre-koloniale, koloniale og post-koloniale strukturer. Dette innebærer at byen er sammensatt av både tradisjonelle bysamfunn og moderne bysamfunn. Gamle bosetninger med beitemark og småhus kan ligge side om side med toppmoderne kontorbygg og leiligheter.

I forhold til denne oppgaven er nettopp dette et sentralt poeng å undersøke nærmere. Accras sentrale områder er multifunksjonelle i den forstand at få deler av byen har vært forbeholdt eksklusivt for enkeltgrupper. I stedet er store deler av det sentrale Accra en blanding av det gamle og det nye. Både det fattige og det rike Accra kan finnes på omtrent samme sted. Det betyr at kulturelt og etnisk opphav, samt sosioøkonomiske forhold, sjeldent har vært begrensende for flertallet av Accras innbyggers bruk av byen. Dette innebærer at moderne byutvikling vanligvis ikke har satt en direkte stopper for innbyggernes tilstedeværelse, bruk og aktivitet. Til tross for at mange av byens innbyggere ikke har formelle eierskap til hus, bygninger eller uteområder, har det tradisjonelt sett likevel vært en norm at disse elementene blir brukt til ulike formål blant befolkningen.

Som historien viser, har Accra opplevd en voldsom befolkningsvekst som følge av at den rurale-urbane migrasjonen økte betraktelig i årene etter uavhengigheten fra Storbritannia. I motsetning til hvordan urbaniseringen utspant seg i vestlige land i etterkant av den industrielle revolusjon, var det i Accra ingen betydelig industrier og fabrikker som kunne ta imot alle

migrantene på jakt etter arbeid (Gillespie, 2016). Som nevnt i oppgavens introduksjon, hadde Ghana i tillegg en sterkt redusert formell sektor – både i det offentlige og private næringslivet – blant annet som følge av de ulike strukturtilpasningsprogrammene som ble innført på 1980-tallet. Dette har ledet til en svært stor innbyggerskare uten formelt arbeid og med små økonomiske ressurser. Disse har bosatt seg i Accra i et tempo hverken myndigheter eller private eiendomsutviklere har klart å holde følge med, hvilket har medført et enormt etterslep på boliger og infrastruktur.

Bakgrunnen for hvorfor Ghana, i likhet med svært mange andre tidligere afrikanske kolonier, har slitt med å holde følge med bolig- og plassbehov for migranter kan spores langt tilbake i tid. Njoh (2009) beskriver hvordan europeisk eiendomspolitikk under kolonitiden har medført et eiendomssystem hvor den afrikanske befolkningen i ulike land har hatt få landrettigheter. Ifølge Njoh (2009) har mange afrikanske land bedrevet to eiendomsrettsystemer i praksis. Ett afrikansk eiendomsrettsystem, hvor befolkningen som bor og bruker landet blir ansett som rettmessig eier – og ett europeisk system hvor landområder blir kommersialisert og brukt som handelsvare, noe som i de fleste tilfeller har medført ekskludering av lokalbefolkningen.

I etterkant av uavhengigheten fra Storbritannia, ble de britisk-kontrollerte landområdene overført til den ghanesiske staten. Disse har likevel sjeldent vært gjenstand for statlig- eller privatdrevet nærings- og boligutvikling (Gillespie, 2016). Njohs (2009) betegnelse av Accra som en by med to eiendomsrettsystemer, kan derav sammenlignes med hvordan O'Connor (2007) betrakter Accra som en hybrid-by. Det vil si at både koloniale og opprinnelige afrikanske eiendomspraksiser har bidratt til at bystrukturene rommer et stort mangfold av forskjellige mennesker, med ulik grad av økonomiske ressurser og forutsetninger.

Harvey (1990b) påpeker at lavinntektsbefolkninger i urbane områder ofte mangler muligheten til å «kontrollere rom». Uten offisielle private eierskap til arealer, betyr dette at byrommene i så måte blir å regne som allemannseie, hvilket gjenspeiles i bruksmåten av rommene. Denne problematikken er særlig aktuell i raskt voksende storbyområder, hvor tilegning gjennom urbanisering er et gjeldende tema. Harveys (1990b) betraktninger om hvordan lavinntektsbefolkninger i urbane områder søker etter kontroll over arealer, har en ytterligere dimensjon ved seg. Hvis man ser denne teorien opp mot hvordan O'Connor (2007) betegner Accra som en hybrid-by og hvordan Njoh (2009) forklarer eiendomsrettsutviklingen i byen, kan det være mulig å se et slags mønster som kan være relevant for denne oppgaven videre.

Accra er en by hvor eiendomsretten er preget av store områder hvor staten står som offisiell eier. Samtidig har eiendomspolitikken også vært påvirket av et annet eiendomsrettsystem – hvor «de som bor og bruker landet blir sett på som rettmessig eier». Denne integrasjonen av ulike systemer har medført at Accra kan sies å være en sammensatt by med elementer og infrastruktur fra både formelt og uformelt hold. Det vil si en blanding av offisiell, planlagt byutvikling og innbyggerdrevet byutvikling. Her kan det være mulig å trekke linjer til O’Connors (2007) betraktning rundt Accras funksjon som kombinasjonsby. Nettopp Njohs (2009) og O’Connors (2007) beskrivelser av byens eiendomsrett og struktur, med uklare eierforhold og store uutviklede, statlige byområder, kan videre i denne oppgaven være relevant å se i sammenheng med Harveys (1990b) teori om hvordan lavinntektsbefolkninger ønsker å kontrollere rom.

Harveys (1990b) teori dreier seg om hvordan økonomisk ressursvake mennesker tilegner seg offentlige landarealer som følge av urbanisering. Med begrenset eller manglende privat eierskap og råderett over landområder, medfører dette at befolkningen tilegner seg allment tilgjengelige arealer og legger dette til sin private sfære (Harvey, 1990b). I lys av denne oppgavens tematikk og problemstillinger, kan det dermed være relevant å se hvordan Harveys (1990b) teoretiske framstilling av hvordan arealer erverves og utnyttes i urbane områder, står seg mot hvordan eiendomsrett og eierstrukturer gjør seg gjeldende i Ruga. Dette teoretiske rammeverket leder videre til et annet aktuelt teoretisk begrep, som også kan være et relevant aspekt å se nærmere på, nemlig *akkumulering ved forvisning*.

2.11 Akkumulering ved forvisning

Akkumulering ved forvisning (accumulation by dispossession) er et teoretisk begrep som i mange tilfeller er relevant når man undersøker hvordan urbane landområder tas i bruk av ulike innbyggergrupper med lite økonomiske ressurser. Begrepets opphav stammer også fra David Harvey og blir særlig omtalt i boka «The ‘New’ Imperialism» (Harvey, 2004). I henhold til oppgavens tematikk, kan også Gillespies (2016) forståelse av begrepet være spesielt relevant. Han forklarer begrepets aktualitet i praksis, ved å ta utgangspunkt i hvordan landområder i Accra blir tatt i bruk og tilegna – til tross for innbyggernes manglende offisielle rettigheter til å gjøre det. Denne dynamikken kan her ses i sammenheng med hvordan Harvey (1990b) forklarer sin forståelse av hvordan urbane innbyggere søker etter å kontrollere rom, gjennom å ta det i bruk.

Akkumulering ved forvisning kan derimot betraktes som en todelt praksis. Det første leddet dreier seg om ønsket om å øke den økonomiske verdien på urbane landområder – sett fra statens side. Dermed vil styrende myndigheter legge til rette for utvikling av næringsliv eller eiendom, ført i regi av enten offentlig eller privat sektor (Gillespie, 2016). Disse landområdene, til tross for at de offisielt sett er under statlig eierskap, er som regel allerede tatt i bruk til bosetting eller ulike former for næringsliv. Det er en konsekvens av den store andelen mennesker som både bor i uformelle slumområder og arbeider innen den uformelle økonomiske sektoren. Praksisens andre ledd omhandler derfor en forvisning av menneskene som bor og benytter seg av de aktuelle landarealene. Dette kan innebære privatisering av det som tidligere har vært offentlig land, fjerning av gateselgere og utkastelser av områdets beboere (Gillespie, 2016).

For Harvey (2004) blir akkumulering ved forvisning ansett som en konsekvens av hvordan neo-liberale stater og markedssystemer retter seg mot en stadig mer markant kommodifisering (privatisering) av landområder og øvrige basal infrastruktur en befolkning har bruk for. Dette kan innebære privatisering av tidligere offentlige og allment tilgjengelige arealer, men også en privatiseringsprosess av nødvendigheter, som for eksempel vanntilgang (Harvey, 2004). En annen endring, om enn noe mer indirekte, omhandler privatisering av skoler. Privatisering og markedsbaserte eiendomsstrukturer kan anses å være et direkte tiltak for å fjerne uønskede beboere i løpet av kort tid. På den andre siden, kan tilbaketrekkingen av offentlige nødvendigheter og goder slik som tilgang til vann og skole, være indirekte tiltak som bidrar til en mer gradvis reduksjon av ulike innbyggergrupper som myndigheter eller andre makthavere ønsker bort fra området.

Selve konsekvensen av akkumulering ved forvisning kan også betegnes som *spatial fix*. Dette begrepet blir brukt i sammenheng med Harveys (2004) forklaring rundt akkumulering ved forvisning. Schoenberger (2004) beskriver akkumulering ved forvisning som en ubalansert geografisk samfunnsutvikling, der utvalgte områder blir fremmet og utviklet på bekostning av andre eksisterende områder på nasjonal eller lokal skala. Dette forklares nærmere ved å vise til at helhetlige flyttinger av ressurser fra et gitt område eller fra en spesifikk gruppe mennesker ofte er en problemstilling i fattigere land og byer (Schoenberger, 2004). Stedet eller en del av menneskene som bor og arbeider der, er ikke en fullt ut integrert del av den overordnede, regulerte økonomien. Hvilket betyr at myndighetene ser på det som en nødvendighet å ta kontroll over både sted og ressurser (Schoenberger, 2004).

Konsekvensen av dette viser seg gjerne som en økt privatiseringsprosess av både landområder, infrastruktur og ressurser, hvor nye, kontrollerte former for verdiskapning settes i fokus. Eksempler på en slik prosess, kan blant annet være skogområder eller slumområder som opprinnelig har stått utenfor det offisielle markedet, men likevel vært benyttet til ulike formål av lokalsamfunnet. Deretter blir områdets opprinnelige brukere eller beboere fjernet fra stedet, mens markedsintegrering og investeringer fra eksterne aktører fører til nye bruksområder for en ny gruppe mennesker. Denne prosessen kan ofte bli omtalt som «spatial fix». Ved å devaluere det opprinnelige stedets funksjon og betydning, skapes det heller nye former for eierskap og kontroll ved privatisering av tidligere allment tilgjengelige områder. Som et resultat, blir det ofte svært vanskelig for stedets opprinnelige beboere og brukere å være igjen på stedet, da de opplever at stedet blir mer og mer utilgjengelig for dem – både økonomisk og rettighetsmessig.

Ser man akkumulering ved forvisning og spatial fix gjennom oppgavens tematikk, kan dette gi et videre innblikk i hvordan dynamikker fra ulike sider av samfunnet er med på å forme et område. På den ene siden har man en relativt stor del av befolkningen som tilegner seg offentlig rom gjennom urbanisering – og bruker dette rommet til både bosetting og økonomisk aktivitet. På den andre siden har man statlig og privat byutvikling som investerer kapital i fysiske strukturer som boliger, kontorer og næringslivsbygninger. Dette kan innebære en organisert restrukturering av de tidligere åpne, tilgjengelige rommene hvor de lukkes for det man kan kategorisere som allmenn bruk. I henhold til Ruga, kan dette innebære rom som har vært ansett som allment tilgjengelige og har vært benyttet til både bosetning og økonomiske forhold.

Massey (2005) beskriver rom som en enhet under kontinuerlig konstruksjon, preget av et mangfold av mennesker, relasjoner og strukturer. Det vil dermed være viktig å undersøke hvilken betydning et forsøk på å fysisk lukke rom har å si for de ulike elementene i kontekst av Ruga. Selve essensen bak teoriene om akkumulering ved forvisning og kontrollerbart rom handler om en dreining i det urbane landskapet. Det vil si at offisiell kontroll og eierskap skal stå i fokus – i motsetning til å tidligere ha vært mer åpne, dynamiske enheter, slik Massey (2005) betegner rom. Dette vil dermed ha betydning for hvilke aktiviteter og bruksområder som finner sted og er ønsket på landområdene.

Her kan det dermed handle i like stor grad om *hvem* som skal få lov til å benytte rommene til forskjellige formål. Ruga er basert på offentlig land, hvilket i teorien betyr at det ikke finnes lovfestede, innbyggerstyrte reguleringer om hvem som får lov til å bruke rommene til ulike

bruksområder. Videre i denne oppgaven blir det derfor viktig å se nærmere på betydningen av åpne rom som plasser og fortau, og hvordan de utnyttes av forskjellige mennesker. I tillegg til hvilken påvirkning en større dreining mot lukkede rom har for Rugas sosioøkonomiske forhold. Sammen med overnevnte aspekter, vil det være relevant å undersøke hvordan innbyggerne i Ruga forholder seg til ulike eiendomsstrukturer i praksis. Dette innebærer ulike syn på hvem som har rett til å bruke et område og hvilken betydning Ruga som sted har for menneskene som bor og arbeider der.

2.12 Oppsummering av teori

I dette kapitlet har jeg presentert ulike begreper og teoretiske aspekter som resten av denne oppgaven vil bygge videre på. Sentralt i oppgavens teoretiske rammeverk står de teoretiske begrepene som omhandler urbanisering, informalitet og rom. Det finnes mye litteratur om hvordan byvekst, bystrukturer og forholdet mellom mennesker og steder skaper og utvikler storbyer i Afrika. Det har vært viktig å frem i kontekst av denne delen av oppgaven. Accra er en by som har vokst både mye og raskt de siste tiårene. Svært mange av byens innbyggere bor i uformelle bostedsområder, gjerne betegnet som slummer og er sysselsatt i byens dominerende uformelle økonomiske sektor. I denne sammenhengen blir derfor bruken av rom et sentralt moment. Jeg har i dette kapitlet presentert ulike teorier og betraktninger rundt hvordan rom skapes og utnyttes, samt hvilke muligheter eller barrierer som kan oppstå i og av ulike romligheter.

I empiri-kapitlet og analyse-kapitlet vil både funn og diskusjon være koblet opp mot de ulike teoretiske konseptene og perspektivene som tas opp her. Der vil jeg undersøke videre hvordan mine egne erfaringer og kunnskap fra feltarbeidet i Ruga står seg mot eksisterende kunnskap og litteratur som er presentert i dette kapitlet.

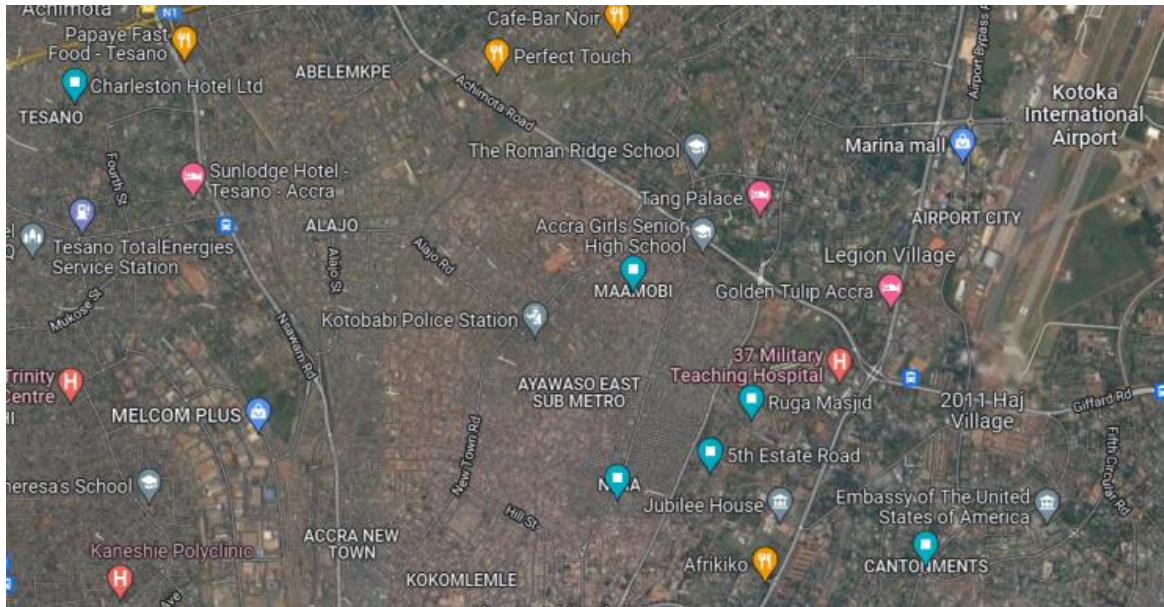
3. Metode

3.1 Introduksjon av kapittel

I dette kapittelet vil jeg forklare arbeidet som har blitt gjort i forbindelse med oppgaven. Dette er en masteroppgave som fokuserer på hvordan informalitet og det offentlige rom spiller inn i økonomiske prosesser og bosetting på individ- og lokalsamfunnsnivå i Ruga. Derfor har det vært viktig å få tilgang til anvendelig informasjon fra både primærkilder og sekundærkilder, som kan gi dypere innsikt rundt tematikken og problemstillingene til oppgaven.

Før jeg gikk i gang med feltarbeidet i Accra, hadde jeg i utgangspunktet sett for meg å gjennomføre datainnsamlingen i Nima. Den planen endret seg allerede første dagen i felt, etter å ha vandret rundt både i Nima og Ruga. Ruga kan på mange måter kan betraktes som et Nima i miniatyr, med de samme menneskene og dynamikkene, både økonomisk og strukturelt. Samtidig er det et mer oversiktlig og rolig område. Jeg bestemte meg derfor for at det trolig ville være lettere for meg som en ung, norsk student å få innpass i et mindre travelt lokalmiljø enn det ville vært å gjøre det samme i Nima.

Jeg gjennomførte feltarbeidet i Accra i perioden 29. juli 2021 til 28. august 2021. Gjennom oppholdet bodde jeg på et hotell i Tesano, vest i Accra (se kart 3). Avstanden mellom hotellet og Ruga var 10 kilometer. Det medførte at jeg var avhengig av diverse taxitjenester for å komme meg fram og tilbake fra studieområdet. Derfor ble det brukt mye tid i Ruga og stedene rundt, når jeg først hadde dratt fra hotellet. På mange måter var det positivt, siden jeg endte opp med å være til stede i studieområdet gjennom store deler av dagen når jeg først kom dit. Dermed fikk jeg opplevd stedene på ulike tidspunkter. I tillegg til Ruga har jeg tilbrakt mye tid i de omkringliggende områdene Nima, Maamobi, Kanda Estates og Cantonments. Grunnen til at jeg også brukte mye tid i de nærliggende nabolagene, var for å danne et mer fullstendig bilde av hva slags sted Ruga er i forhold til resten av byen.

Kart 3: Steder jeg har vært under feltarbeidet: Ruga, Kanda Estates, Nima, Maamobi og Cantonments merket av med blått flagg. Tesano, hvor jeg bodde er markert øverst til venstre i bildet Kilde: Google Maps, 2022.

Feltarbeidet har vært avgjørende for å danne et inntrykk av hvordan Ruga skiller seg fra – eller ligner – områder som er preget av formelle og uformelle bosetningsmønstre. Det var derfor viktig å benytte seg varierte kvalitative forskningsmetoder. Siden det er mye informasjon som ikke kun kan avdekkes med det blotte øye, har det vært viktig å ta i bruk ulike kvalitative metoder for å lære mest mulig om både Ruga og de omkringliggende stedene. Som et ledd i arbeidet har jeg derfor benyttet meg både av intervjuer, observasjon og fotografering for å prøve å oppnå en forståelse av både Ruga som sted – og menneskene som bor i området. Valg av ulike kvalitative metoder var i stor grad bestemt før avreise, noe som formet planene for hvordan feltarbeidet skulle gjennomføres i praksis. Metodene og hvordan de skulle aktiviseres i felt ble derfor valgt av hensyn til gjennomførbarhet – slik at det faktisk ville være mulig å få tak i den informasjonen jeg var ute etter.

I forkant og etterkant av feltarbeidet har jeg benyttet meg av informasjon fra eksisterende litteratur, som kan underbygge og forklare de ulike tematikkene som oppgaven handler om. Spesielt i forkant av feltarbeidet var dette viktig, da jeg fikk lest meg opp på relevant tematikk og sammenlignbare stedsanalyser fra Ghana og andre steder i verden. Her har litteraturen til blant annet Hart (1973) og Afenah (2009) vært nyttig. Jeg hadde dermed et visst inntrykk av hva jeg kunne forvente meg når jeg kom i felt. I etterkant av datainnsamlingen var også sekundærlitteratur avgjørende. Det var for å få en utvidet forståelse av de funnene som har blitt gjort. Spesielt interessant var det å undersøke om datafunnene mine kunne kobles opp

mot andre, lignende samfunnsaspekter og tematikker. I så fall kunne det bidratt en variert analytisk forståelse i både denne spesifikke konteksten og andre samfunnsaktuelle situasjoner.

3.2 Kvalitative metoder

Jeg har i løpet av datainnsamlingen benyttet meg av flere ulike metoder for å få tak i informasjon. Dette kalles for triangulering. En kombinasjon av metoder kan være en blanding av både kvalitative og kvantitative metoder. Det kan også være en kombinasjon av ulike kvalitative metoder, hvilket er tilfelle i denne oppgaven (Skilbrei, 2019). Før og etter feltarbeidet har tolking av sekundærlitteratur stått i fokus. Under gjennomføringen av feltarbeidet derimot, er det hovedsakelig intervjuer og observasjon som har blitt benyttet. Ved å kombinere to kvalitative metoder på denne måten, er det dermed lettere å få en sikrere bekreftelse på funn, siden datafunnene komplementerer hverandre (Skilbrei, 2019). I praksis har dette foregått på to måter. Først, ved at jeg har observert informanter for å senere intervju dem – eller motsatt; ved at jeg har intervjuet dem først og observert i ettertid. Videre har jeg også benyttet meg av sekundærlitteratur i forkant og etterkant av feltarbeidet.

En av fordelene ved å basere oppgaven på data innsamlet ved hjelp av forskjellige metoder er det helhetlige bildet man kan skape. Gray (2018) beskriver hvordan kvalitative undersøkelser er verdifulle hvis man søker kunnskap om et tema som er lite kjent fra før av, eller ønsker nye perspektiver på et allerede godt kjent emne. Gjennom denne oppgaven har jeg forsøkt å få et dypere innblikk i hvordan samspeilet mellom offentlig og privat rom påvirker levemåter og økonomiske virksomheter på et gitt sted, nemlig Ruga. Samtidig har jeg vært opptatt av å undersøke hvordan forholdene mellom det uformelle og formelle samfunn utspilles i praksis. Det finnes mye litteratur om hvordan uformelle bosetninger og uformell økonomi i det globale sør utfolder seg i praksis. Disse beskriver gjerne sammenlignbare kontekster, som forklarer mange av de samme problemstillingene. På den andre siden er forholdene mellom ulike dimensjoner av strukturelle rom et tema som i mindre grad er skildret i en slik kontekst som denne oppgaven forsøker å gjøre.

Kvalitativ forskning er svært kontekstuell og omhandler undersøkelser gjort i det ekte liv på et gitt sted (Gray, 2018). Derfor vil forhåpentligvis denne oppgaven likevel ha mulighet til å legge fram nye perspektiver på både mer eller mindre tidligere omtalte aspekter ved det urbane livet i Ruga. Det er likevel ingen forskningsmetoder som vil kunne avdekke all informasjon alene. Der kvantitative forskningsmetoder regnes for å være målbare, hvor dataene klassifiseres, rangeres og sammenlignes, står kvalitative metoder for det motsatte (Paley,

2000). Ettersom oppgaven tar utgangspunkt i erfaringer fra innbyggerne og de økonomiske aktørenes perspektiv, ville det vært vanskelig å rangere og kvantifisere erfaringsbasert kunnskap på en nøyaktig måte. En kvantifisering av informasjon og kunnskap er derimot ikke poenget med denne oppgaven. Kvalitative metoder er dermed nyttig når det er kunnskap og informasjon som skal avdekkes, som ikke er direkte målbare eller kan grupperes opp mot et større bilde, hvilket heller ikke er formålet med dette arbeidet. I denne sammenhengen var det derfor naturlig at kvalitative undersøkelser ble benyttet. Selve grunnlaget for bruken av kvalitative metoder er å få informasjon om *hvorfor* ting er som de er (Suchan & Brewer, 2000). Undersøkelser av hvordan og hvorfor noe har skjedd på et gitt sted er vanskelig å generalisere og kvantifisere direkte. Samtidig vil antakelig enkelte aspekter som omtales her ha likhetstrekk med øvrige områder og situasjoner både i Ghana, og andre steder i verden.

Ved gjennomføringen av feltarbeidet har jeg benyttet meg av flere ulike tilnærminger for å tilegne meg informasjon om både stedet og menneskene som oppholder seg der.

Tilnærmingene har variert fra intervjuer, observasjon (inkludert fotografering), samt sekundærlitteratur (hovedsakelig i forkant og i etterkant av feltarbeidet). Med disse kvalitative metodene tok jeg utgangspunkt i å gjennomføre en casestudie.

3.3 Casestudie

Casestudier er et svært vidtfavnende utgangspunkt for gjennomføringen av en oppgave. Som nevnt tidligere, har jeg i dette tilfellet benyttet meg av flere ulike metoder for å tilegne meg kunnskap og informasjon om temaet. Dette er også utgangspunktet til en casestudie, som i de fleste tilfeller omhandler en kombinerings av forskjellige metoder for å gi et grundig kunnskapsgrunnlag om en gitt case (Skilbrei, 2019). Selve grunnsteinen i en casestudie handler om å tilegne seg nok kunnskap til å kunne besvare: *hvordan* situasjonen eller fenomenet har blitt som det er blitt eller – *hvorfor* noe har skjedd eller er tilfelle i den aktuelle casen (Thomas, 2021). Skilbrei (2019) forklarer at casestudier skiller seg fra andre studier ved at formålet er å skape detaljert kunnskap om den spesifikke enheten som blir undersøkt. Deretter er målet å formidle hva som er spesielt med denne casen – med andre ord, hvorfor det er viktig å beskrive kontekstene og fenomenene som finner sted akkurat her.

Yin (2012) forklarer at det er fire grunnleggende motiver for å bruke casestudie som metodologisk utgangspunkt. Den første grunnen er det han omtaler som den *utforskende modusen*. Casestudie som utgangspunkt kan være nyttig til å avgjøre hvorvidt man i det hele tatt skal bruke tid på å skrive om det aktuelle temaet. For å lage en casestudie er man

avhengig av å inneha en viss kunnskap om temaet før man starter selve oppgaveskrivingen. Derfor leder utforskningen av den aktuelle tematikken til den videre utformingen av oppgavens problemstillinger. Ettersom problemstillingene enkelt kan tilpasses eller forkastes ut ifra om de er relevante eller ikke for videre utforskning. Videre nevner Yin (2012) hvordan casestudie som utgangspunkt er nyttig for å både *beskrive* og *forklare* situasjoner, steder eller fenomener. Dette har sammenheng med det både Thomas (2021) og Skilbrei (2019) også nevner. Det fjerde punktet Yin (2012) forklarer som en grunnleggende motivasjon til å bruke casestudie som metodologisk utgangspunkt, er *evaluering*. Evaluering handler om den grad man kan bruke funnene i oppgaven til å forklare hvordan og hvorfor ting og hendelser har blitt som det er blitt. Deretter i hvilken grad man kan bruke kunnskapen fra den aktuelle casen til å forklare fenomener eller prosesser i sammenlignbare caser andre steder i samfunnet.

I denne oppgaven har hovedmotivasjonen vært å undersøke hvordan ulike dimensjoner av informalitet har betydning for hverdagslivene til beboerne og de økonomiske aktørene i Ruga. Her har det også vært viktig å se på hvordan økonomisk aktivitet foregår i det offentlige rom, samt hvordan privatisering av rom påvirker bruken av nåværende rom. Casestudien tar derfor sikte på å både forklare hvordan og hvorfor situasjonen i Ruga er som den er. Samtidig er oppgaven basert på triangulering, altså kombinasjonen av forskjellige kvalitative metoder, som intervjuer, observasjon og sekundærlitteratur. Med utgangspunkt i et spesifikt sted, altså Ruga, vil derfor en casestudie være formålstjenlig i denne sammenheng.

3.4 Utvalgsmetode

Med Ruga som case for feltarbeidet var det fra starten av et viktig poeng å forsøke å fange et visst mangfold gjennom intervjuene. På mange måter kan Ruga betraktes som en egen by i byen. Det bor mennesker med ulik bakgrunn, etnisitet og kultur, som til sammen representerer en svært sammensatt innbyggergruppe. Det er mange ulike aktører i det offentlige rom som hver for seg bidrar med ulike varer og tjenester. Til sammen utgjør menneskene i Ruga et meget differensiert miljø bestående av en mangfoldig befolkning med mange ulike yrkesgrupper basert på gateplan. Jeg hadde derfor sett for meg på forhånd at *ikke-sannsynlighetsutvelging* (non-probability sampling) ville være den best egnede datainnsamlingsstrategien i en slik sammenheng. (Grønmo, 2016)

Ikke-sannsynlighetsutvelging er en utvalgsmetode som går ut på at forskeren tar en mer aktiv rolle i utvalgsprosessen av aktuelle informanter. Det vil si at man strategisk velger sine informanter, og seleksjonssannsynligheten for de enkelte tilfellene er ukjent (Vehovar et al.,

2016). I motsetning til dette er *sannsynlighetsutvelging* (probability sampling), på sin side, at forskeren tar utgangspunkt i at alle subjekter sitter på verdifull informasjon. Ikke-sannsynlighetsutvelging gjør dermed et større poeng ut av å forsøke å fange bredden i samfunnet man studerer (Vehovar et al., 2016). Derfor var målet å få et balansert utvalg, hvor mangfoldet på stedet blir ivaretatt (Grønmo, 2016). En slik representativitet kan være nyttig på et sted som Ruga, med mange forskjellige yrkesgrupper, kulturer og levemåter. Det skal likevel sies at med sannsynlighetsinnsamling som utvalgsmetode kunne jeg trolig kommet fram til mange av de samme svarene som jeg fikk med ikke-sannsynlighetsutvalg. Det er fordi det ikke er usannsynlig å tro at mange av menneskene i Ruga ville hatt nyttig kunnskap om den aktuelle tematikken uansett.

Ved å gjøre en subjektiv vurdering av hvilke informanter jeg ønsket å intervju og snakke med, endte jeg opp med data fra folk i ulike aldre, kjønn og yrkesgrupper fra forskjellige deler av Ruga. Dette er viktige grunner for å bruke ikke-sannsynlighetsutvalg som utvalgsmetode (Vehovar et al., 2016). Til tross for at Ruga er et lite sted, er befolkningssammensetningen forskjellig etter flere ulike parametere. Både inntekt og boligsituasjon varierer, alt ettersom du befinner deg i den nye eller gamle delen av området. Hvorvidt status på disse parameterne var forskjellig, visste jeg ikke før feltarbeidet startet. Ved å ta utgangspunkt i ikke-sannsynlighetsutvalg som premiss for datainnsamlingen var dette likevel en strategi som muliggjorde – og tok hensyn til – at svært mye av den informasjonen man samler inn gjennom feltarbeidet kommer fram i lyset litt etter litt (Grønmo, 2016). Det har derfor vært viktig å være klar over at etter hvert som man tilegner seg mer kunnskap vil det være spesifikke aktører man ønsker å lære mer om.

I forkant av feltarbeidet var jeg ikke sikker på hva jeg kom til å sitte igjen med av informasjon til slutt. Samtidig hadde jeg alltid i bakhodet at oppgavens grunntema omhandlet økonomiske aktørers bruk og utvikling av det offentlige rom, samt hvordan ulike dimensjoner av informalitet kunne sette sitt preg på hverdagslivet til menneskene. Derfor var hele tiden utgangspunktet for feltarbeidet å snakke med mennesker i ulike deler av Ruga – som hver for seg representerte enten et spesifikt område eller yrkesgruppe. Med dette som grunnlag for datainnsamlingen, var formålet å kunne tilegne seg informasjon fra en gruppe mennesker som til sammen var mest mulig representativ for befolkning og yrkesaktører generelt. Det er likevel viktig å understreke at ikke-sannsynlighetsutvalg er lite egnet til generalisering utover informantutvalget (Acharya et al., 2013).

3.5 Datainnsamlingen i praksis

Ved å ta utgangspunkt i tilfeldig utvalg-innsamling som hovedstrategi for feltarbeid og utvalg av informanter til studien, benyttet jeg meg først og fremst av *to metodologiske praksiser* for å samle data. Begge utvalgspraksisene er basert på et ønske om tilgjengelighet og representativitet. Med tilgjengelighet og representativitet legger jeg til grunn faktorer som at informantene jeg intervjuer skal være nettopp de menneskene som bor og/eller driver forretningsvirksomhet i det offentlige rom. Menneskene som ble intervjuet måtte altså være tilgjengelige, i den form at de befant seg i det offentlige rom – og relevante på den måten at de bedrev økonomisk aktivitet i det offentlige rom. Nettopp det var viktig for å kunne få mer informasjon og kunnskap om oppgavens grunntema og problemstillinger.

3.5.1 Bekvemmelighetsutvalg

Den første dagen jeg var i Ruga startet jeg opp med å intervju to gateselgere i veiskulderen langs Ruga Crescent. På daværende tidspunkt kunne jeg lite om både stedet og menneskene som bodde og arbeidet der. Sånn sett var det kun stedet i seg selv som var strategisk begrunnet da jeg starta datainnsamlingen. Dette er en forutsetning for bekvemmelighetsutvalg (Grønmo, 2016). Derfor var et naturlig førstesteg å begynne intervjuarbeidet med de informantene jeg hadde tilgjengelig der og da. Bekvemmelighetsutvalg kjennetegnes nemlig av nettopp dette. Vesentlige aspekter ved denne utvalgsstrategien innebærer blant annet lett tilgjengelighet, geografisk nærhet, samt at informantene faktisk er villig til å la seg bli intervjuet på et gitt tidspunkt (Etikan, et al., 2015) Da jeg hadde lite spesifikk kjennskap på forhånd om hverken sted eller menneskene, var jeg avhengig av å starte intervjuene basert på de kriteriene jeg hadde satt for meg selv i henhold til oppgavens kjernetema.

Siden ett av formålene med oppgaven var å finne ut mer om hvordan økonomiske aktører i Ruga opererer i det offentlige rom, var det derfor både naturlig og beleilig å begynne intervjuprosessen med to kvinner som hadde etablert forretningen sin langs veien. Dette dannet videre grunnlag for flere av de senere intervjuene jeg hadde med andre økonomiske aktører i Ruga. Da begge kvinnene anbefalte meg andre mennesker jeg kunne snakke med ved senere anledninger, gjorde det at jeg fikk et slags innpass og anbefaling fra dem når jeg gikk for å intervju andre mennesker i området i dagene som fulgte. I flere tilfeller førte dermed et bekvemmelighetsutvalg av informanter til en «snøball-effekt».

3.5.2 Snøball-sampling

Etter å ha startet datainnsamlingen under feltarbeidet med å velge informanter ut ifra hvem som var både tilgjengelig og representative for det jeg ønsket å finne ut mer av, dreide utvalgsstrategien seg mer over i det som kalles for snøball-sampling. Denne utvalgsstrategien ble mer og mer gjeldene etter hvert som jeg snakket med flere mennesker, da de anbefalte meg å snakke med spesifikke personer med kunnskap om oppgavens tematikker.

Snøball-sampling blir beskrevet av Parker & Scott (2020) som en av de mest populære utvalgsmetodene innen kvalitativ forskning. Den eller de som undersøker et gitt fenomen starter ofte med intervjuer og samtaler med et lite antall personer som passer inn under de kriteriene man har sett seg ut på forhånd. De opprinnelige informantene blir videre spurt om de kan anbefale andre potensielle informanter som også passer inn under de forhåndsbestemte utvalgskriteriene og som kan være villig til å bli intervjuet om temaet (Grønmo, 2016). Andreledds-informantene blir deretter spurt om de kan anbefale noen andre personer å snakke med, hvilket kan føre til en lang rekke informanter med aktuell og verdifull kunnskap (Parker & Scott, 2020).

Som nevnt tidligere, var det nettopp det som skjedde under feltarbeidet i Ruga. Etter å ha intervjuet to kvinner som hadde etablert forretningen sin i veikanten min første dag i Ruga, anbefalte de meg andre personer jeg kunne snakke med de påfølgende dagene og ukene. Kvinnene fortalte om både personer i den nyere delen av Ruga jeg kunne intervjuer og familiemedlemmer i andre deler av området som kunne være villig til å bli intervjuet i forbindelse med prosjektarbeidet. Resultatet av dette var dermed at jeg fikk snakket med en rekke personer med relevant informasjon. Det at de anbefalte meg spesifikke personer og ba dem hilse fra dem gjorde også at informantene så ut til å være mer villige til å bli intervjuet, samt mer åpne om informasjon når intervjuene først var i gang.

3.6 Informantene

I løpet av feltarbeidet gjorde jeg formelle intervjuer med totalt tjue personer. Alle var personer som drev med økonomisk aktivitet på gateplan i Ruga – og de aller fleste har også vært, eller var fortsatt, beboere i området. Målet med feltarbeidet var hele tiden å undersøke hvordan det offentlige rom utnyttes i henhold til økonomisk aktivitet. Det har derfor vært essensielt å konsentrere seg om menneskene som driver enkeltmannsforetak og familiebedrifter av ulike slag i det offentlige rom. Som jeg allerede har beskrevet i avsnittene over, har

utvalgsprosessen i forhold til informantene vært preget av både bekvemmelighetsutvalg og snøball-sampling.

Kombinasjonen av disse strategiene har ført til at jeg har møtt og snakket med mennesker med ulik etnisitet, utdanningsnivå og yrke. Videre i neste avsnitt vil jeg beskrive informantutvalget basert på disse tre variablene. Dette er for å presentere en oversikt over hvilke kategorier informantene faller under. Ved å gjøre det slik kan det gis en oversikt over personene som har deltatt i datainnsamlingen med både hvilken bakgrunn de har og hva slags arbeid de utøver i Ruga.

Av totalt 20 informanter var 17 kvinner og tre menn. Samtlige av informantene har vært over myndighetsalder. Den yngste informanten jeg intervjuet var 21 år gammel og den eldste informanten var 68 år gammel. Gjennomsnittsalderen på informantene var 44 år. Alle som ble intervjuet var involvert i forretningsdrift i Ruga. Blant disse var det kun en av informantene som ikke var direkte lokalisert på gateplan, men heller drev forretningen sin fra sitt eget hus.

Tabell 3: Utdanningsnivå. Kilde: Feltarbeid i Ruga 2021.

Utdanningsnivå	Antall
Ingen skolegang	9
Primary School	3
Junior Secondary School	4
Secondary School	2
Tertiary	1
University	1
Sum	20

Nesten halvparten av informantene hadde ingen skolegang overhodet. De fleste av disse personene snakket lite eller ingen engelsk, hvilket gjorde det nødvendig å bruke tolk under disse intervjuene. Menneskene som hadde mer skolegang kunne ofte engelsk, noe som gjorde at jeg kunne gjennomføre intervjuene uten tolk. Informantene som i større grad hadde gått på skole, var gjerne yngre enn de som ikke hadde skolegang å vise til.

Spørsmålet om informantenes grad av skolegang var relevant for arbeidet ved at det gjorde det enklere å kartlegge mer presist hvilke mennesker som bodde og arbeidet i området. Siden Ruga er et uformelt bosetningsområde, var det viktig for det senere arbeidet med oppgaven å vite noe om. Det var fordi det kunne gi en indikasjon på hvilke muligheter eller mangel på muligheter graden av skolegang kunne medføre for respondentene.

Tabell 4: Etnisitet blant informanter. Kilde: Feltarbeid i Ruga 2021.

Etnisitet	Antall
Frafra	4
Gurunsi	3
Fulani	2
Gronja	1
Chamba	1
Wangala	1
Dagomba	1
Ga	1
Mossi	1
Bisa	1
Hausa	1
Basera	1
Kusasi	1
Ewe	1
Sum	20

Blant de totalt tjue informantene tilhørte de til sammen fjorten ulike etniske grupper. Dette vitner om et stort omfang av mennesker med forskjellig bakgrunn. Informantutvalget reflekterer dermed den multikulturelle bredden i lokalsamfunnet i Ruga. Av de ulike etniske gruppene som informantene tilhører, var de aller fleste fra Nord-Ghana.

Det totale inntrykket i etterkant av datainnsamlingen var at informantene har svært mange ulike bakgrunner og er sysselsatt i mange ulike yrkesgrupper (se tabell 5 i kapittel 4.2.2). Samtlige av informantene var involvert i forskjellige typer salgsvirksomhet. Likevel var det relativt stor variasjon i hva slags varer informantene selger. Imidlertid var det en stor overvekt av kvinnelige deltakere i intervjuene. Selv om datainnsamlingen ledet til mye informasjon fra mennesker fra forskjellige yrkesgrupper og etnisk bakgrunn, er mangelen på mannlige informanter verdt å påpeke. Dette skyldes at et av hovedpremissene for datainnsamlingen var at jeg skulle intervjuer mennesker involvert i forretningsdrift i det offentlige rom. I Ruga var det en klar overvekt av kvinner involvert i forretningsdrift på gateplan. Av den grunn medførte det at de fleste informantene i studien nettopp var kvinner. Dette kan for eksempel gjøre at det er vanskelig å sammenligne utsagn og meninger basert på kjønnsforskjeller, da datagrunnlaget blir for smalt i forhold til akkurat denne variabelen.

3.7 Gjennomføring av intervjuer

I forkant av feltarbeidet i Ruga bestemte jeg meg for ha med meg en person som tolk. Det er en del – spesielt de som er femti år eller eldre – som enten ikke snakker engelsk, eller har begrensede engelskkunnskaper. Dermed var det utfordrende å komme i kontakt med disse

uten en til å oversette. Jeg hadde derfor med meg en geografistudent fra University of Ghana som jeg kjente fra et tidligere opphold i Accra, som tolk. Tolken min hadde hele familien sin i Nord-Ghana, var oppvokst i Sør-Vest-Ghana og bodde i Accra. Han snakket dermed tre ghanesiske språk i tillegg til engelsk, hvilket gjorde at jeg fikk muligheten til å intervju et vidt spekter av mennesker.

I forbindelse med intervjuene hadde jeg på forhånd forberedt et intervjukjema (se vedlegg 8.1). Selve skjemaet bestod av totalt fjorten spørsmål, men var delt opp i to forskjellige deler. Den første delen av intervjukjemaet inneholdt grunnleggende biografiske spørsmål. Det var for å få en generell oversikt over ulike variabler som jeg senere kunne bruke til å klassifisere informantene etter. Spørsmålene rettet seg mot følgende variabler: etnisitet/bakgrunn, alder, antall år bosatt i Ruga/antall år økonomisk aktiv i Ruga, sivilstatus, hvor mange personer bor i husholdningen og utdanningsnivå.

Den andre delen av intervjukjemaet bestod av mer utfyllende spørsmål, der jeg spurte informantene om ulike aspekter ved det å arbeide på gateplan. Planen bak intervjukjemaet var å kunne ha et håndfast sett med spørsmål jeg kunne stille, slik at informantene i den første fasen kunne svare ganske direkte på hvert enkelt punkt på skjemaet. På den måten ble også intervjuene konsistente, siden alle informantene i første omgang ble spurt om det samme. Å følge en fast protokoll blir regnet som viktig når man gjennomfører en casestudie (Yin, 2018). I mange av tilfellene fortsatte intervjuet mer som en samtale i etterkant, hvor jeg og informanten snakket og diskuterte saker som ble nevnt under intervjuet. Ofte endte vi opp med å også diskutere andre temaer som ikke kom fram i første omgang. Intervjuprosessen har derfor vært en todelt prosess. Der intervjukjemaet i første omgang fungerte som et håndfast virkemiddel for gjennomføringen av et strukturert intervju, har det også bidratt til at intervjuene i mange tilfeller i større grad har dreid over mot å bli mer og mer semi-strukturerte – eller uformelle samtaler (Kvale & Brinkmann, 2010). Lengden på intervjuene har derfor vært varierende. I enkelte tilfeller, hvor intervjuene ikke har bestått av stort mer enn de spørsmålene jeg hadde på intervjukjemaet, har lengden på intervjuene vært på mellom 15-30 minutter. Hvis intervjuet fortsatte i etterkant av de opprinnelige spørsmålene på intervjukjemaet kunne det ofte vare mellom 45 og 90 minutter.

Slike lange intervjuer var svært verdifulle for oppholdet mitt i Ruga. Da dreide intervjuet i større grad seg mer om en samtale mellom to parter og både jeg og informanten kunne snakke, diskutere og spørre hverandre fritt om ulike aspekter ved både Ruga, Accra, Ghana og Norge. Flere av informantene var interessert i å vite mer om hvordan vi gjorde ulike ting i

Norge, og hvilke likheter og ulikheter det var mellom landene. Slike samtaler var ofte gull verdt for meg personlig, da det hjalp meg å se situasjoner i både inn- og utland fra nye perspektiver.

Da jeg i noen situasjoner var avhengig av tolk for å gjennomføre intervjuene var dette likevel ikke alltid enkelt, fordi det kun var mulig for meg å stille spørsmålene og høre svarene gjennom en tredjepart. En slik prosess gjør det utfordrende både for meg og for informantene. Siden jeg selv ikke kan reagere spontant eller direkte på det informantene forteller, men er avhengig av å få det oversatt. På samme måte kunne det være krevende for informantene, da spontanitet og formulering fra min side ble vanskeligere gjennom en tredjepart som ordformidler. Det er derfor ikke utenkelig at noen av spørsmålene kan ha blitt stilt og oversatt litt feil, hvilket har gjort det vanskelig for informantene å svare på. Her må jeg i såfall ta selvkritikk. Totalt sett vil jeg likevel påstå at intervjuene har gått bra. Tolken jeg hadde med meg gjorde en god jobb og prøvde etter beste evne å forstå hva jeg mente presist med spørsmålene mine før han oversatte dem videre til informantene. Det er likevel vanskelig å unngå at enkelte spørsmål og responser på informantenes utsagn har blitt oppfattet litt uklart i enkelte sammenhenger.

Under intervjuene brukte jeg penn og notatblokk for å skrive ned hva informantene svarte. Jeg hadde i forkant av feltarbeidet bestemt meg for at jeg ikke ønsket å bruke lydopptak av hverken intervjuer eller samtaler jeg hadde med menneskene i Ruga. Dette var fordi jeg ønsket at det skulle være en mer avslappet stemning. Informantene som ønsket å stille opp til intervjuene slapp å tenke på deres stemmer og – og at potensielt kontroversielle utsagn ble lagret på telefonen. Dette er noe Yin (2018) understreker viktigheten av i casestudier hvor det er «stor avstand» mellom informanter og forsker. Ved å heller skrive ned hva de svarte på intervjukjemaet, samt sitater og poenger fra samtaler, fikk jeg med meg de viktigste meningene og formuleringene deres. I etterkant av intervjuene fortsatte jeg nedskrivningen på hotellet, for å sørge for å skrive ned så mye som mulig fra hvert intervju mens jeg fortsatte hadde det friskt i minne.

3.8 Observasjon som metode

Kvalitative metoder består ikke kun av intervjuer av informanter eller dokumentanalyse. Et annet sentralt aspekt innen kvalitative studier innebærer bruken av observasjon. Dette gjelder særlig for casestudier, hvor man triangulerer mellom ulike metoder. Man skiller gjerne mellom ikke-deltakende observasjon og deltakende observasjon. Skillet mellom disse to

typene observasjon ligger hovedsakelig i hvordan en selv som subjekt interagerer og forholder seg til menneskene og omgivelsene under forskningsprosjektet (Bukve, 2021). Samtidig er dette en gradvis overgang, hvor skillelinjene mellom hva som er deltakende og ikke-deltakende observasjon kan være diffuse og gå over i hverandre.

Hovedprinsippet med ikke-deltakende observasjon dreier seg om å blande seg inn og forstyrre minst mulig gjennom observasjonsprosessen (White & McBurney, 2012). Dette innebærer at forskerens nærvær i omgivelsene og samfunnet som undersøkes, skal ha minimal innvirkning på valgene og oppførselen til menneskene som blir observert. Målet med observasjonstypen er derfor å gjøre seg selv så usynlig som mulig gjennom observasjonsprosessen. På den andre siden, dreier deltakende observasjon om det motsatte. Deltakende observasjon henger ofte tett sammen med etnografiske studier, men er også vanlig i casestudier (Yin, 2018). I praksis innebærer dette at forskeren befinner seg i studieområdet over lengre tid og observerer hvordan samfunn og dynamikker fungerer med godkjenning fra lokalsamfunnet (Gray, 2018). Dermed er man som deltakende observatør en, i større grad, synlig aktør i samfunnet man befinner seg i (Bukve, 2021). Menneskene rundt vet din rolle, hva du gjør og hvorfor du gjør det. Til tross for at dette ikke er en etnografisk studie (hvor deltakende observasjon er svært vanlig), men en casestudie, er deltakende observasjon likevel et nyttig virkemiddel for å forsøke å komme nærmere inn på både lokalsamfunn og informanter.

3.8.1 Deltakende observasjon

Feltarbeidet varte i en måned. Gjennom måneden var det varierende bruk av metodologiske praksiser, hvor både intervjuer og ulike typer observasjon stod i fokus. Siden oppgaven er utarbeidet som en casestudie, brukte jeg derfor mye av tiden i Ruga på å undersøke i hvilken grad ulike aspekter ved casen har vært viktig eller interessant og skrive om. Bruken av observasjon som et tillegg til intervjuer har dermed gjort det mulig å observere flere interessante momenter og interaksjoner. Disse ville jeg ikke nødvendigvis fått kunnskap om, hvis jeg kun baserte feltarbeidet på intervjuer.

Det var spesielt to informanter jeg fikk god kontakt med gjennom feltarbeidet. Begge informantene livnærte seg av salg av klær, sko, assorterte dagligvarer og gatemat. Informantene var i familie og hadde forretningene sine lokalisert ved siden av hverandre. Sortimentet lå i små containere plassert på gateplan langs veien. I løpet av tiden i Ruga fikk jeg god kontakt med dem og ble ofte invitert på frokost og lunsj. Deretter ble jeg sittende ved siden av dem i timevis utover dagen. Da fikk vi tid til å snakke sammen, samt at jeg kunne observere hvordan de gjorde forretningene sine og hvordan de forholdt seg til kunder,

konkurrerende forretninger og lokalsamfunnet generelt. Ved å bruke tid på å snakke med – og observere informantene, fikk jeg tilegnet meg mye verdifull kunnskap. Deltakende observasjon som metode har derfor vært en nyttig ressurs når det gjelder å se situasjoner og forhold fra samme plass som informantene befant seg på. Dette regnes også som noen av styrkene til deltakende observasjon som metode (Yin, 2018).

3.8.2 Ikke-deltakende observasjon

Når jeg ikke intervjuet informanter, eller satt og snakket med dem og observert dem direkte, brukte jeg tiden på å gå rundt i Ruga og de omkringliggende områdene. Som vist på kart 3. har jeg tilbragt mange av dagene på å vandre rundt i både Ruga, Nima, Maamobi, Kanda og Cantonments. Her har jeg forsøkt å danne meg et bilde av de ulike områdene og lokalsamfunnene med et «utenfra-perspektiv» (Yin, 2018). Her betraktet jeg stedsmorfologi, mennesker og på hvilke måter slumområder som Ruga og Nima skiller seg fra de mer velstående stedene Kanda og Cantonments. Stedsmorfologi kan forklares som en studie av hvordan fysiske elementer gir struktur og former byer og byområder (Oliveira, 2016). I dette tilfellet betyr det at jeg så på hvordan gater, åpne plasser og bygninger har ulike funksjoner. I tillegg hvordan menneskene i områdene forholder seg til og bruker de fysiske strukturene. Dette gjorde jeg ved å skrive ned ulike observasjoner, samt fotografering – hvilket er vanlige kjennetegn ved ikke-deltakende observasjon (Yin, 2018). Fotografering, spesielt, var et nyttig hjelpemiddel i denne sammenheng for å dokumentere stedene. I tillegg har bildene vært viktige i den senere utformingen og analysen av oppgaven, siden det gjør det mulig å visuelt presentere ulike aspekter ved steder jeg har vært.

3.9 Sekundærlitteratur

Før jeg gjennomførte feltarbeidet ble sekundærlitteratur særlig brukt til å lese meg opp på og undersøke tidligere tekster og avhandlinger gjort om Accra. Da jeg ikke hadde bestemt meg for å gjøre feltarbeidet i akkurat Ruga før jeg faktisk var i Accra, hadde jeg heller ikke lest noe om stedet i forkant. Istedenfor brukte jeg tid på å lese om Nima og andre uformelle nabolag i byen. Særlig litteraturen til Hart (1973) om Nima og Afenah (2009) om Old Fadama var nyttig materiale. Til tross for at ingen av tekstene omhandlet Ruga direkte, er det mange likhetstrekk mellom stedene. Dermed hadde jeg en viss forståelse av de utfordringene og elementene som gjerne preget slike områder.

Ulike former for sekundærlitteratur har også vært svært viktig for oppbyggingen og dannelsen av oppgaven. Ved å lære om ulike teoretiske begreper og konsepter, har det vært mulig å

bygge opp en studie som forholder seg til faglig terminologi og empiri. Det er mange relevante aspekter i tidligere studier som omhandler både lignende steder og fagelementer. Dette var viktig for å skape både oppgavens problemstillinger og tematikk. Relevant sekundærlitteratur har stort sett blitt funnet på google scholar. Ved å bruke søkeord som «Ghana», «informal settlements», «informal economy» og «space» kom jeg over mye nyttig litteratur relatert til studiens tematikk.

I etterkant av feltarbeidet har jeg benyttet meg av sekundærlitteratur på en annen måte. Jeg har nå opparbeidet meg egne erfaringer, betraktninger og kunnskap om stedet og de ulike dynamikkene og strukturene mellom menneskene og området. Derfor har sekundærlitteratur spilt en viktig rolle for å få en økt forståelse og dypere innsikt i de tematiske aspektene jeg allerede har undersøkt. Bruken av sekundærlitteratur har også vært særlig viktig for å få en økt forståelse angående korrektheten av den informasjonen jeg har fått. Tekster som omhandler spesifikke steder er sjeldent fullstendig overførbart til andre steder, da det alltid vil være variasjoner. Det er likevel nyttig informasjon å tilegne seg, med den hensikt å kunne få andre perspektiver på det man selv har opplevd. Ved å gjøre det slik, ble det også lettere å forstå sine egne opplevelser i både forstørrede og forminskede kontekster. Ettersom dette kan bidra til å gi erfaringene et mer helhetlig perspektiv.

3.10 Dataanalyse

I etterkant av datainnsamlingen har dataanalyse og koding av datamaterialet vært en viktig prosess. Da jeg intervjuet informantene skrev jeg ned svarene på spørreskjemaet, samt tok notater av øvrige svar hvis intervjuene fortsatte etter de opprinnelige spørsmålene var stilt. På slutten av dagen, etter å ha kommet tilbake til hotellet, skrev jeg ned all informasjon fra hvert enkelt intervju på et separat dokument. Her ble det nedskrevet personlige refleksjoner og beskrivelse av hvert enkelt sted og situasjon sammen med datamaterialet fra informanten. Nettopp dette kan være en avgjørende del av analysen og kodingen av datamaterialet (Adu, 2019). Dette la grunnlaget for et sammenhengende refleksjonsnotat hvor jeg analyserte intervjuene opp mot personlige betraktninger og erfaringer. I det senere arbeidet med denne oppgaven var dette verdifult, siden jeg dermed hadde mye datamateriale å gå etter, særlig i empiri- og diskusjonskapittelet (Adu, 2019). Nedskrivning av intervjuer i sin helhet har også vært viktig for skriveprosessen. Ofte har jeg lest intervjuene om igjen for å finne både sitater, viktige poenger og kontekster som kan relateres til oppgavetematikken.

3.11 Selvrefleksivitet og etiske betraktninger

Til tross for at målet har vært å skape og presentere et prosjekt der personer og momenter blir fremstilt på en korrekt og objektiv måte, er det alltid faktorer som kan ha påvirkning på selve prosjektprosessen. Selvrefleksivitet dreier seg om hvordan jeg som den som har undersøkt ulike fenomener, må være påpasselig på at det er flere eksterne og interne variabler som kan påvirke denne oppgavens utfall. Glass (2014) definerer selvrefleksivitet innen geografiske studier som betydningen av et innoverrettet blikk mot sin egen mottagelse og behandling av informasjon. Det vil si i hvilken grad man blir påvirket av posisjonalitet og sin egen væremåte. Selvrefleksivitet er dermed et viktig aspekt å være oppmerksom på, da min posisjonalitet i forhold til stedet og kulturen jeg har gjort feltarbeid i, kan påvirke datafunn og hvordan dette blir fremstilt. Posisjonalitet er et viktig element i denne sammenhengen. Bourke (2018) forklarer at total objektivitet er umulig, fordi alle, i en eller annen grad, er formet av kultur, bakgrunn, meninger og fysiske markører som kjønn og hudfarge. Derfor er det viktig å være klar over sin egen posisjonalitet i forhold til gjennomføring av forskningsstudier. Dette har spesielt innflytelse når det kommer til oppgavens konstruksjon og samhandling med informanter – og stedet i seg selv.

Siden jeg er en norsk student som har gjort feltarbeid i Ghana, er det trolig flere faktorer som har spilt inn når det kommer til posisjonalitet og interaksjon. For min egen del er det vanskelig å legge skjul på at det var umulig å blende inn i lokalsamfunnet på en naturlig måte. Både utseendemessig, kulturelt og språklig var jeg å betrakte som en «outsider». Dette kan ha påvirket hvordan menneskene i Ruga snakket til meg og oppførte seg rundt meg. Begrepet «outsider» kan forklares som en som ikke er en del av den gruppen eller stedet som blir undersøkt (Dwyer & Buckle, 2009). «Outsideren» har ikke de samme referansepunktene, erfaringene eller sosiale og kulturelle forståelsen en person «i gruppen» har. Jeg kommer selv fra et sted som i mange tilfeller er svært forskjellig fra stedet jeg gjennomførte feltarbeid. Det kan dermed ha vært ting de har sagt og gjort i interaksjon med meg, som de ikke ville ha gjort hvis jeg var en lokal mann (Dwyer & Buckle, 2009).

Hvis man snur om på det, kan distansen mellom meg som «outsider» og menneskene i Ruga, ha medført at jeg har reagert og lagt vekt på ting en lokal mann ikke ville ha gjort. Når det oppstår et stort skille mellom meg og stedet og menneskene jeg undersøker, er det også fare for at forutinntatte meninger, oppfatninger og kunnskap er med på å prege prosjektets gang på ulike måter (Grønmo, 2016). Ved å anerkjenne at det er en viss distanse mellom stedet og kulturen jeg har gjort feltarbeid i – og meg og den kulturen jeg kommer fra, vil det

forhåpentligvis være mulig å se tilbake på situasjoner og interaksjoner med et nytt blikk. Posisjonalitet og kulturell distanse kan ofte ha betydning for hvordan jeg selv er mottakelig for informasjonen som blir oppgitt. Dette gjelder hvordan informasjonen blir prosessert der og da, men også i ettertid. Det er i så måte vanskelig å gjennomføre et feltarbeid i et land som på mange måter er helt annerledes fra Norge. Særlig uten å være påvirket av forutinntatte meninger og sammenligninger opp mot steder og situasjoner fra sitt eget hjemland.

Selvrefleksivitet har derfor vært en viktig analytisk prosess, da det er avgjørende å være klar over at det er mange forskjellige omstendigheter som har innflytelse på gjennomføringen av feltarbeidet og skrivingen av oppgaven i ettertid. Her er det også svært viktig å gjøre seg noen *etiske betraktninger* rundt feltarbeidet. Min egen posisjonalitet og «distanse» fra informantene og stedet jeg har undersøkt kan ha påvirket enkelte etiske forhold relatert til feltarbeidet.

Før hvert intervju sørget jeg for å forklare hva studien gikk ut på, at jeg trengte samtykke fra informantene til å delta i studien og at det var helt frivillig å svare på spørsmål. Informert samtykke er helt nødvendig når studieobjektene er mennesker (Bos, 2020). Dette var standard prosedyre foran hvert enkelt intervju. Behovet for tolk under enkelte intervjuer gjorde dog at jeg ikke fikk svaret direkte fra informanten selv. Det gjorde at noen informanter var i en kommunikativ sårbar situasjon, fordi det oppstod språkbarrierer (Bos, 2020). Jeg gjorde det imidlertid klart for tolken min at videreformidling av frivillighet til å delta var viktig. Videre har informantenes personvern blitt beskyttet ved å gi dem pseudonymer for å ikke kunne bli identifisert i ettertid (Bos, 2020). Fotografier av informanter som blir presentert i funnene har blitt sladdet, slik at ansiktene deres ikke vises. Når det gjelder gjennomføringen av intervjuene, har heller ikke lydopptak blitt brukt. Informantenes anonymitet har blitt bevart.

3.12 Reliabilitet

Hensikten med reliabilitet er å begrense feil og bias i studien så mye som mulig (Yin, 2018). Gjennom mitt arbeid i Ruga har jeg først og fremst lagt vekt på de geografiske rommene og hvordan menneskene som befinner seg der bruker det. Arbeidet er dermed svært spesifikt, i og med det handler om et spesifikt sted og menneskene som bor og jobber der. Det vil si at mine funn og refleksjoner fra Ruga ikke nødvendigvis er direkte overførbart til andre steder. I så måte er ikke denne oppgaven generaliserbar i det store og det hele, hvilket er sentralt når man skal avgjøre prosjektets reliabilitet (Potter & Levine-Donnerstein, 2009). Samtidig er det to vesentlige poeng knyttet til hvorvidt studien er reproducerbar eller generaliserbar. På den ene siden vil ikke min empiri og diskusjoner angående Ruga være direkte overførbart til andre

lokasjoner. Det vil likevel være muligheter for at denne studien oppnår en stor grad av reliabilitet sett fra det lokale spesifikke perspektivet, fordi det kan føre til en helhetlig forståelse innenfor en avgrenset kontekst – i dette tilfellet Ruga (Grønmo, 2016).

Reliabilitet handler om at studien er pålitelig og at det er åpenhet omkring metodene og resultatene. Dette er en god strategi for å øke påliteligheten av dataene, og videre hele studiens reliabilitet (Bukve, 2021). Ved å dokumentere mine egne framgangsmåter og resultater, kan andre forskere reprodusere min studie og da sammenligne sine resultater med mine. I tillegg til dette vil det trolig være enkelte aspekter rundt datafunn, beskrivelser og sammenhenger som kan relateres til andre uformelle bosetninger i Accra – og andre steder i verden. Siden informantene som har bidratt i studien er personer involvert i økonomisk aktivitet i det offentlige rom, vil disse personene i utgangspunktet være tilgjengelig for intervjuer og samtaler ved senere anledninger. Det skal likevel sies at det var viktig å ha med en tolk som kunne flere ulike språk i enkelte tilfeller.

Nøyaktighet, det vil si om prosjektets metoder er tilstrekkelige til å finne ut det som var ment å finne ut, kjennetegner også spørsmålet rundt reliabilitet (Potter & Levine-Donnerstein, 2009). I dette tilfellet mener jeg at metodene som er brukt, som intervjuer, observasjoner og sekundærlitteratur, har gitt et datasett og grunnlag for analyse som gagnar prosjektet. Intervjuer, med et forhåndsskrevet intervjueskjema som alle informantene svarte på, betyr også at metodebruken har vært ganske konsistent, hvilket er viktig for både nøyaktighet og stabilitet under gjennomføringen (Golafshani, 2003).

Kvalitative metoder er i stor grad subjektive arbeidsprosesser, der man formes av det man ser og hører – samt det man vet fra tidligere (Kvale & Brinkmann, 2010). På grunn av dette vil det alltså foreligge et usikkerhetsmoment angående reproduserbarheten til oppgaven og faktorer som nøyaktighet og stabilitet. Det er derfor ingen garantier for at andre mennesker som gjennomfører feltarbeid eller forskningsarbeid i Ruga vil reise tilbake med nøyaktig de samme funnene og oppfatningene som jeg selv gjorde. Samtidig er det lite trolig at funnene vil divergere betraktelig, da denne oppgaven baserer seg på intervjuer og observasjoner, i og av, det offentlige rom – hvilket er tilgjengelig for alle.

3.13 Validitet

I likhet med aspektet rundt hvorvidt prosjektets krav til reliabilitet er til stede, er validitet et veldig viktig element i henhold til oppgavens troverdighet og gyldighet. Selve begrepet validitet omhandler i hvilken grad et prosjekt samler og presenterer det som kan betraktes som

korrekt (Kvale, 1995). Innen kvalitativ forskning er definisjonen rundt sannhet et vesentlig poeng. Validiteten er høy dersom datainnsamlingen fører til data som er relevante for å svare på problemstillingen (Grønmo, 2016). Kvalitative forskningsmetoder baseres i svært høy grad på subjektive metoder og analyser, med et relativt lavt antall av informanter. Dermed er det i så måte enkelte problematikker som oppstår. Faktorer som utvalgsstrategier, vinklinger av intervjuer og presentasjon av funn vil alltid ha en viss form for subjektivitet i seg.

Under gjennomføringen av feltarbeidet i Ruga har jeg benyttet meg av ulike varianter av kvalitative metoder. Intervjuer, sekundærlitteratur, ikke-deltakende observasjon og deltagende observasjon har alle stått i sentrum for datainnsamlingen. Samtlige av disse metodene vil uunngåelig være påvirket av en viss grad av subjektivitet, da jeg selv har utformet og praktisert metodikkene ut fra egen forhåndskunnskap og evner. Nettopp derfor er diskusjonen rundt prosjektets validitet et viktig tema. Siden formålet med oppgaven er å drøfte og besvare problemstillingene og den fastsatte tematikken, er det vesentlig at man i ettertid kan stå for prosjektets validitet.

Som Kvale (1995) påpeker, er et av de absolutt viktigste aspektene rundt validitet at den valgte metodologien undersøker det som faktisk var meningen å undersøkes i utgangspunktet. I dette tilfellet har de ulike typene observasjon vært brukt som metodologisk hjelpemiddel med den hensikt å få et helhetlig overblikk over stedene og menneskene i seg selv. Dette innebærer å få en økt forståelse av hvordan eksisterende infrastruktur påvirker menneskelige dynamikker og strukturer. Det innebærer også å undersøke hvordan romlige strukturer som forretningsoppsett og bruken av det offentlige rom skjer i praksis.

Når det gjelder bruken av intervjuer under feltarbeidet har hensikten med dette vært å få en dypere forståelse av hvordan menneskene selv oppfatter situasjoner og prosesser – samt historiene bak disse. I så måte mener jeg prosjektets metodologi har undersøkt det som i utgangspunktet var meningen å undersøke. Når det er sagt, vil det være vanskelig å si at jeg presenterer noe som eksplisitt kan regnes som sannhet, da prosjekts metoder i høy grad er subjektive (Yin, 2018). Problematikken rundt hvorvidt funnene er generaliserbare er også et element. Det er en relativ liten mengde informanter, skjevfordeling når det gjelder informantenes kjønn (17 kvinner og tre menn) og en tematikk som er svært stedsspesifikk. Dermed vil ikke disse funnene nødvendigvis kunne sies å være overførbart eller *sant* i andre kontekster enn denne. I tillegg kan det være at man har gått glipp av verdifull kunnskap på grunn av disse variablene.

4. Ruga: bosetting og økonomisk liv

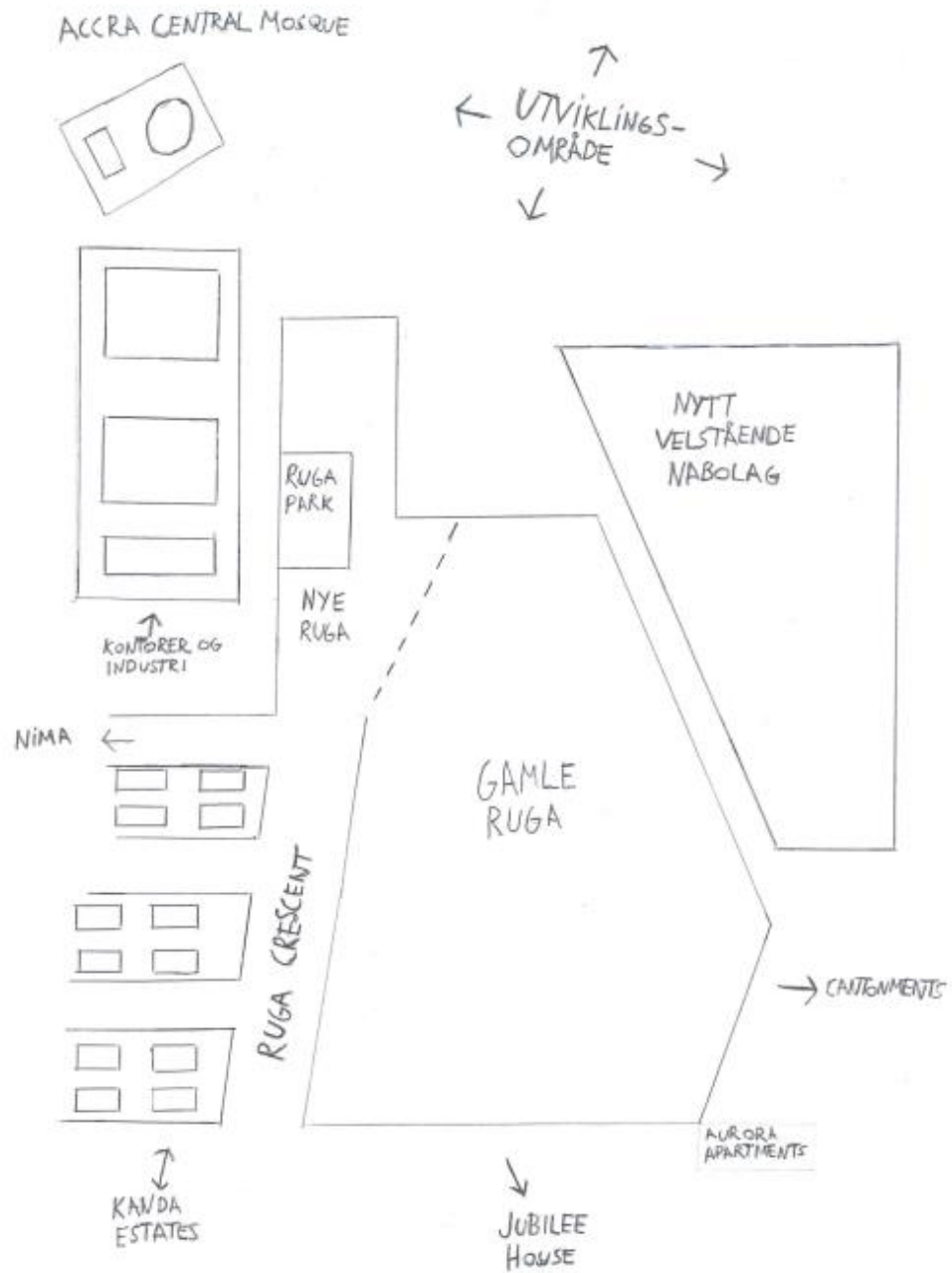
4.1 Oversikt over kapittelet

I dette kapittelet vil jeg redegjøre for de funnene jeg sitter igjen med etter feltarbeidet i Accra. For å gjøre dette så ryddig som mulig, vil jeg derfor ta utgangspunkt i oppgavens tre underproblemstillinger. Hensikten bak en slik strukturering av kapittelet er å grundig presentere data relatert til hver underproblemstilling. Den første underproblemstillingen er utformet for å beskrive og forklare hvordan det offentlige rom benyttes til økonomisk aktivitet i Ruga. For å svare på dette, kommer jeg til å se nærmere på; hvem de økonomiske aktørene er, hvorfor det offentlige rom blir benyttet til økonomisk aktivitet, hva slags forretningsvirksomheter man finner i Ruga og måten de ulike aktørene forholder seg til – og utnytter landområdene.

Den andre og den tredje underproblemstillingen jeg vil ta for meg i dette kapittelet er spørsmål som i stor grad henger sammen. Oppgavens andre problemstilling handler om hvordan utbygging påvirker området. Dette innebærer å se nærmere på hvordan nylig, pågående og fremtidig utbygging endrer Ruga som sted, samt vise kontrastene mellom moderne stedsutvikling kontra hvordan Ruga er utformet. Den tredje underproblemstillingen omhandler hvordan innbyggerne responderer på denne utviklingen for å bevare mulighetene til å bo og arbeide i Ruga. Denne delen av empirikapittelet vil derfor ta sikte på å presentere hvordan Ruga endres og hvordan innbyggere og forretningsaktører reagerer og tilpasser seg i forhold til disse endringene.

For å gjøre presentasjonen enklere å følge, har jeg tegnet et enkelt oversiktskart over Ruga og relevante steder og bygninger rundt. Kartet kan være et hjelpemiddel for å lettere se Rugas utbredelse og utforming i forhold til de omkringliggende områdene og bygningene. Jeg vil beskrive Ruga, samt steder og bygninger som omkranser området. Det kan derfor være nyttig å se kartet i sammenheng med de dataene og bildene jeg bruker i besvarelsen, slik at man lettere får et overblikk over hvor de ulike lokasjonene befinner seg.

Dette kapittelet vil inneholde sitater og refereringer til ulike mennesker jeg har intervjuet og snakket med i Ruga. Når jeg presenterer dette datamaterialet vil informantene være anonymisert og samtlige har blitt gitt pseudonymer.

Kart 4: Oversigtskart over Ruga, bygninger og steder rundt. Tegning: Peter Krohn-Hansen.

4.2 Hvordan benyttes det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga?

4.2.1 Etablert i det offentlige rom

Til tross for at Ruga i areal er et veldig lite sted, er det svært mange ulike forretninger som holder til i området. Forretningene blir drevet fra forskjellige steder i mange ulike typer lokaler. Mange bruker sine egne boliger, skur eller åpne plasser med enkle takkonstruksjoner over, til å selge varene sine fra. Samtidig var det en del av de jeg snakka med, som kun hadde satt opp et bord med en parasoll over, langs siden av veien (totalt seks av 20). Uansett hvordan de forretningsdrivende hadde rigget seg opp, var lokasjonen å betrakte som det offentlige rom – i den grad Ruga offisielt sett er statlig eid land og hverken innbyggere og forretningsdrivende har juridisk rett til å bruke områdene til private formål.

Siden Ruga er et uformelt bostedsområde, bygd på statlig eid land gjennom mange tiår, er stedets arealer å anse som offentlig rom. Fordi regulert og kontraktsfestet eiendomsrett er ikke-eksisterende, har Ruga historisk sett vært å anse som et åpent område for alle som ønsket å være der. Her var det interessant å finne ut mer om hvordan innbyggerne og de økonomiske aktørene forholdt seg til nettopp dette. Samtidig som kontraktsfestede eierskap til land og forretningslokaler var vanskelig å finne, har det likevel vært viktig å se på hvordan aktørene i Ruga benytter seg av arealer og hvordan de selv betrakter forholdet mellom private områder og statlig eide områder.

En av de første personene jeg intervjuet i Ruga var «Mary». Jeg møtte Mary en av de første dagene mine i Ruga og vi fikk et godt forhold til hverandre gjennom den tiden jeg var der. Mary var i starten av førtiårene og var født og oppvokst i Ruga. Hun hadde fem barn og var totalt åtte personer i husholdningen, der de bodde i et ettroms-hus like i nærheten av forretningen hennes. Hun solgte klær og sandaler, i tillegg til frokost om morgenen – som fungerte som ekstrainntekt. Forretningen lå langs en av hovedveien og hun brukte en to kvadratmeter stor konteiner til å oppbevare varene sine i. En konteiner er en metallkonstruksjon som er svært populært blant mange ghanesere. Dette er fordi den ofte er billig, lett å transportere til nye områder, samt at den kan fungere som både et varelager og en fysisk butikk man kan gå inn i – avhengig av konteinerens størrelse.

På spørsmål om hvem som eier landet hun driver forretningen sin fra, forteller hun at det er myndighetene som eier landområdet, men at hun har vært der så lenge at hun ser på det som sitt. Hun fortalte også om forretningene på den andre siden av gata. For ikke mange år siden

var det ingenting der, men i takt med at flere mennesker har flyttet til Ruga, har også disse plassene blitt fylt opp med containere til forretningsformål.

Mary kalte dette for «no-mans land». Med dette mente hun at mange ghanesere tenker «hvis ingen bruker området, kan jeg bruke det». Denne tankegangen var noe som gikk igjen hos flere av de andre informantene jeg snakket med, blant annet hos «Akuba». En av kvinnene som drev forretning like ved var Akuba, en eldre kvinne som hadde bodd og arbeidet på samme sted i over 40 år. Hun var opprinnelig fra Togo, men hadde migrert til Accra da hun var ung. Kvinnen solgte krydder, nøtter og hermetikk fra en provisorisk betongkonstruksjon langs Ruga Crescent. På spørsmål om hvorfor hun valgte dette spesifikke stedet for å drive forretningen sin svarte hun:

«I chose this place because I came here with my husband, and the area was completely flat and no one had occupied any of the land that was here. I finally chose to set up a table and start selling food.» (Akuba, 68 år gammel selger)

Fortellingen til Akuba viser hvordan forståelsen rundt «no-mans land» har fungert i praksis i lange tider. Hun var en av de aller første til å bosette seg og starte forretningsvirksomhet i denne delen av Ruga. Fortellingen viser også hvordan det offentlige rom i lange tider har blitt brukt til økonomisk aktivitet, til tross for alle de endringene som har skjedd både i Ruga og de omkringliggende stedene gjennom mange år.

Som tidligere nevnt, var Ruga historisk sett stedet hvor innbyggerne i Nima hadde husdyrene sine på beite, noe også Akuba påpeker. Dette varte inntil regjeringen under Nkrumah på slutten av 1950-tallet startet byggingen av Kanda Estates, hvilket medførte at det meste av det historiske Ruga ble fjernet til fordel for moderne boligutvikling. Byggingen av Kanda Estates skjedde parallelt med at urbaniseringen i Ghana startet for fullt. Samtidig som statlige aktører la til rette for boligutvikling for høytstående regjeringsmedlemmer i området, startet tilstrømmingen av migranter fra andre deler av landet til Accra. Mange av disse migrantene bosatte seg dermed i de gjenværende områdene som myndighetene ikke hadde benyttet til bolig -og næringsutvikling på.

I likhet med Mary fortalte Akuba at landområdet egentlig tilhører myndighetene, men at også hun ser på det som sitt eget, siden hun har bodd der såpass lenge. Flere av innbyggerne og de forretningsdrivende i Ruga hadde en oppfatning om at så lenge ingen andre bruker akkurat dette området, er det deres – til tross for at lovmessig eierskap til landet ikke er til stede. Denne oppfatningen så ut til å bli forsterket desto lenger de hadde oppholdt seg der.

Områder som i all hovedsak var offentlig tilgjengelige og ment for allmenn bruk, ble ofte uregulert privatisert. I den grad landområder var ubebygde, ble disse arealene sett på som mulige steder for å sette opp både boliger og containere til forretningsvirksomhet – til tross for manglende eierskap og tillatelse til bruk av land. I praksis, skal det offentlige rom være et åpent og tilgjengelig område for de som måtte ønske å bruke det. I Ruga så det derimot ut som at denne tilgjengeligheten gradvis ledet til en slags privatisering, hvor innbyggere og økonomiske aktører tok eierskap over arealene.

4.2.2 Hvem er aktørene?

«There is no work in the country». («Christina», 28 år gammel firebarnsmor)

Christina drev en elektronikkforretning i veikanten langs Ruga Crescent. Selve butikken bestod av et lite bord, med en tilhørende to kvadratmeter stor container rett bak, hvor hun oppbevarte det meste av de elektroniske komponentene hun selger. «Christina» hadde ingen utdanning og begynte å selge overskuddselektronikk som mannen hennes tok med tilbake til henne fra sin egen jobb som elektriker i Nima. Vareutvalget var relativt lite og bestod i hovedsak av ulike typer ledninger, lyspærer og et par strykejern. Hun migrerte til Accra for seks år siden fra en liten by i Nord-Ghana. Grunnene til at hun flyttet til Ruga var fordi mannen hennes var fra Nima i tillegg til at det ikke var jobbmuligheter der hun kom fra.

Christinas bakgrunn ligner svært mange av de andre informantene jeg snakket med i Ruga. Innbyggerne i Ruga er veldig ofte migranter fra det nordlige Ghana – og har i likhet med Christina sjeldent noen form for utdanning og ofte begrenset med skolegang fra barndommen. Grunnene til at de valgte å migrere fra Nord-Ghana var forskjellige, men spesielt jobbmuligheter og familierelasjoner var svært ofte nøkkelfaktorer til at de valgte å bosette seg i Ruga.

«(...) I chose Ruga because my husband was living here (...)», «Michelle», migrerte fra Nord-Ghana for 21 år siden.)

«I came to Ruga after I moved from Northern Ghana, because I wanted to start my own business», «Kosiwa», migrerte fra Nord-Ghana for ni år siden.

«(...) Life became very difficult for me when I lost my husband. My friends told me I could meet others from the Frafra tribe in Nima, so I came here (...)», «Yaba», migrerte fra Nord-Ghana for ti år siden.

«(...) *When I lost my husband, I came to Maamobi to live with my husband's older brother. (...) Then I started working in a chop-bar (...)*», «Abenayo», migrerte fra Nord-Ghana for 20 år siden.

Sitatene ovenfor gir et lite innblikk i historien til mange av menneskene jeg snakket med i Ruga. Samtlige personer jeg intervjuet hadde enten selv migrert til Ruga, eller var etterkommere av foreldre eller besteforeldre som bosatte seg der mange år tidligere. Årsakene til at de har valgt å bosette seg og starte forretning i Ruga, handler i stor grad om familierelasjoner, økonomi og få jobbmuligheter på deres opprinnelige hjemsteder.

Da jeg spurte menneskene som var født og oppvokst i Ruga, hvorfor de valgte å drive forretningen sin i akkurat dette området, fikk jeg som regel lignende svar tilbake. Til tross for at disse menneskene alltid har bodd i området, listet også disse opp familierelasjoner og økonomiske forhold som hovedgrunner til at de ble værende med forretningene sine her. De økonomiske grunnene handlet ofte om minimering av transportkostnader og tilgjengelig plass å drive forretning på. Dette var fordi de selv hadde bolig her som de kunne bruke som base for forretningsaktiviteten sin, eller at foreldrene allerede hadde et landområde de kunne disponere til forretningsbruk.

Informantene var involvert i et relativt bredt spekter av ulike forretningstyper. Selv om alle drev med salg av varer, varierte det hvilke varer de solgte.

Tabell 5: Ulike yrker i Ruga. Kilde: Feltarbeid i Ruga 2021.

Yrkesgruppe	Antall
Dagligvare og kiosk	6
Gatemat	5
Bar	3
Klær og sko	2
Elektronikk	1
Slakter	1
Fruktselger	1
Restaurant	1
Sum	20

Blant de forretningsdrivende i Ruga, var det få som hadde nevneverdig grad av skolegang eller utdanning. Av totalt 20 informanter var det kun to av dem som hadde gått på

utdanningsinstitusjoner, ni hadde ulik grad av skolegang, mens ni aldri hadde gått på skole i det hele tatt. De ulike salgsvirksomhetene informantene var involvert i, virket i stedet å være basert på selvlært kunnskap eller knyttet til familierelasjoner. Dette var tydelig blant personene som drev med salg av gatemat og restaurantvirksomhet, hvor tradisjonelle ghanesiske hverdagsretter ble tilbredt. Aspektet rundt familierelasjoner var også noe som gikk igjen blant flere, som for eksempel Christina, som solgte overskuddselektronikk som mannen hennes tok med tilbake fra sin jobb som elektriker.

4.2.3 Økonomiske aktørers ekspansjon av plass

Flere av menneskene jeg møtte fortalte om hvordan utnyttelsen av plass står sentralt for forretningsvirksomhetene deres. Siden Ruga er offentlig land – eid av myndighetene – har ikke aktørene formelle rettigheter til å hverken bo eller drive forretningene sine der. Spesielt etableringen av fysiske strukturer i byrommet, har vært en problematikk hvor mange av de forretningsdrivende har trosset myndighetenes bestemmelser. Dette så særlig ut til å gjelde aktørene som satt opp forretninger i veikantene, eller faktisk ute på gateplan hvor det var biltrafikk og ferdselsårer for gående.

Denne problematikken fikk jeg blant annet beskrevet av Christina, kvinnen med elektronikkforretningen. Hun forklarte at myndighetene (AMA) har gitt henne klar beskjed om at det ikke er lov å sette opp forretningen sin i veikanten. Siden det ikke var jobber å få tak i, bestemte hun seg likevel for å sette opp et bord og – etter hvert en konteiner – hun kunne bruke til å selge varene mannen hennes kom hjem med. Til tross for beskjed om at dette ikke var lov, hadde hun gradvis utvidet virksomheten sin. Nå hadde hun en konteiner som fysisk utsalgssted i veikanten. En lignende historie fikk jeg fortalt fra en annen forretningsdrivende, litt lenger opp i samme gate som Christina med elektronikkbutikken holder til.

«John» drev en såkalt «provisional store». Dette kan sammenlignes med en slags storkiosk, hvor vareutvalget består av alt fra ulike drikker, søtsaker, hermetikk og tørrvarer. Informanten fortalte at forretningen tidligere var lokalisert et stykke lenger inn i boligområdet, i det som utgjør den eldre delen av Ruga. På det tidspunktet var kiosken plassert rett ved huset hans, som ligger ved baksiden av hovedgata. Selgeren fortalte at han så seg nødt til å flytte kiosken framover, til den var langs veien. Slik kunne han øke kundegrunnlaget sitt, da dette er en trafikkert gate med mye mennesker hele døgnet. Loven var egentlig klar på at han ikke hadde lov til å bruke gaterommet til økonomisk virksomhet og fikk avslag på dette når han søkte om tillatelse av Accra Metropolitan Assembly (AMA). John valgte likevel å gjøre det. Videre fortalte han at han frykter at myndighetene kan komme når som helst og kreve forretningen

fjernet. Det ville medført at han måtte flytte kiosken sin tilbake ved huset sitt og dermed miste mye av kundegrunnlaget sitt.

Foto 3: Bildet viser en typisk «provisional store» i Ruga. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Til tross for at begge informantene fikk klar beskjed om at det er ulovlig å sette opp fysiske strukturer i veikanten, samt drive forretninger der, hadde informantene trosset dette og gjort det likevel. Av totalt 20 informanter, sier åtte at det enten er dem selv eller familiemedlemmer som eier landet som forretningen er lokalisert på. Av disse åtte er det kun en som hadde papirer på eierskap. De resterende tolv informantene vedkjenner at myndighetene eier landet og at de formelt sett ikke har lov til å benytte seg av landet til forretningsvirksomhet.

Dette kan bety at for de mange forretningsaktørene i Ruga, var bruken av tilgjengelige arealer en prosess som innebar en tilegning av offentlige områder. Forretningsaktører i Ruga baserte seg i stor grad på det offentlige rom når det kom til å selge varene sine. Tilegningen av offentlige områder for både forretningsaktører og beboere hadde ytterligere en dimensjon til seg. Mens det offentlige rom fungerer som hovedarena for forretningsaktivitet i ulike former, var det også klart at en sentral del av det interne markedet i Ruga omhandler kjøp og salg av nettopp disse arealene.

4.2.4 Rom som handelsvare

Ruga kan grovt sett deles inn i to ulike deler; gamle Ruga og det nye Ruga (se kart 3). Dette er ikke uttrykk som blir brukt i Ruga. Imidlertid er det ment som en beskrivelse i forhold til at

Ruga består av en eldre, relativt etablert del – og en nyere del som har vokst fram de siste tiårene. Det historiske Ruga ligger konsentrert rundt hovedgata Ruga Crescent, hvor det spesielt på østsiden av gata ligger tett med boliger og forretninger. Det var i denne delen at blant annet Akuba hadde bodd i over 40 år, etter at hun kom som migrant fra Togo en gang på 1970-tallet. De fleste som bodde i denne delen av området hadde enten selv kommet som migranter i det forrige århundret, eller var barn av disse migrantene. Den gamle delen av Ruga var et område hvor det var mindre gjennomtrekk av innflyttere og utflyttere. I den nyere delen av Ruga, har det aller meste av bygninger og boliger vokst fram på 2000-tallet. Denne delen av området ligger tett opp mot der hvor det i dag foregår storstilt utbygging av moderne leilighetskomplekser, statlige kontorbygninger og kultursenter til den nye moskeen.

I den nyere delen av Ruga, var det fram til de siste 10-20 årene få innbyggere. Her ligger det en relativt stor åpen plass, som siden starten av 2000-tallet har blitt gradvis mindre ettersom flere migranter har kommet til området. Ifølge Mary, kvinnen som solgte klær og sandaler, er det en rådende holdning i lokalsamfunnet om uetablerte områder. Når det finnes åpne plasser og områder som det ikke er synlige tegn på at noen bruker – blir dette sett på som «*no mans land*». Denne holdningen har lagt grunnlaget for hvordan rom blir brukt som handelsvare i Ruga. Holdningen viser seg som en anerkjent norm blant menneskene i lokalsamfunnet. Som tidligere nevnt, er Ruga basert i det offentlige rom, da dette i all hovedsak er statlig eide arealer. Til tross for dette, har ledige områder vært gjenstand for en betydelig eiendomsutvikling av uformelle økonomiske aktører – noe jeg også fikk vite av en innbygger i den nyere delen av Ruga: *The room belongs to my husband, but the land belongs to the government. We don't have permit so we can be sacked at any time (...)*, «Sarah» (42 år gammel kvinne som driver en bar).

Sarah drev en bar fra samme lokale som hun bodde. Hun og mannen hennes kjøpte huset for 17 år siden av en annen mann som nettopp hadde bygd huset. Det var på denne tiden at den nyere delen av Ruga virkelig begynte å vokse. Da gikk det fra å være en åpen plass, til at det svært raskt var tettpakka med hus. Dette fikk jeg også forklart av naboen hennes, som hadde bodd her litt lenger enn henne. «Sophia» importerte folkedrakter fra Nord-Ghana og solgte disse fra huset sitt til andre migranter fra Nord-Ghana. Hun flyttet til Ruga på starten av 2000-tallet. På den tiden var det kun to andre hus der. Dette endret seg rundt 2004-2005. Da hadde det plutselig oppstått en voldsom tilvekst av nye boliger, som sammen dannet et svært tettbefolka nabolag med små hus og trange gater. Årsaken til den plutselige tilveksten av nye boliger i dette området av Ruga fikk jeg aldri forklart og kan ha mange forskjellige grunner.

Foto 4: En trang gate mellom husene i den nyere delen av Ruga. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Foto 5: Den åpne plassen hvor det mellom 2004 og 2005 raskt ble bygget et nytt nabolag i Ruga. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Historien til Sarah illustrerer hvordan det offentlige rom i relativt stor skala blir brukt som handelsvare i Ruga. Til tross for at dette er statlig eide områder, blir arealene tilegnet (gjennom uformell bebyggelse), videreutviklet og solgt til nye tilflyttende migranter. Praksisen kan i så måte forklares, ved at det som kan kalles uformelle eiendomsutviklere finner ledige landområder og setter opp både hus og forretningslokaler der. Mange av migrantene som har investert i bygninger blir boende, men mange av dem ender også opp med å selge det videre eller leie det ut til nye tilflyttere. Det til tross for at stedet offisielt sett ikke er eid av hverken beboerne eller eiendomsutviklerne selv.

4.2.5 Forretninger i det offentlige rom

«If I should work organized for someone, I would have worked 8 hour days... but then I would also only receive 500 cedi as a single payment a month. I have 8 people living in my house. How should that work out? By being self-employed I can make more money than that and I watch the money coming in during the whole day.» (Mary, 42 år gammel selger)

Mary beskrev at det finnes jobbmuligheter i det organiserte arbeidsmarkedet. Dette innebærer faste lønnsavtaler (500 cedi i måneden) og regulerte arbeidstider (8 timer). Likevel anså informanten det som bedre å jobbe på egenhånd utenfor det regulerte arbeidsmarkedet. Dette begrunnet hun med at det gir høyere inntekt totalt sett, men også en mer fleksibel inntektssituasjon, hvor penger kommer inn fortløpende gjennom måneden.

Nettopp dette er et relevant poeng. I denne oppgavedelen er formålet å besvare *hvordan* det offentlige rom blir brukt til økonomisk aktivitet i Ruga. Det var dermed viktig å undersøke nærmere *hvorfor* det offentlige rom blir brukt i den grad det blir brukt. For å kunne gi et presist svar på *hvordan*, har det også vært viktig å se på de faktorene som kan gjøre at det offentlige rom er et populært og ønsket sted å drive forretninger. Det vil si i motsetning til det som kan betraktes som regulerte rom. Altså avgrensede, tilpassede lokaler og romligheter.

Dette må ikke forstås som at beboerne i Ruga så på uformelt arbeid i det offentlige rom som en overordnet ønsket situasjon, siden det var store utfordringer med en slik type forretningsdrift. Flere av selgerne i Ruga fortalte om problemer knyttet til tyveri, eierskapskonflikter i forhold til landområdet de benytter seg av, samt mye – og farlig trafikk. Selve utgangspunktet for hvorfor det offentlige rom kan være et ønsket sted å drive forretningsdrift knytter seg her opp mot den økonomiske dynamikken som påvirker svært mange av Accras og Rugas innbyggere.

Mary beskrev at det fantes muligheter til å skaffe seg arbeid og inntekt innenfor det regulerte markedet, med både fastsatte lønnsbetingelser og arbeidstider. Tross dette, var ikke rammebetingelsene bedre enn at hun så på det som mer formålstjenlig å fortsette å arbeide for seg selv. Uten stabil inntekt og faste arbeidstider. Dette utsagnet kan gi en indikasjon på at *fleksibilitet* i ulike former kan være en avgjørende faktor for menneskene som benytter det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga.

«Moussa», som var slakter og kjøttforhandler hadde røtter i Mali, men hadde bodd og arbeidet i Ruga store deler av livet. Som man kan se på bildet under, drives slakterforretningen på åpen

gate. Informanten hadde satt opp et stort trebord på siden av gata, med et blikktak over seg for å beskytte mot sol og regn. Bortsett fra blikktaket var det ingen dører eller vegger.

Mens intervjuet pågikk, var slakteren travelt opptatt med å jobbe. Samtidig som han delte opp storfekjøttet løp geiter, sauer og høns rundt og under slakterbordet for å få tak i kjøttbitene som tidvis fløy rundt i alle retninger. Dyrene han parterte og solgte videre, kjøpte han fra faren sin som driver kvegoppdrett på gateplan rett ved siden av ham (foto 7). Moussa forklarte at han startet slaktervirksomheten sin fordi det ikke var noen andre i området som holdt på med det. Hvilket gjorde at han så en mulighet til å tjene gode penger. I likhet med mange av de andre informantene hadde ikke slakteren noen form for skolegang eller utdanning. Uformelt arbeid var dermed hans beste inntektsmulighet.

Foto 6: Partering av storfe. Foto: Peter Krohn-Hansen.

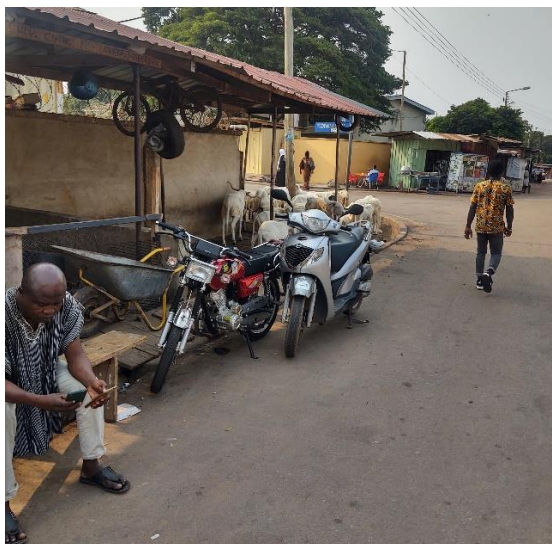

Foto 7: Kvegoppdrett langs veien ved siden av slakterforretningen. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Fotoet over illustrerer spennvidden av økonomiske aktiviteter som skjer i det offentlige rom i Ruga. Slakterforretningen lå til venstre for motorsyklene i fotografiet. Bak motorsyklene går det kveg relativt fritt, opptatt med å spise. Kvegene er de samme som tilhørte faren til Moussa. Disse ville på et eller annet tidspunkt bli sendt videre til sønnen for partering og salg. I enden av gata, øverst i bildet, kan man se to blikkskur. Skuret til venstre var en slags restaurant, mens det andre var en kiosk. Gjennom dette bildet kan man dermed få et inntrykk av hvordan det offentlige rom blir brukt til en rekke, vidt forskjellige økonomiske aktiviteter. Slakterforretningen til Moussa og kvegdriften til faren hans, er her et godt eksempel på hvordan det offentlige rom blir brukt til et bredt spekter av økonomiske aktiviteter.

Flere av informantene beskrev forskjellige aspekter ved forretningsdrift i Ruga, som gav meg et inntrykk av hvorfor det offentlige rom kunne være nyttig. Mary beskrev en hverdag der arbeidstiden er fleksibel og inntekten svært varierende. John forklarte i intervjuet at plass var en avgjørende faktor for ham. Han hadde flyttet kiosken sin ut av hjemmet sitt og gradvis lenger og lenger ut mot gateplan gjennom årene. Av Moussa fikk jeg fortalt at slaktervirksomheten var et resultat av Rugas mangel på slaktere. Samtidig drev faren kvegoppdrett langs veien, hvilket gav ham god tilgang til kveg han kunne slakte.

Det offentlige rom fungerer dermed som noe som både kan skapes, endres og formes gjennom bruken. Rommet hadde dermed en høy grad av fleksibilitet på svært mange plan. Fleksibiliteten var noe som gikk igjen blant de økonomiske aktørene i Ruga. De aller fleste informantene fortalte om varierende inntekt og varierende arbeidstider. Utnyttelsen og funksjonen til rommet de hadde forretningene sine i, var derfor helt avgjørende. Uten stabil

inntekt og arbeidstid, var det dermed viktig å kunne både oppskalere og nedskalere forretningen og dens omfang.

Oppskalering eller nedskalering baseres her på om Rugas interne markedet og kundebase er lønnsomme eller ikke for de forskjellige aktørene. Eksempelvis kunne det gi grobunn for flytting av forretningen nærmere gata, slik John gjorde – eller etablering av slaktervirksomhet, som Moussa hadde gjort. Forretningsvirksomhet i et formelt arbeidslokale – fysisk bygd og etablert på et gitt sted, med romlige begrensninger i forhold til eiendomsrettigheter og leiekontrakter, kunne bydd på store utfordringer i forhold til de ustabile faktorene som preger forretningsvirksomhetene.

«Annas» historie gav god innsikt i hvordan den romlige informaliteteten var viktig for økonomisk fleksibilitet. Anna var en 49 år gammel kvinne bosatt i den nyere delen av Ruga. Opprinnelig var hun fra Nord-Ghana. Hun flyttet til Nima for 30 år siden og senere til Ruga, hvor hun hadde bodd de siste årene. Da jeg møtte henne stod hun utenfor huset sitt, som hun delte med mannen sin og deres 3 barn. Hun jobbet som selger på en av hovedveiene som omkranser Ruga og Nima og hadde gjort dette i mange år.

Arbeidet hennes var en av de farligste jobbene i Accra, siden det innebar å stå i veien eller i midtrabatten og selge varer til biler som kommer kjørende, som må stoppe på rødt lys eller på grunn av mye trafikk. Varene hun solgte var hovedsakelig frukt og nøtter avhengig av sesong. Hun reiste til markedet i Agboghoshie for å hente varene, men visste aldri helt hva hun kunne få tak i. Det var avhengig av hvor mye det kostet og hvor mye hun hadde tjent dagen før. Jeg spurte Anna om hun hadde mulighet til å finne et permanent lokale å selge varene fra – eller om det var mulig å være på markedet i Nima, siden salget i trafikken var såpass farlig arbeid. Hun fortalte at hun ikke engang hadde prøvd, siden hun visste hun ikke hadde råd til å gjøre det. Siden hun ikke engang visste hvilke varer på markedet i Agboghoshie hun hadde råd til, kunne hun heller ikke forplikte seg til et fast sted å selge fra.

Senere fikk jeg høre en lignende historie fra en annen kvinne som drev den lille forretningen sin direkte på gateplan. «Maria» var en kvinne i midten av 30-årene som hadde bodd i Ruga i to år. Hun stod i veikanten på en av sidegatene som knytter Ruga til Hilla Limann Highway og solgte fritert yam, plantain og pølser. Kvinnen fortalte meg at hun stod der i helgene, siden det var ekstra mange barn som gikk til og fra moskeen siden det var messer og koranskole de dagene. Da hun først kom hit, hadde hun vært der hver dag, men hun hadde nesten ikke hatt noen kunder i ukedagene. Dermed tjente hun ingenting. Maria bestemte seg etter hvert for at

hun bare skulle selge i helgene, siden det bare var da hun tjente penger på maten sin. Mens hun i helgene kunne omsette for 400 cedi, kunne hun resten av uka bare omsette for under halvparten av dette totalt. Siden Maria ikke betalte noe som helst for å stå der hun gjorde, kunne hun være fleksibel og heller drive forretningen sin på de dagene hun visste hun kunne tjene penger.

Årsakene til at det offentlige rom brukes til økonomisk aktivitet i Ruga er derfor et svært relevant tema. Det offentlige rom tilbyr en fleksibilitet, som i stor grad kan tilpasses og kan formes etter de ulike behovene markedet innad i lokalsamfunnet har. Dette så jeg med Moussa, som valgte å starte slaktervirksomhet langs en av gatene i Ruga, siden det ikke var mange andre slaktere i nærheten. John som gjennom flere år gradvis har bygd ut kiosken sin og fått den nærmere og nærmere hovedgata – helt til kiosken faktisk gikk inn på veien, var også et eksempel på dette.

Det offentlige rom ser også ut til å ha stor betydning i forhold til de behovene hver enkelt aktør har. Spesielt i forhold til den økonomiske usikkerheten forretningsdrivende innen den uformelle økonomiske sektoren lever under. Som Anna fortalte, hadde hun rett og slett ikke råd til å selge varene sine fra en lokasjon hun må betale for eller legge noe som helst av økonomiske investeringer i. Salg langs hovedveien trenger ikke investeringer utover de spesifikke varene hun skulle selge. Dermed ble kostnadene minimert og gjorde at alt overskudd gikk direkte til henne. Marias historie er også interessant å legge merke til. Muligheten til å selge varene sine i det offentlige rom – uten ekstra kostnader – gjorde det mulig å være fleksibel. Da kunne hun heller jobbe når hun faktisk var sikker på at hun ville sitte igjen med profitt når arbeidsdagen var over.

4.3 Hvordan påvirker utbygging området?

4.3.1 Endringer i og rundt Ruga – hva har skjedd?

Noe av det jeg fant mest øyenfallende under feltarbeidet i Ruga, var stedets lokalisering. Vest for Ruga finner man Nima, ett av Ghanas største og mest kjente slumområder. Historien strekker seg flere hundre år tilbake i tid. De siste 60 årene har det også vært en av Accras mest populære destinasjoner for migranter fra både Nord-Ghana og nærliggende naboland. Sør for Ruga ligger Kanda Estates, som ble bygget opp på det som tidligere var beiteland der. På den tiden var Ruga vesentlig større enn det er i dag. Kanda Estates ble bygd av tidligere president Kwame Nkrumah og skulle huse regjeringsmedlemmene hans på begynnelsen av 1960-tallet. I dag er det et middelklasseområde eid av vanlige privatpersoner. Rett øst for Ruga finner man først Jubilee House, den ghanesiske regjeringens hovedsete samt presidentboligen. Ambassadeområdet Cantonments ligger deretter plassert like unna.

Kontrastene mellom områdene er store. Alle de nevnte områdene, Kanda Estates, Nima, Jubilee House og Cantonments ligger innenfor en 700 meters radius fra Ruga. Mens Ruga og Nima er å regne som slumområder, er Kanda Estates, Jubilee House og Cantonments velstående steder preget av storstilt offentlig og privat utbygging. Spesielt rettet mot formelle næringsvirksomheter og velbemidlede innbyggere i nye og moderne nabolag.

I denne delen av kapittelet er formålet å besvare oppgavens andre underproblemstilling. Forrige kapittdel gikk gjennom hvordan det offentlige rom blir brukt til økonomisk aktivitet. Denne delen av kapittelet handler derimot om hvordan moderne byutvikling påvirker bo- og arbeidsgrunnlaget til innbyggerne og de økonomiske aktørene i Ruga.

Som et lite uformelt nabolag med en dominerende uformell økonomi, er dette et sårbart område for ekstern påvirkning. Der etableringen av Kanda Estates allerede på 1960-tallet fjerna store deler av datidens Ruga, har områdene øst og nord for Ruga de siste årene startet transformeringen i både offentlig og privat regi. Dette vises tydelig ved etableringen av Jubilee House, nye hagebyer, høyblokker, moske med tilhørende kultursenter, offentlige kontorbygg og internasjonale varehus.

I fotografiene på de neste sidene kan man se hvordan moderne byutvikling har begynt å sette sitt preg på Ruga. Disse fotoene gir en indikasjon på hvordan private og statlige aktører i større og større grad benytter seg av områdene både i og rundt Ruga. De nye nabolagene, blokkene og institusjonene er i all hovedsak bygd på områder som i mange år har vært uformelt tatt i bruk til bolig- og næringsformål for deler av befolkningen i Ruga. Flere av

disse områdene har også vært benyttet som beiteområder for dyrene til folk i både Ruga og Nima. Dette har trolig medført til at dyrene, i større grad enn tidligere, holder til i gatene hvor folk bor.

Foto 8: Bildet viser det eksklusive leilighetskomplekset Aurora Apartments (til høyre i bildet) og deler av Ruga i enden av veien (på venstre side i bildet). Foto: Peter Krohn-Hansen.

Foto 9: Ruga med utsikt mot nybygde Accra Central Mosque. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Foto 10: Bygging av kontorbygg for Ayawaso East Municipal Assembly (AEMA) på et tidligere boligområde i Ruga. Dette ble påbegynt i 2021 og medførte at innbyggerne ble kasta ut. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Foto 11: Bygging av 16 nye 3-soveromsleiligheter i Ruga. Bildet er tatt på andre siden av gata fra der det nye kontorbygget til AEMA på bilde 8 blir bygd. Foto: Peter Krohn-Hansen.

4.3.2 Utbygging i Ruga – innskrenking av plass

Det var bare to av 20 informanter som ikke bodde i Ruga, men som likevel drev forretning der. Disse bodde i henholdsvis Nima og Maamobi – noen hundre meter unna. Samtidig drev seks av de resterende 18 informantene forretningen sin fra sitt eget hus. De gjenværende 12 informantene drev forretningen sin fra enten en konteiner langs veien eller i friluft – mens de selv bodde «like rundt hjørnet». For de aller fleste av informantene var Ruga altså både der de bodde og der de jobbet. utfordringene var dermed svært betydelige for folkene. Særlig i den

grad Ruga gradvis blir mer redusert i takt med at ny-utbygging av området gjør seg stadig mer gjeldende i bybildet.

Foto 10 viser byggearbeider av nye kontorlokaler for Ayawaso East Municipal Assembly, som er det distriktet Ruga tilhører. Fram til 2020 var dette tilholdssted for både forretninger og familier som bodde der. Nå var det en stor byggeplass hvor både de nevnte kontorlokalene og et kultursenter tilhørende Accra Central Mosque var under oppføring. En av informantene jeg intervjuet, var en kvinne som fram til 2020 drev en kiosk på nettopp dette området.

(...) I applied for permission from the cultural center, I also built my shop and started selling my goods here. But later they kicked me out of my place, so I set up my place again on the other side of the road from where they tore down the buildings to build the cultural center (...)
(«Kosiwa», 50 år gammel kvinne som solgte gatemat)

Kosiwa flyttet til Ruga fra Nord-Ghana for 9 år siden. Hun beskrev en hverdag i Nord-Ghana hvor hun hadde dårlig økonomi. Derfor ønsket hun å flytte til Accra for å starte opp sin egen forretning. Inntekten kom fra gatemat-virksomheten hennes. Hun tilbød «northerner kenkey» (tradisjonell ghanesisk mat), fritert fisk og egg. Selgeren hadde innrettet seg med et trebord og tilhørende kjøkkenutstyr langs siden av veien. Dette står i kontrast til hvordan hun hadde det før nedringa av hennes tidligere sted og de påfølgende byggearbeidene startet. Der hun tidligere hadde et ordentlig utsalgssted ved siden av hjemmet hennes, måtte hun nå nøye seg med et trebord og kjøkkenutstyr i veikanten.

Kosiwas situasjon viser noen av de utfordringene som oppstår for menneskene som bor og arbeider i området. Særlig sett i forhold til både dagens og framtidens utbygging og utvikling av området. Kosiwa beskrev her den dynamikken som gjerne medfølger når det gjøres inngrep i områder som er sterkt knyttet rundt uformelle bosetninger og forretningsaktivitet. Til tross for at informanten ble fjerna fra stedet hun drev forretningen sin og myndighetene rev det ned, endte hun opp med å sette opp forretningen på nytt. Bare på andre siden av gata. Konsekvensene knyttet til myndighetenes pågående utvikling av den nyere delen av Ruga, så derfor ut til å være kompliserte. Området var gjenstand for moderne bolig- og næringsutvikling, ment for andre mennesker enn Rugas eksisterende beboere og forretningsdrivende. Samtidig endte ikke dette med at beboerne og forretningene forsvant fra området.

Der Kosiwa stod og solgte maten sin, var stedet som om ikke lenge ville bli 16 nye 3-soveroms leiligheter, bygget i statlig regi (foto 11). Kosiwas utsalgssted er plassert innenfor

en omtrent fire meter bred veikant. Da jeg gikk rundt i området, var veikanten nærmest fylt til randen av kvinner som drev ulike forretninger. Her fikk jeg senere fortalt en lignende historie som den Kosiwa fortalte. Også det av en annen kvinne som drev forretningen sin på denne siden av gata:

(...) They demolished the houses across the street on a Monday. Then I had a dream, and in the dream I was instructed to sell on the other side of the street from where the houses were demolished. I was the first to start up here, and later the other ladies followed. After they demolished all the houses, we were compensated with 800 cedi. (...) («Abenayo», 55 år gammel kvinne som drev en gatebar)

Abenayo hadde bodd i Ruga i 20 år. Etter mange års jobbing i en chop-bar hadde hun omsider spart opp nok til å starte opp sin egen bar. Tidligere hadde hun drevet baren i et ordentlig lokale – på det området Kosiwa også bodde og arbeidet tidligere. I etterkant av nedrivningen av området, bestemte også hun seg for å starte opp forretningen sin på andre siden av gata. Da jeg snakket med Abenayo, var hun travelt opptatt med å servere kundene sine øl og andre drikkevarer.

I løpet av tiden min i Ruga, var dette det travleste stedet av dem alle. Med det jeg vil anslå å være mellom 20 og 30 personer sittende på benker og plastikkstoler under et stort tre. Treet fungerte som en slags parasoll med beskyttelse mot sol og regn. I likhet med elektronikkforhandleren Christina og kioskeieren John, hadde også Abenayo fått klar beskjed fra myndighetene om at det var ulovlig å sette opp noen former for fysiske bygninger eller containere langs veien. Som hun selv sa, var hun den første til å starte opp igjen forretningen sin her. Dermed kunne hun dra nytte av dette treet, som la grunnlaget for barens nye lokasjon.

Foto 12: Utendørs bar under et tre. Foto: Peter Krohn-Hansen.

4.3.3 Åpne landområder lukkes

Av de 20 informantene jeg har intervjuet var det kun en av personene som mente at den har papirer på eierskap til enten bolig eller forretningslokale. Dette gir en pekepinn på hvordan Rugas innbyggere og forretningsdrivende på mange måter eksisterer på tross av det større samfunnets ønske om hvordan rom skal benyttes. Som man kan se på foto 8, 9, 10 og 11, er Ruga et sted i endring. Tidligere har det vært åpne områder, ansett som allemannseie både blant menneskene i Ruga og i Nima. Områder hvor deler av Rugas innbyggere både har bodd og arbeidet. Nå er det nye og moderne nabolag og bygninger som i større grad opptar plassen. Da jeg gikk rundt i områdene som omringer Ruga i øst og vest, var det tydelig hvordan Ruga endret seg. Etableringen av nye bygninger, blokker og inngjerede boligområder, forandret det som tidligere har vært åpne og tilgjengelige arealer til å bli lukkede områder. Aurora Apartments, på foto 8, er omringet av en sammenhengende mur. Fram til leilighetskomplekset ble bygget i 2013, var dette området åpent og tilgjengelig for innbyggerne i Ruga. Det var også et sted dyr kunne slippes på beite. Nå var det mer eller mindre totalt avskåret fra Ruga. En tilgrensende mur strakk seg rundt hele boligområdet.

For å slippe inn til leilighetskomplekset må man sluses gjennom en kontrollpost med vakter og veibom for å i det hele tatt komme inn på uteområdet. Under flere av intervjuene ble Aurora Apartments tatt opp. Et par av informantene hevdet da at leilighetskomplekset

uoffisielt var bygd og eid av en ministerne i den ghanesiske regjeringen. Informantene gav meg ikke et navn på ministeren, men mente med stor sikkerhet at dette var et prosjekt fra ministerens side. Det var eid og styrt av ministeren, med noen andre personer som prosjektets ansikt utad. Sånn skulle hen ikke selv vekke offentlig oppmerksomhet.

Det at tidligere åpne landområder stenges for allmennheten var noe jeg opplevde igjen, da jeg ved en annen anledning ville se nærmere på Accra Central Mosque. Moskeen, som offisielt åpnet i 2020, ligger ved siden av anleggsarbeidet man kan se på Foto 10. Accra Central Mosque er i likhet med Aurora Apartments også omringet av en sammenhengende mur med en liten inngang med kontrollpost med vakter for å slippe inn på området. Da jeg spurte vaktene om å gå inn på området fikk jeg først avslag på dette. Etter hvert lot de meg komme inn på uteområdet mot at jeg ble fulgt rundt av en vakt gjennom de 10-15 minuttene jeg oppholdt meg der. Selve moskeen var åpen for muslimer når det var bønnetid, men bortsett fra dette var det ingen adgang, med mindre en vakt kunne følge deg rundt. Moskeen i seg selv omfattet ikke et veldig stort område. Derimot strakk murene rundt tidvis langt unna bygningsmassen. Hvilket gjorde at landområdet som ble reservert for moskeen totalt sett var svært stort.

Både Aurora Apartments og Accra Central Mosque er nye bygninger og boligområder som relativt nylig er etablert på områder som tidligere har vært offentlige landområder. I praksis har de fungert som allemannseie. Arealene har tidligere blitt brukt til både boliger, næringsvirksomhet og beiteland for innbyggerne i Ruga. Nå har det skjedd et skifte. Dette innebærer at arealer som tidligere har vært allemannseie, nå i større grad har blitt lukket for befolkningen. I Aurora Apartments' tilfelle, har hele dette området blitt stengt for all bruk med mindre du bor der, eller har fått godkjent gjøremålet ditt av vaktene ved kontrollposten. På hele området som Accra Central Mosque dekker, har bruksmåtene til arealene blitt sterkt redusert. Til tross for moskeens religiøse funksjon og åpenhet for muslimer på gitte tidspunkter, har tilgangen til området blitt svært begrenset. Tidligere var dette området hjemsted og lokasjon for forretningsvirksomheter for mange av Rugas innbyggere. Nå hadde de kun tilgang til området for religiøse formål.

Problematikken knyttet til etableringen av Accra Central Mosque var også et tema bareieren, Abenayo tok opp under intervjuet. Som hun beskrev, var hun en av personene som bodde på området som ble revet for å bygge moske og tilhørende islamsk kultursenter. Hun fortalte meg en historie fra flere år tilbake. En høytstående politiker hadde kommet til Ruga for å møte menneskene i området, og snakke om planene sine for stedet. Han fortalte at han ønsket å

bygge en moske på området der bygningen ligger i dag. Abenayo sa at dette ble dårlig mottatt av befolkningen fordi de var så mange som hadde boligene sine i dette området. Hun hadde personlig gått opp til politikeren og krevd at han lovet å ikke rive husene deres til fordel for moskeplanene sine. Dette lovet politikeren å ikke gjøre. Noen år senere var nedrivingen av bebyggelsen og forretningene likevel et faktum. Politikeren Abenayo fortalte om er mannen som i dag er Ghanas visepresident, Mahamudu Bawumia.

4.3.4 Nye byrom – for hvem?

Utbyggingen av området i og rundt Ruga har stor innvirkning på muligheten til å bo og arbeide i Ruga. Konsekvensene av dette er store. Brukerne av dagens allment tilgjengelige arealer, er ikke selv i direkte besittelse av landområdene. De har heller ikke mulighet til å erverve seg landområder de selv kan konstruere eller benytte seg av på regulert vis. Ledige arealer blir dermed stadig innskrenket, hvilket fører til at det blir færre og færre steder som innbyggerne i Ruga kan bruke til boformål og arbeidsformål. Reguleringer av det som historisk sett har vært allment tilgjengelige områder, viser seg å ha stor innvirkning på befolkningen i Ruga. Når åpne og tilgjengelige områder i større grad blir regulert for spesifikke formål og for en spesifikk gruppe mennesker, har det dermed store konsekvenser. Dette er fordi de opprinnelige brukerne av disse arealene i liten grad har mulighet til å benytte seg av de nye, sterkere kontrollerte områdene.

Et av de større prosjektene som har kommet de siste årene er en velstående hageby nord-øst for Ruga. Hagebyen er reelt sett et «gated community» (inngjerda boligområde). I motsetning til flere andre prosjekter, har ikke gått direkte utover boliger og bygningsmasse for Rugas innbyggere. Det ble derimot etablert på det relativt store gressområdet, som har blitt brukt til beitemark for dyrene til folkene i Ruga og Nima. Som man kan se av Foto 13, er dette et relativt eksklusivt boligområde, ment for den øvre middelklassen. I motsetning til Aurora Apartments, Accra Central Mosque med tilhørende kultursenter og statlige kontorbygninger, var ikke dette området kontrollert på samme måte. Det var ingen vaktposter eller veibommer direkte til nabolaget, men det var vakter som gikk i området rundt. Rundt nabolaget var det bygget en mur, som adskilte det fra resten av området. Alle boligene var også omringet av høye murer og porter som i de fleste tilfeller måtte åpnes elektronisk. Til tross for at det i praksis var fri inngang til boligområdet, var gatene helt tomme. Etter å ha vandret rundt i gatene helt alene en liten stund, møtte jeg en mann som bodde i et av husene. Etter en liten prat ute på gata, inviterte han meg inn til seg for å vise fram huset sitt. Mannen hadde nettopp overtatt huset og fortalte meg at han var direktør på et hotell i sentrum av Accra.

Foto 13: Nybygd «gated community» i nærheten av Ruga. Foto: Peter Krohn-Hansen.

Utbyggingsstrategien i og rundt Ruga kan på mange måter betraktes som et skritt mot større kontroll av landområder og bruksvirksomheten som finner sted på disse arealene. I teorien kan dette være en fremgangsmåte som sikrer regulerte bosetninger og i større grad fremmer mer forhåndsdefinerte aktiviteter på de aktuelle områdene. Etableringen av boligområdet på foto 13, Accra Central Mosque og Aurora Apartments er eksempler på hvilken retning utbyggingen i og rundt Ruga tar.

Alle nyetableringene i disse områdene er bygd på landarealer som på ulike måter har vært av stor verdi for befolkningen i Ruga. Her har det tidligere vært boliger, forretningsaktivitet og beiteland for dyr. Nå har det i mer eller mindre grad blitt områder som er avskåret fra tidligere bruksmåter. Tidligere brukere har ingen eller begrenset tilgang. Hotelldirektøren som inviterte meg hjem til seg, er et godt eksempel på hvem den nye bebyggelsen hovedsakelig er ment for. Det samme kan trolig også sies om de kommende 3-romsleilighetene ved der Abenayo og Kosiwa drev sine forretningsvirksomheter. Utbyggingen og revitaliseringen av Ruga og områdene rundt, kan på flere måter være positive tilskudd til både Accra og Ruga som sted. Inntrykket jeg satt igjen med var likevel at dette var en utvikling som ikke ville gagne de nåværende innbyggerne i Ruga i særlig stor grad.

4.4 Hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?

4.4.1 Kompensasjon for å dra – men blir værende

Flere av de 20 informantene hadde opplevd å miste både bolig og plass til forretningsvirksomhetene sine. Som både Abenayo og Kosiwa fortalte, hadde begge opplevd å miste huset sitt eller lokalet for forretningene sine. Denne historien fikk jeg også fra «Adzo». Hun forklarte at også hun pleide å drive forretningen sin der hvor det i dag er byggearbeider (som vist på foto 10). Både Abenayo, Kosiwa og Adzo holdt på med salg av gatemat og drikkevarer. Tidligere hadde de alle drevet virksomhetene sine på andre siden av gata. En av dem hadde både bodd og drevet forretning der.

Da de ble kasta ut av området fikk de en økonomisk kompensasjon. Størrelsen på kompensasjonen var avhengig av om det var forretningen eller huset deres som ble fjerna. Kosiwa som både bodde og hadde forretningen sin der ble kompensert med 800 cedi. Abenayo hadde derimot kun satt opp en kiosk på området, og fikk derfor bare en kompensasjon på 200 cedi. Jeg fikk ikke vite av Adzo om også hun hadde mottatt kompensasjon for utkastelsen. Siden hun kun hadde forretningen sin der og ikke bodde der i tillegg, vil utbetalingen trolig ha vært på omkring samme størrelse som det Abenayo fikk. Altså 200 cedi – så fremt hun ble kompensert.

Det var likevel interessant å legge merke til at kvinnene faktisk ble kompensert. Ingen av de nevnte informantene hadde offisielle rettigheter til å hverken bo eller sette opp forretning på det aktuelle området. Likevel ble de kompensert med en liten sum av staten, som i dette tilfellet var ansvarlig for utbyggingen av området. Dette kan tyde på at beboerne og forretningsdrivende har fått en viss statlig anerkjennelse rettet mot eierforholdene på bakgrunn av sine etableringer på stedet.

Ingen av kompensasjonene de mottok fra utbyggeren var derimot nok til at de kunne etablere forretningene sine eller boligen sin et annet sted enn Ruga, noe alle de tre kvinnene fortalte meg. Dermed førte utkastelsen fra stedet til at kvinnene ble værende i Ruga. Dog resulterte det i at de måtte finne andre steder å bo og drive forretningene sine fra. Dette gir et inntrykk av hvilke konsekvenser utbygging i og rundt Ruga kan ha for innbyggerne og de ulike forretningene lokalisert der. Siden de økonomiske aktørene arbeider innen den uformelle økonomiske sektoren og bor i uformelle bosetningsområder, står de på mange måter på bar bakke når de mister bolig og plass til forretning. De har få muligheter til å finne seg nye steder

å være. Hverken kompensasjonen de mottok eller eksisterende sparepenger var nok til å starte på nytt et helt annet sted.

Et sentralt aspekt rundt dette, handler også om innbyggernes sosiale relasjoner. Som jeg skrev i besvarelsen av forrige underproblemstilling, har familierelasjoner, etnisitet og venner vært en viktig drivkraft til hvorfor mange av Rugas innbyggere endte opp i akkurat dette området i utgangspunktet. Dette betyr at mange av menneskene som mistet bolig og forretningslokasjonen sin, ofte har et nettverk rundt seg til å hjelpe dem når ulike situasjoner inntreffer. Sarah, kvinnen som drev en bar fra sitt eget hjem, reflekterte rundt dette. Vi begynte å snakke om hvordan innbyggere i Ruga forholder seg til at de kan miste hus og forretninger hvis myndighetene bestemmer seg for å gjøre noe med områdene; «*A.M.A even demolished some houses down the street to put up some houses for the government. I get worried because I can get sacked at any time.*» (Sarah, 42 år gammel bareier)

Sarah hadde ikke selv opplevd å miste hjemmet sitt ennå, men var veldig bekymret for at det kunne skje når som helst. Hun kjente mange av de som ble rammet da myndighetene startet rivingen av området det drives eiendomsutvikling nå. Da jeg spurte henne hva som skjedde med folkene som ble kasta ut fra området, fortalte hun at de aller fleste av dem fortsatt bodde og arbeidet i Ruga. Sarah sa at mange hadde familierelasjoner eller mennesker fra sin egen stamme boende i området. De lot dem flytte inn hos seg enten gratis eller for betaling. Mange av dem fikk også hjelp av dem til å sette opp forretningen sin igjen. I slike tilfeller gikk de etter de ledige plassene som fortsatt var igjen i Ruga.

Konsekvensen her blir derfor at veldig mange av folkene fortsetter å bo i andre deler av Ruga. I etterkant så man at de relokaliserte forretningsvirksomheten sin til de få ledige plassene det var igjen i området. Både Abenayo, Kosiwa og Adzo hadde opplevd å miste enten bolig eller lokaler til virksomheten sin. Likevel endte de opp med å bli boende og fortsette forretningene sine i området. Aspektet knyttet opp mot relokalisering etter å ha mistet de opprinnelige boligene sine, kan også ses i sammenheng med hvordan landområder i seg selv er en ettertraktet handelsvare.

4.4.2 Hvordan påvirker det Ruga at innbyggerne blir boende?

Rugas opprinnelige grenser flyttes innover og gir et stadig mindre område å forholde seg til for innbyggerne. Samtidig velger veldig mange av innbyggerne å bli boende. Rugas funksjon som et kombinert bo- og arbeidsmarked gjør at det er svært utfordrende for en stor andel av innbyggerne å forlate området. Dette forsterkes av at svært mange av Rugas innbyggere har

ganske sterke bånd til lokalmiljøet i forhold til både familie- og stammetilhørighet. Mange av informantene jeg snakket med, har også små barn som går på den lokale skolen i grenseskillet mellom Ruga og Nima. Skolen er for de aller fleste ikke mer enn noen hundre meter unna. Nærheten til skole blir dermed også et viktig aspekt i denne sammenheng. Spesielt med tanke på det informantene forteller om dyre transportkostnader som en av grunnene til at de velger å arbeide på samme sted som de bor. Dermed ville det også vært kostbart å sende barna sine på skole til steder langt unna Ruga.

Konsekvensene av at Ruga blir arealmessig mindre, viser seg også i måten innbyggerne plasserer forretningene sine på. Med mindre plass å være på, fører det til at mange forretningsdrivende ender opp med å drive butikken sin nærmest oppå hverandre. I tillegg til dette settes det opp fysiske anretninger som bord og containere på det som inntil nylig har vært åpne plasser. Disse plassene er gjerne lite egnet for bruk til forretningsvirksomhet og bidrar til at enkelte deler av Ruga er ekstremt tettpakka med selgere.

En av selgerne som erfarte om denne problematikken var «Ami». Hun var opprinnelig fra Nord-Ghana, men hadde flyttet til Nima for over 30 år siden. Deretter kom hun til Ruga for noen år siden. Hun drev en «provisional store» og solgte hermetikk, tørrvarer og vanlige husholdningsartikler. Kiosken hennes var relativt ny-oppstartet og hun hadde kun drevet den i noen få år. Om oppstarten av forretningen beskrev hun: *«There was not really room for me to set up my shop here, but I talked to him who I rent my house from and asked for permission to set up a shop here in front of my house.»* (Ami, 51 år gammel selger)

Ami fortalte at det i utgangspunktet ikke var noen steder igjen i Ruga hun kunne sette opp forretningen sin. Siden de fleste stedene allerede var tatt, ble hun nødt til å spørre mannen hun leier huset sitt av om hun kunne bruke den åpne plassen på gata foran huset, til å sette opp kiosken sin. Forretningen bestod av en konteiner og noen langbord som stod plassert noen meter foran konteineren, nesten midt på jordveien. Mannen hun leide huset av eide ikke den åpne plassen foran huset. Dette var en åpen plass, som trolig var ment som en lomme mellom møtende biler som kjørte på gata. Derfor var det interessant å høre hvordan kvinnen og mannen likevel «forhandlet» om plassen.

Ami hadde i motsetning til flere av de andre informantene, ikke selv opplevd å miste boligen eller forretningen sin på grunn av nedringing og påfølgende byggeprosesser. Hun var likevel et godt bilde på de indirekte konsekvensene som medfølger, når Rugas landområder stadig blir innskrenket. Samtidig som Ruga blir mindre, virket det også som det ble mye tettere. Svært

mange av menneskene i Ruga blir værende med både boliger og forretninger, til tross for at arealene blir mindre. Dermed går dette videre utover de få åpne plassene som er igjen i området.

Inntrykket var derfor at den indirekte konsekvensen av de endringene som skjer i og rundt Ruga også var betydelige. Der de direkte konsekvensene utspilte seg ved utkastelser og påfølgende nye bygninger og boliger på de områdene folk tidligere har pleid å bo, var de indirekte konsekvensene også merkbare. Innbyggernes respons på endringene i Ruga, var svært ofte å bli værende i området med både bolig og forretning. De indirekte konsekvensene av dette var dermed at stedet ble tettere befolket, færre åpne plasser og allment tilgjengelige arealer, samt flere forretningsdrivende som kjempet om de få gjenværende plassene.

Områder som tidligere har blitt benyttet til enten bosetting, forretningsvirksomhet eller begge deler, forsvinner i merkelig grad. Dette legger dermed stort press på eksisterende infrastruktur og de få gjenværende ledige plassene i lokalområdet. Informantenes grunner til å bli værende er mange. Sosiale forhold og relasjoner, nærhet til skole og dårlig økonomi er alle faktorer informantene beskriver som avgjørende for hvorfor de likevel blir værende i Ruga. Til tross for de endringene som har skjedd og skjer nå, blir dette ansett som den beste løsningen for mange av Rugas beboere.

Landarealer blir dermed en ettertrakta handelsvare i Ruga. Samtidig som at grensene for hvor man kan bo og drive forretningene sine blir stadig mindre, er det få som velger å flytte fra området. Jeg satt videre igjen med det inntrykket at innbyggernes respons på endringene i Ruga i seg selv medførte utfordringer for lokalsamfunnet på flere ulike måter. Disse utfordringene strakk seg fra: økt press på eksisterende boliger, infrastruktur – som offentlige toaletter og dusjer, til enda større etterspørsel etter næringslokaler, kundemarked, ressurser og plass generelt. Utfordringene viste seg også sosialt, da mange beboere som allerede bodde svært trangt følte seg forpliktet til å la andre flytte inn. Særlig gjaldt det hvis det var familierelasjoner eller stammerelasjoner mellom de som mista hjemmet sitt og de som fortsatt hadde boligen sin.

5. Teoretisk analyse: Et liv i Ruga

5.1 Introduksjon av kapittelet

I forrige kapittel la jeg frem datamateriale fra feltarbeidet i Ruga, med den hensikt å legge frem nok informasjon til å kunne gi en helhetlig analyse av de ulike aspektene i etterkant. I dette kapittelet vil jeg derfor forsøke å se datamaterialet fra mitt eget opphold i Ruga, i lys av eksisterende teori og begreper – som presentert i kapittel 2. Relevant teori er viktig for å gi datamaterialet dybde. Situasjoner og tematikker presentert i empiri-kapittelet legger her grunnlaget for diskusjon. Kapittelet blir deretter etterfulgt av oppgavens siste del, konklusjonen, for å summere opp de viktigste elementene og funnene som blir undersøkt og presentert i denne teksten.

5.2 Betydningen av ulike former for rom

I oppgavens teorikapittel la jeg fram hvordan rom kan betraktes gjennom tre ulike dimensjoner. Disse er absolutt rom, relativt rom og relasjonelt rom (Harvey 1990a). Det absolutte rom refererer i denne sammenhengen til Rugas geografiske lokasjon. Rugas geografiske plassering ligger meget sentralt til i Accra, og kan sies å utgjøre en lokal grense mellom den tradisjonelle og moderne hovedstaden. I forhold til oppgavens tematikk, er nettopp Rugas avgrensing og absolutte geografiske lokasjon et sentralt aspekt. Særlig sett i lys av de to andre dimensjonene, relativt rom og relasjonelt rom.

Ruga som relativt rom innebærer hvordan området ligger relativt til, i forhold til et bestemt sted. Innen denne forståelsen handler det ikke om Ruga er geografisk nærmere i avstand fra for eksempel Kanda Estates enn det er Nima. Derimot vektlegges gjerne økonomiske ressurser og sosiale og kulturelle bånd mellom et gitt sted og et annet sted (Jordhus-Lier & Stokke, 2017). Ruga som absolutt rom grenser mer eller mindre direkte til fem andre absolutte rom. Øst og sør for Ruga ligger Kanda Estates, Jubilee House og Cantonments. I vest og i nord grenser Ruga mot Nima og Maamobi. Ruga som relativt rom har likevel svært lite til felles med – og lite interaksjon med – de tre førstnevnte stedene. Det er fordi disse stedene i stor grad består av inngjerda boligområder, ambassader, regjeringsbygninger og innbyggere som handler og arbeider andre steder enn i Ruga. Rent økonomisk spiller derimot Nima en viktig rolle for samfunnet i Ruga. Markedene der er innkjøpskilder for flere av de forretningsdrivende. Sosialt og kulturelt er både Nima og Maamobi steder med en stor andel migranter fra Nord-Ghana. Dette er hovedsakelig muslimer, og mange har familiære bånd til

innbyggerne i Ruga. Dette ser man igjen i Ruga, hvor det relasjonelle rommet i stor grad kan sies å være påvirket av stedets relative avstand til Nima og Maamobi.

Svært mange av Rugas beboere og forretningsdrivende endte opp i Ruga nettopp på grunn av stedets nærhet til Nima. Dette var noe som kom fram under flere av intervjuene. Informantene Yaba og Abenayo var begge involvert i salg av henholdsvis gatemat og drikkevarer i Ruga. Kvinnene hadde migrert fra hjemstedene deres i Nord-Ghana for mange år siden. De endte opp i området fordi de hadde blitt fortalt at det var mange andre fra familien og stammen deres som bodde i Nima og Maamobi. Christina, kvinnen som drev en elektronikkforretning, var også fra Nord-Ghana. Hennes grunn til å bosette seg i Ruga var at mannen hennes var fra Nima og at det var jobbmuligheter i denne delen av byen. Elektronikken hun solgte var ulike komponenter og forbruksvarer som mannen hennes tok med tilbake til henne, siden han var elektriker i Nima.

Informantenes historier om hvorfor de endte opp i Ruga, kan her tilskrives stedets relative nærhet til Nima og Maamobi. I så måte, kan også Nord-Ghana være relativt nært disse stedene, da kulturelle, sosiale og økonomiske bånd knytter landbyene deres sammen med Ruga, Nima og Maamobi. Som både Harvey (1990a) og Jordhus-Lier & Stokke (2017) beskriver, er det absolutte roms relative avstand til et annet sted avgjørende. Siden relativt rom henger sammen med distanse mellom økonomiske lokaliteter, sosiale relasjoner og kulturell påvirkning, har det dermed betydning for hvordan Ruga som sted utvikles i ulike retninger. Nettopp hvordan Ruga har blitt skapt og utviklet seg kan her relateres til hvordan det relasjonelle rom blir forklart.

Som Jordhus-Lier & Stokke (2017) skriver, er det relasjonelle rom en konstituering av relasjoner mellom aktører, strukturer og praksiser. Det relasjonelle rom er med andre ord den sfæren som skapes gjennom interaksjon og ulike nettverk. Drøftingen rundt det relasjonelle rom innebærer ikke et formål om en absolutt eller relativ avstand til andre steder og lokaliteter. Likevel er det i Rugas tilfelle tydelig at teoretiseringen av absolutt rom og relativt rom kan bidra til å forklare: hvordan Ruga har vokst frem, hvem som har valgt å bosette seg der og hvilke forretninger som drives der. Dette kan man se gjennom de svært tydelige sosiale og økonomiske båndene innbyggerne i Ruga har med både mennesker og marked i Nima og Maamobi, noe gateselgerne Yaba og Abenayo og elektronikkforhandleren, Christina er eksempler på. Siden mange har familiære og kulturelle bånd med folk i de andre nabolagene, har dette muliggjort tilgang til det økonomiske markedet og til bosetting. Nima og Maamobi, som begge er mye større enn Ruga både befolkningsmessig og i forhold til det økonomiske

markedet, utgjør her en viktig rolle for tilgang til varer og nettverk. Dette kan dermed sies å ha stor påvirkning på hvordan både arbeidsmarked, økonomi og bosetting har utviklet seg i Ruga.

5.3 Et dynamisk offentlig rom

Det relasjonelle rom som både Harvey (1990a) og Jordhus-Lier & Stokke (2017) drøfter er viktig for å forstå hvordan Ruga har utviklet seg. Det er mye som tyder på at Rugas generelle økonomiske og befolkningsmessige utvikling på mange områder henger sammen med stedets relative nærhet til Nima og Maamobi. Likevel er Ruga et særegent sted. Ruga har selvstendige forretninger, nabolag og en innbyggerbefolkning som skaper og benytter seg av disse. Både boligområder og forretninger er utviklet over tid som et resultat av interaksjoner, interne markedskrefter og muligheter – både økonomisk og sosialt.

Relasjonelt rom, slik Harvey (1990a) og Jordhus-Lier & Stokke (2017) beskriver det, kan i så måte kobles opp mot hvordan Massey (2005) forklarer rom som en kontinuerlig prosess. Det vil si et rom som skapes og formes på bakgrunn av interaksjon og relasjoner mellom ulike mennesker. Med dette mener Massey (2005) at rommets *funksjon* er et resultat av de egenskapene lokalsamfunnet legger til rette for at det skal være. Denne betraktningen av hvordan rom tillegges verdi, deles også av Bourdieu (i Chirisa & Matamanda, 2019). Han påpeker at byrommenes strukturer og funksjoner i all hovedsak må skapes og baseres rundt det majoriteten i befolkningen på et gitt sted trenger og ønsker. Urban stedsutvikling er derfor en kompleks tematikk. Selve utgangspunktet for rommets funksjon bør være basert på de faktiske behovene lokalsamfunnet har for å både kunne leve og arbeide. Bourdieus tanker (i Chirisa & Matamanda, 2019), er likevel normative i den forstand at en slik stedsutvikling er hvordan det helst burde være. Ofte ser man at dette ikke blir tilfellet i praksis.

Rugas lokale slakter, Moussa, er derimot et godt eksempel på hvordan byrommenes strukturer og funksjoner tilpasses innbyggernes behov. Han er også et godt eksempel på hvordan det offentlige rom blir brukt til ulike former for økonomisk aktivitet. Som både Massey (2005) og Bourdieu (i Chirisa & Matamanda, 2019) forklarer, er rom en kontinuerlig prosess som skapes og endres i takt med utvekslende relasjoner mellom menneskene i et lokalsamfunn. Hvilket igjen er med på å danne grunnlaget for rommets funksjon. Moussa startet slaktervirksomheten sin på bakgrunn av Rugas mangel på slaktere og kjøttforhandlere. Slakterforretningen bestod ikke av annet enn et stort trebord under en takkonstruksjon langs siden av veien. Likevel var

virksomheten et resultat av både området udekte behov for en lokal slakter og slakterens egen tilgang til tilgjengelig plass.

Totaliteten av denne informasjonen samsvarer her med min egen oppfattelse av hvordan *fleksibilitet* på mange ulike nivåer gjør seg gjeldende i Ruga. Som Massey (2005) og Bourdieu (i Chirisa & Matamanda, 2019) beskriver, er rom en enhet som alltid er under konstruksjon, hvor aktører i lokalsamfunnet former rommet på bakgrunn av sine egne og andres verdier, behov og ønsker. I motsetning til i det private rom, er det offentlige rom tilgjengelig – både økonomisk, strukturelt og sosialt. Følgelig, kan det føre til at offentlig rom kan oppfattes som en sfære hvor muligheter skapes og relasjoner opparbeides (Massey 2005).

Moussas slakterforretning kan her sies å være et reelt eksempel på hvordan rom «alltid er under konstruksjon». Virksomheten dukket opp som følge av lokalmarkedets behov og de fysiske strukturene til forretningen er utformet på bakgrunn av det som har vært tilgjengelig av plass. Samtidig ligger mulighetene til rette for både endring av bruksområder for neste generasjon. Av den grunn, muliggjør den fleksible bruken av plass, en slakterforretning hvor utgiftene er minimale. En «formell» slakterforretning ville trolig vært for dyr for kundene i Ruga. Dette er noen av elementene som er med på å gjøre Ruga som sted, til en dynamisk sfære. Ulike forretningsidéer kan slippe til i offentligheten og skape et sted som stadig endres og tilpasses, alt ut fra hvilke mennesker som holder til i området.

Det offentlige rom er dermed noe som både kan skapes, endres og formes – hvilket gir landområdene i Ruga en høy grad av fleksibilitet på svært mange plan. Fleksibiliteten er altså noe som går igjen blant de økonomiske aktørene jeg har intervjuet i Ruga. De aller fleste informantene forteller om varierende inntekt og varierende arbeidstider. Derfor er utnyttelsen og funksjonen til rommet de har forretningene sine i, helt avgjørende. Uten stabil inntekt og arbeidstid, er det dermed viktig å kunne både oppskalere og nedskalere forretningen og dens omfang.

Dette var elementer som gikk igjen hos flere av informantene, blant annet Anna og Maria. Førstnevnte solgte frukt eller nøtter i trafikken. Hun påpekte at ved å selge der hun gjorde, med hele vareutvalget i sine egne hender, slapp hun å tenke på andre kostnader. Dermed kunne hun ta hele overskuddet tilbake til familien sin. Maria hadde derimot satt opp et lite bord i veikanten hvor hun kun solgte maten sin i helgene. Det var kun da hun hadde kundegrunnlag til å faktisk tjene på virksomheten.

Betydningen knyttet til hvordan det offentlige rom brukes til økonomisk aktivitet i Ruga er derfor et relevant tema. Fordi det offentlige rom muliggjør fleksibilitet, som i stor grad er tilpasset og kan formes etter de ulike behovene markedet innad i lokalsamfunnet har. Det har også betydning i forhold til de behovene hver enkelt aktør har. Særlig med tanke på den økonomiske usikkerheten forretningsdrivende innen den uformelle økonomiske sektoren lever under. Her kan *informalitet* på ulike måter, sies å spille en viktig rolle.

5.4 Informalitet – fleksibilitet og muligheter

Harts (1973) beskrivelse av informalitet som Accras dominerende økonomiske sektor og Gough & Yankson (2001) drøfting rundt Accras dominerende, uformelle boligsektor er særlig interessante aspekter i denne sammenhengen. I følge Hart (1973) kan den uformelle økonomien i Accra kjennetegnes av arbeidstjenester og handel utført på eget initiativ. Her var det spesielt enkeltmannsforetak eller familiebedrifter som stod for størsteparten av den økonomiske kapitalbyggingen og kapitalutvekslingen i området. Dette innebærer at både arbeideren og det interne økonomiske markedet i et lokalsamfunn, ofte er den største regulatoren for hvordan arbeidsbetingelser, arbeidstid, lønn og kontrakter blir overholdt (Chen 2012) & (OECD u.å).

Disse elementene var noe som gikk igjen blant de forretningsdrivende i Ruga. Samtlige av informantene i området drev enten det man kan se på som enkeltmannsforetak eller familieforetak. Dette innebar at folkene alene, eller med hjelp av familien, hadde investert i tilstrekkelig infrastruktur og varesortiment for å drive forretningene sine. Enten det var en konteiner, bord, mat eller andre varer som var nødvendig for driften.

Av informantene var det heller ingen som hadde tatt opp eksterne lån for å bygge opp hverken forretningen eller varesortimentet. Mangelen på kontakt med banker eller andre formelle finansielle tjenester gjorde at innbyggerne i Ruga stod friere i forhold til et usikkert marked, samt usikre inntekter som kunne variere stort fra måned til måned. Dette poenget viste seg tydelig gjennom samtale med Mary og Sophia, som solgte henholdvis klær og sko og nord-ghanesiske folkedraktene i Ruga. Da Mary startet forretningen sin for fire år siden, hadde hun kun ti sandaler i varesortimentet. Forretningen hadde derimot gått bra, slik at hun kunne kjøpe inn flere ulike varer. Sophia hadde en svært uforutsigbar inntekt. På grunn av uregelmessig transport av folkedraktene hun importerte fra Nord-Ghana, eller som hun selv måtte dra til Togo for å hente, var arbeidstidene og inntekten varierende. Noen måneder tjente hun godt, men det kunne gå flere måneder uten at hun tjente noe som helst. Sophias

forretningsforbindelser til Nord-Ghana er også et eksempel på hvordan relativt og relasjonelt rom spiller en rolle for økonomiske virksomheter i Ruga – kontra for eksempel Kanda Estates og Cantonments.

Begge historiene beskriver på hver sin måte et arbeidsliv som er dominert av svært varierende inntekt, salgssortiment og arbeidstider. Selgerne har på eget initiativ startet opp forretninger i det små, basert på egen oppspart småkapital. Gradvis har de utvidet sortimentet sitt, etter hvert som virksomhetene har gått bedre. Siden de startet opp og drev forretningene sine basert på egen oppspart kapital, var de fleksible i forhold til økonomiske forpliktelser og et usikkert marked. Her kan det trekkes linjer til hvordan Hart (1973) og Brown et al. (2015) forklarer den uformelle økonomiens betydning for de involverte forretningsaktørene.

Kvinnenes historier beskriver også utfordringene med et dominerende, uformelt økonomisk system. Dette reflekteres blant annet som økonomisk usikkerhet, vanskelige arbeidsforhold og vilkår, samt en ikke-verifiserbar kapital i forhold til den overordnede, regulerte samfunnsøkonomien. Samtidig skildrer de hvordan den uformelle økonomien også kan være et mulighetsgivende system. Hansen & Vaa (2004) eksemplifiserer dette med utgangspunkt i sin studie av den uformelle økonomiens dominans i Zambia. Hansen & Vaa (2004) forklarer den uformelle økonomiens utbredelse i Zambia som en todelt dynamikk. De beskriver det som en konsekvens av et skjevt forhold mellom en overordnet økonomisk strategi, rettet mot eksport og landets interne marked med forbrukere og forretningsdrivende med lav kjøpekraft. Med en eksportrettet økonomi er det mer lønnsomt for produsenter og regulert næringsliv å selge varer i større kvanta og til mer kjøpesterke samfunnsgrupper. Dette har ledet til at prisene på varer blir høyere for lokalbefolkningen på landets interne marked. I all hovedsak har denne gruppen gjerne både mindre betalingsvilje og økonomiske ressurser. Den uformelle økonomien har dermed blomstret.

Den uformelle økonomiens utvikling har skjedd ved å unngå klassiske karakteristikk knyttet til formell økonomisk aktivitet slik Hart (1973), Brown et al. (2015) og Bob Milliar & Obeng Odoom (2011) beskriver. Disse innebærer regulerte lønninger, arbeidskraft, arbeidstid og betydelig infrastruktur knyttet til forretningslokasjon- og lokaler. Ved å kutte utgifter knyttet til infrastruktur, husleie, arbeidskraft og lønninger har det vært mulig å holde prisene på et lavt nivå. Dette har gjort at svært mange mennesker har råd til å slå seg opp som forretningsdrivende. Samtidig treffer de en svært stor kundegruppe, på grunn av det samlede lave prisnivået på ulike varer og tjenester.

Denne dynamikken så jeg igjen blant de forretningsdrivende i Ruga. For veldig mange av informantene ble den uformelle økonomien på ulike måter sett på som en mulighetsgivende struktur (Hansen & Vaa, 2004). Mary, kvinnen som solgte sandaler og klær, beskrev hvordan hun kunne valgt å finne en jobb med fast lønn og faste arbeidstider. Derimot ville ikke dette vært lønnsomt. Det var fordi det nåværende arbeidet hennes gav både større totale inntekter og inntjente penger hver eneste dag – i motsetning til en månedlig lønnslipp. Fleksible arbeidstider som gjorde at hun kunne jobbe når det var lønnsomt, gav henne også tid til å følge opp barna sine.

Her kan også arbeidshverdagen til Anna og Maria trekkes fram igjen. Begge hadde investert enten minimalt eller ingenting i infrastruktur til sin egen forretningsvirksomhet. De hadde heller ingen forpliktelser i forhold til hverken ansatte, arbeidstider, lokasjon av virksomheten eller andre utgifter utover det produktet de solgte. Resultatet av dette var at de kunne være svært fleksible og holde alle kostnader på et minimum. Hvilket igjen ledet til forhøyet profitt for dem selv. I tillegg medførte det lavere priser for Rugas innbyggere, som alle var en del av den lokale, interne økonomien.

Dette viser hvordan den uformelle økonomiske sektoren på mange måter er en mulighetsgivende sektor. Siden Ruga er et sted hvor innbyggerne har lav økonomisk kapital, liten boligsikkerhet og få materielle verdier – er det en sårbar økonomi. Forretningaktører er dermed avhengig av en effektiv drift, fleksibilitet og raske oppskaleringer og nedjusteringer. Dette medfører at den uformelle økonomien er en viktig komponent i henhold til å få forretningene og livene til å gå rundt.

5.5 Landområder tilegnes uformelt og utvikles

Som Njoh (2009) beskriver, har Accras urbane utvikling vært preget av motstridende og uavklarte eiendomsforhold. Disse har vist seg, mer eller mindre offisielt, som en afrikansk eiendomsrettstruktur: menneskene som bor på et gitt område mener også ofte de har *rett* til å bo der (Njoh, 2009). Samtidig har kommersialisering av statlige landområder ført til at store urbane områder har fått en mye større økonomisk verdi. Dette har banet vei for private interesser og næringer. I Rugas tilfelle, har det vært mulig å se konturene av begge eiendomsstrukturene om hverandre. Hele området er offisielt sett statlig eid land. Likevel var det mange av innbyggerne og de økonomiske aktørene som anså dette å være deres, på bakgrunn av at de hadde bodd der i mange tiår. Dette var noe som særlig kom fram under

intervjuene med beboerne i den eldre delen av Ruga, noe samtalene med blant annet Mary og Akuba reflekterer.

Spesielt Akubas historie er relevant å trekke fram i denne sammenhengen. Hun slo seg ned i Ruga for godt over 40 år siden etter å ha innvandret fra Togo. På den tiden var Ruga stort sett bare beiteland, men hun valgte å starte opp forretningen sin og bygge et lite hus til seg selv og familien på området. Siden den gang har hun blitt boende og arbeidet på nøyaktig samme sted. Siden 1970-tallet har Ruga vokst betraktelig og blitt hjemsted og arbeidsplass for mange andre migranter og deres etterkommere. Samtidig har områdene rundt Ruga blitt utviklet i større og større grad, noe som viser seg ved byggingen av store offentlige og private bygg som Jubilee House, Aurora Apartments, Accra Central Mosque, samt lukkede boligområder og næringslokaler.

Akubas fortelling gir et lite innblikk i hvordan hun og mange andre mennesker i Ruga har bygd opp et lokalsamfunn, parallelt med at det moderne Accra har tatt form på alle kanter. Dette gir også en indikasjon på hvordan Njohs (2009) beskrivelse av eiendomsrettstrukturer etterlevs i praksis, med både kommersialisering av landområder og selvutviklede småsamfunn på statlig eid land om hverandre. Her er det også mulig å trekke koblinger mot Harveys (1990b) teorier angående urbanisering og kampen om tilgang til plass.

I teksten argumenterer Harvey (1990b) for at byutviklingen i urbane områder ofte er et resultat av ulike økonomiske klasser og deres tilgang til ressurser. Gjerne har det vært slik at sentrale bystrøk som har vært gjenstand for handel og industri i større grad ender opp som destinasjoner for migranter fra andre deler av landet, eller naboland – noe også Tacoli et al. (2015) beskriver. På samme måte har middelklassen og de enda mer økonomisk ressurssterke innbyggerne inntatt utkantene og forstedene av byen. I Accras tilfelle har det ikke vært en storstilt industrialisering, slik det har vært tilfelle i mange andre deler av verden. Dette medførte at svært mange av migrantene endte opp i ulike yrker i den uformelle økonomiske sektoren – og da spesielt innen handel (Gillespie, 2016). Urbaniseringen av Accra har vært preget av en stor mengde tilflyttere uten særlig grad av skolegang, utdanning eller økonomiske ressurser, som over relativt kort tid har inntatt store deler av de sentrale byområdene.

Dette er også tilfelle i Ruga. En stor andel av beboerne og de forretningsdrivende hadde flyttet til Ruga fra nord-Ghana eller tilgrensende naboland. Av innbyggerne hadde 9 av informantene ingen skolegang overhodet og kun 2 hadde gått på universitetet eller annen høyere skolegang.

Grunnen til at de valgte å slå seg ned i Ruga og drive forretningsvirksomhet, var koblet opp mot sosiale relasjoner, økonomiske hensyn og større muligheter her enn de hadde på sitt opprinnelige hjemsted. Disse årsakene til hvorfor de valgte å flytte fra sine opprinnelige hjemsteder er klassiske eksempler ved rural-urban migrasjon (Tacoli et al. 2015). Det som samtlige av dem hadde til felles var at Ruga endte opp som destinasjon – og ingen hadde formelle rettigheter til å hverken bo eller sette opp forretningen sin der. Som Harvey (1990b) beskriver vil manglende økonomiske ressurser og lovfestede private eierforhold av landområder kunne resultere i en slags intern kamp om de ulike arealene på et gitt område. På bakgrunn av liten kontroll over sin private sfære, vil konkurranse om tilgang til kontroll over det offentlige landskapet gjøre seg gjeldende for mange urbane fattige.

Nettopp dette ligger til grunn for rommets betydning som en sfære hvor muligheter og relasjoner skapes, slik Massey (2005) beskriver. Det offentlige rom, som i stor grad konstituerer Ruga som sted, er en sfære som er i kontinuerlig endring. Økonomiske aktører endrer byrommet på bakgrunn av både bedriftsøkonomiske hensyn, men også som følge av de mulighetene fleksibiliteten i alle dens varianter gir dem. I et stort sett uregulert bo- og arbeidsmarked kan nye og gamle forretningsvirksomheter oppskalere og nedskalere sin egen bruk av arealene, alt ut ifra hvorvidt økonomiske hensyn og geografisk lokalisering av forretningene tilsier at de burde det. Hvordan rom blir skapt og utnyttet kan dermed sies å være en svært dynamisk praksis. Dette ser man gjennom hvordan relasjoner mellom økonomiske aktører, kunder, tilbud og etterspørsel alle er faktorer som bidrar til at rommets funksjon endrer seg både i et kortsiktig og langsiktig tidsperspektiv.

Det offentlige rom vil derfor ofte være både attraktivt og «økonomisk sikkert», i den grad rommet er både åpent og tilgjengelig, samtidig som det er lett å forme og medbringer lite økonomiske forpliktelser – hvilket ofte kan være en stor fordel for økonomiske aktører innen den uformelle sektoren. I Rugas tilfelle var det tydelig at både beboere og forretningsdrivende så på det offentlige rom på denne måten. Mange av informantene justerte de åpne arealene etter egne ønsker. Siden inntekt, arbeidstider og plassutnyttelse er ustabile variabler, gir et tilgjengelig og åpent offentlig rom muligheter til å skape og tilpasse arealene etter egne behov. Det viser seg som en motsetning til regulerte landområder, hvor aktørene må tilpasse ustabile inntekter og forretningspotensiale etter gitte rammeverk- og vilkår.

5.6 Akkumulering ved forvisning – Ruga endres

Både Masseys (2005) og Harveys (1990b) betraktninger rundt hvordan det offentlige rom blir tilegna og stadig er i endring, står i stil med hvordan mange av Rugas beboere og forretningsdrivende selv opererte. Her kan man også trekke paralleller til hvordan oppfattelsen av forskjellige eiendomssystemer også utøves i praksis. Som Njoh (2009) skriver, har urbane områder i Accra gjerne vært gjenstand for motstridende eierskapsforhold, der statlig eide landområder ofte er bebodd og brukt i større og mindre skala – uten faktiske rettigheter til å gjøre det. I økende grad har likefullt kommersialisering av landarealer begynt å sette sitt preg på mange av byens sentrale områder. Kommersialiseringen innebærer at statlige landområder blir solgt til private eiendomsutviklere, eller at staten selv begynner å utvikle området med den hensikt å selge produktet videre i form av boliger eller næringslokaler (Harvey, 2004).

For at statlige eller private aktører skal være i stand til å gjøre nettopp dette, innebærer det samtidig at stedets nåværende beboere blir nødt til å forlate områdene sine. En slik praksis kan gjerne betegnes som en *geografisk skjev samfunnsutvikling* (Schoenberger, 2004). Med geografisk skjev samfunnsutvikling menes det at utvalgte nye byområder blir satset på og fremmet, på bekostning av andre områder (Schoenberger, 2004). Dynamikken som omtales her, hvor nye byområder utvikles på bekostning av andre eksisterende områder, er et ledd i det som Harvey (2004) forklarer som *akkumulering ved forvisning*. I dette tilfellet er det noe som har ledet til store endringer i Ruga. Harvey (2004) beskriver praksisen som en relativt vid prosess; der selve forvisningen kan treffe på ulike måter på et steds forskjellige brukergrupper og innbyggere. Det mest dramatiske steget kan være å fysisk rive ned strukturer som boliger og forretninger – og dermed gjøre området totalt utilgjengelig for menneskene som har pleid å være der. Samtidig kan forvisning også innebære en generell privatisering av arealer eller å gjøre det ulovlig for gateselgere å bruke det offentlige rom til å drive forretning fra.

I Rugas tilfelle, var det tydelig at disse punktene kan sies å sammenfalle med situasjonen for mange av stedets beboere og forretningsdrivende på svært forskjellige måter. På den ene siden var det området i den nyere delen av Ruga, som ble revet ned og førte til at mange mennesker mistet hjem eller forretningslokaler. Utkastelsen og rivingen var et resultat av planene om å bygge kultursenter tilhørende Accra Central Mosque, samt ulike nærings- og kontorlokaler. På den andre siden, var det de ubebygde beiteområdene som ble gjerdet inn og stengt til fordel for utbyggingen av det nye lukkede nabolaget (foto 13) og den eksklusive leilighetsblokka, Aurora Apartments (foto 8).

Som Harvey (2004) beskrev, kunne forvisning også innebære forbud mot gatesalg og bruk av det offentlige rom til forretningsaktivitet. Dette kan betraktes som en indirekte forvisning, hvor formålet er å gjøre det vanskeligere for beboere og forretningsdrivende å bli værende i området. Her kan man trekke paralleller til historiene jeg til elektronikkforhandleren Christina og John, som drev en «provisional store» i den eldre delen av Ruga. Begge beskrev hvordan de hadde fått klar beskjed og forbud mot å sette opp forretningene sine langs siden av veien og at de risikerte at de ble fjernet om myndighetene (AMA) kom til stedet.

I følge både Harvey (2004) og Schoenberger (2004) sine teorier om akkumulering ved forvisning og ubalansert geografisk byutvikling, kan man trekke linjer til hvordan Ruga synes å være gjenstand for *spatial fix*. Spatial fix og akkumulering ved forvisning henger tett sammen og viser seg gjerne som en statlig eller privat drevet investering av ressurser til en gitt lokasjon. Dette er ofte steder hvor menneskene som bor og arbeider ikke er fullt ut integrert i den overordnede samfunnsøkonomien. Ruga er i så måte et godt eksempel på et sted hvor innbyggernes forretningsvirksomheter og boliger blir tilsidesatt av statlige og private aktører. Det skjer ved at disse aktørene ønsker å skape formelle, materielle verdier som regulerte boliger og forretningsbygninger. Resultatet kommer til uttrykk gjennom en ressursinvestering til det aktuelle stedet. Ny infrastruktur, nye næringer, kontrollerte former for økonomisk verdiskapning endrer landskapet og fortrenger de som bruker det (Schoenberger, 2004).

Som et svært sentralt nabolag mellom institusjoner som regjeringsbygget Jubilee House og ambassadeområdet Cantonments er det flere indikasjoner på at Ruga er i endring. Ruga er basert på et landområde som på flere måter er attraktivt – både økonomisk og beliggenhetsmessig. Samtidig er mange av beboerne og de forretningsdrivende lite integrert i den formelle økonomien. Det kommer til uttrykk gjennom hvordan boliger blir bygget uten offisielle tilatelser, landområder er handelsvarer på det interne markedet og forretningsdrivende betaler lite – eller ingen skatt. Etableringen av eksklusive leiligheter, «gated communities», kontorlokaler og utenlandskeide varehus kan her ses på som en formalisering av Ruga. Myndigheter og private eiendomsutviklere har allerede endret store deler av det opprinnelige Ruga. Det reflekteres tydelig med tanke på hvordan både forretninger, boligområder og beitemark har blitt fjernet og utilgjengeliggjort for en solid andel av stedets innbyggere og brukere.

5.7 Uformell kommodifisering av landområder – en innbyggerdrevet reaksjon?

Kommodifisering av land har likevel ikke vært direkte ensbetydende med statlig eller regulert, privat overtakelse og utvikling. Dette er tydelig flere steder i Ruga. Som et uregulert og uformelt nabolag, har plass og lokaler blitt en viktig handelsvare på Rugas interne marked. Et eksempel på dette er det nye boligområdet som ble bygget mellom 2004-2005. Området var tidligere åpent og pleide å være en del av parken som ligger i den nyere delen av Ruga (Kart 3). Her bodde Sarah og Sophia som drev henholdsvis en bar fra sitt eget hjem og som importerte folkedrakter fra Nord-Ghana. Kvinnene var blant de aller første som slo seg ned i det nye boligområdet. De forklarte hvordan stedet gikk fra å være en åpen plass til å være et tettbebygd slumområde i løpet av få år.

Et annet eksempel på hvordan arealer har blitt kommodifisert på Rugas interne marked var situasjonen til Amy. Amy solgte hermetikk og andre tørrvarer fra en konteiner midt i Ruga. Hun bodde selv i et lite hus hun leide, som lå rett bak konteineren hennes. Selgeren fortalte at det i utgangspunktet ikke var noen ledige steder igjen som hun kunne bruke til å sette opp forretningen sin på. Huseieren hennes hadde derimot gitt henne tillatelse til å bruke den åpne plassen ute på gateplanet. Begge eksemplene illustrerer hvordan åpne plasser og allmenninger blir kommodifisert på det interne markedet i Ruga.

Dette er et interessant i forhold til den tidligere diskusjonen. Både Harvey (2004) og Schoenberger (2004) beskriver hvordan statlige og private aktører i større grad overtar styringa og utviklinga over det som tidligere har vært regnet for å være allment tilgjengelige landarealer. Samtidig viser eksemplene med selgeren Amy og nabolaget hvor Sarah og Sophia bodde at det også er en lignende dynamikk internt i Rugas lokalsamfunn. Til tross for manglende eierskap til landområdene, foregår det en «uformell kommodifisering» av landarealer på det interne markedet i Ruga. Ruga Park, i den nyere delen av området har fungert som samlingspunkt for innbyggerne, men ble redusert av storstilt boligutbygging mellom 2004-2005. Eksempelet med selgeren Amy viser også hvordan åpne plasser, fortau og gatetun ment for større og mindre samlinger, sosialisering og transport blir brukt som handelsvare mellom Rugas innbyggere. Her kan man samtidig trekke linjer mellom Harveys teori om *tilegning gjennom urbanisering* (1990b) opp mot oppgavens tredje underproblemstilling; *hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?*

Mens statlige og private aktører i stadig større grad prøver å ta «kontroll» over området gjennom relativt prestisjefylte byggeprosjekter, kommer også innbyggernes «kontrollbehov» til syne. I mangel på formelle rettigheter til å etablere boliger og forretninger i Ruga, blir det offentlige rom en handelsvare på lik linje med alt annet som kjøpes og selges i området. Til tross for at myndighetene har revet ned boligområder for å bygge kontorlokaler og kulturelle institusjoner har svært mange av innbyggerne eller de forretningsdrivende forblitt i Ruga. Resultatet er at det blir enda større kamp om ledige plasser til forretningsvirksomhet og større press på eksisterende boliger. Selgeren Amy er et godt eksempel på hvordan kontroll over det offentlige rom kommer til uttrykk. Hun fikk uformell tillatelse av huseieren sin til å sette opp forretningen sin utenfor huset hun leier. Et annet eksempel er Abenayo, Kosiwa og Adzo som solgte gatemat og drev barvirksomhet i veikanten i den nyere delen av Ruga. De pleide å drive forretningene sine på området som ble jevna med jorden, hvor det nå bygges kontorblokker. I stedet for å forlate Ruga, starta de heller opp forretningene sine på nytt bare et steinkast unna.

På sett og vis kan det se ut som formelt styrt utvikling av Ruga til en viss grad *utløser* økt uformelt styrt utvikling i området. Økonomisk svake innbyggere har ikke mulighet til å erverve landområder eller kjøpe seg plass i formelle forretningslokaler. Når statlig- og privatdrevet eiendomsutvikling tar større plass i Ruga, fører dette til at gjenværende ledige områder blir «tatt» av lokalbefolkningen og økonomiske aktører. Dette kan henge sammen med Harveys (1990) teori om hvordan landområder uformelt tilegnes og gir også et bilde på hvordan lokalbefolkningen responderer på endringene i Ruga.

5.8 Multifunksjonell stedsutvikling

Dynamikken knyttet til uformell kommodifisering av landområder henger ofte sammen med et steds rolle som bosetning for migranter. Tacoli et al. (2015) beskriver hvordan vedvarende migrasjon og rask urbanisering gjerne resulterer i at innflytterne ender opp i svært underutviklede boligområder, med gjennomgående dårlig infrastruktur. Dette blir omtalt som sub-markedet. Sub-markedet for boliger blir sjeldent annonsert i aviser eller på internett. Derimot beskriver det et bosetningsmønster hvor økonomisk ressursvake innflyttere ender opp i boliger eller enkeltrom i storbyene på bakgrunn av sosiale relasjoner eller sammenfallende kulturelle bånd med personen som leier ut eller gir husrom. I Accras tilfelle, har veksten i sub-markedet for boliger trolig sammenheng med det store etterslepet på boliger, som hverken statlige eller private utbyggere har klart å minske (Gillespie, 2016).

Når hverken statlige eller private boligutviklingsaktører har klart å tette gapet mellom behovet for boliger og befolkningsvekst, har dette gitt grobunn for en stedsutvikling som i stor grad er innbyggerdrevet. Et godt eksempel er det nye nabolaget som ble bygd mellom 2004-2005 i Ruga. Fra å være en del av parken midt i Ruga, ble dette området omgjort til trange gater og betonghus tett i tett. Mesteparten av Ruga har blitt bygd som følge av innbyggerstyrt stedsutvikling, hvor både boliger og forretninger har dukket opp på bakgrunn av enkeltindividers ønske om bosted og arbeid. En slik stedsutvikling står i sterk kontrast til den regulerte, planlagte stedsutviklingen som i større og større grad finner sted rundt Ruga, hvilket både Aurora Apartments og det nye lukkede nabolaget (foto 13) er eksempler på. Dette har også resultert i et urbant landskap hvor fysiske strukturer som boliger, i mange tilfeller fungerer som både bosted og forretningslokale. Stedet kan derfor sies å være multifunksjonelt, siden det rommer både boligene og forretningene til innbyggerne.

I oppgavens teorikapittel vises det til hvordan afrikanske bystrukturer ofte skiller seg fra de mer definerte byene man finner i Europa og Nord-Amerika. Der byer på de nevnte kontinentene ofte har mer definerte strukturer rundt hva som er å betrakte som sentrum, handelsplasser og boligområder – er Accras bystruktur mindre rigid. Gaisie et al. (2019) forklarer hvordan store deler av byens salgssektor er basert på varehandel med eget bosted eller det offentlige rom som lokasjon for forretningsdriften. Til tross for at Accra har flere store markedsplasser, slik som Makola Market, Nima Market og Madina Market, er det likevel en svært stor andel av byens innbyggere som ikke har disse stedene som tilholdssted for sine økonomiske virksomheter. Det kan forklares med at det koster penger å selge fra markedene i byen. For mange er det en kostnad de ikke har råd til.

Anna, kvinnen som solgte nøtter og frukt i trafikken, beskrev dette aspektet fra et økonomisk perspektiv. Hun hadde svært dårlig råd. Hvilket gjorde det umulig for henne å anskaffe et eget sted på markedet i Nima hvor hun kunne selge varene sine fra. I stedet gikk hun ut på hovedveien, kun et steinkast fra sitt eget hjem for å selge. Ved å gjøre det, unngikk hun også transportkostander knyttet til reise til og fra arbeidsstedet sitt. Anna var blant de aller fattigste menneskene i Ruga og måtte bruke sin egen kropp som «salgslokale».

Selv om andre informanter ikke trengte å stå i lyskryss for å selge varene sine, var den økonomiske faktoren likevel noe som gjaldt for flere av dem. Siden plass og forretningslokaler med tilhørende utstyr kan være kostbart, har Ruga i stor grad blitt utformet som et multifunksjonelt boligområde. Mye av grunnlaget for forretningsdriften blir dermed lagt i hvert enkelt hjem. Utgiftene knyttet til de ulike sidene rundt forretningsdrift, gjør at det

lønner seg økonomisk å bruke nærområdet, sitt eget hjem, eller fasiliteter tilknyttet eget hjem til forretningsdriften.

Dette viste seg spesielt hos flere av kvinnene som solgte mat. Kvinnene som drev restaurant eller solgte gatemat var gjerne avhengige av å lage mesteparten av maten i sine egne hjem før de gikk ut og solgte det senere på dagen. Mary, som solgte klær og sandaler, solgte også frokost som ekstrainntekt. Hun fortalte at hun begynte å tilberede måltidene i familieboligen i tre-tiden på natta slik at det skulle være klart til soloppgang når folk starta dagen sin.

Tilsvarende historier hørte jeg fra flere av de andre matselgerne i Ruga. Siden egne kjøkkenlokaler og eget kjøkkenutstyr er kostbart, utgjør hjemmene deres ofte grunnlaget for å tjene penger. Dette er relevant i forhold til Rugas betydning for stedets beboere og forretningsdrivende. På generell basis vil det gjerne være slik at man står i fare for å miste huset sitt, hvis man mister forretningen sin. Fordi man gjerne ikke har en inntekt til å beholde det. I Rugas tilfelle, kan det i mange situasjoner være slik at man mister forretningen sin hvis man mister boligen sin.

Som Gaisie et al. (2019) forklarer, opererer store deler av Accras salgsssektor enten direkte fra sine egne hjem eller i samme område som de bor i. Dette er også tilfelle i Ruga hvor de fleste av stedets forretningsdrivende også bor på samme sted eller i umiddelbar nærhet til forretningen. Med et enormt etterslep på boligbygging, slik Gillespie (2016) beskriver, har mange steder i Accra blitt bygd og utformet av tilflytterne selv og eksisterende beboere. Beboerne framstår dermed ofte som den faktiske pådriveren for stedsutviklingen rundt om i Accra. Dette resulterer i at mange uformelle nabolag gjerne blir innrettet og endret etter hver enkelt beboers behov. Særlig når det kommer til både boliger og forretningsdrift. Ruga kan sies å være et eksempel på dette, da nye boliger blir bygd etter hvert som nye innflyttere kommer til stedet. Samtidig medfører dette at enda flere forretninger dukker opp i akkurat samme område. Resultatet er det Ruga man ser i dag – et tettpakka nabolag som rommer både hjemmene og arbeidslivet til menneskene som oppholder seg der.

5.9 Oppsummerende refleksjoner

Både Hart (1973) og Harvey (1990b) beskriver, på hver sin måte, hvordan informalitet dominerer flere sider av hverdagen til mange innbyggere i fattige, urbane områder. Hart (1973) argumenterer først og fremst fra et økonomisk perspektiv, og viser hvordan uregulert forretningsdrift og handel utspiller seg i praksis. På den andre siden, forklarer Harvey (1990b) hvordan informalitet også kommer til uttrykk gjennom bosettingsmønstre, og tilegning av –

og bruk av rom. Som det ble beskrevet i forrige avsnitt, er Ruga et multifunksjonelt sted, da området ikke bare fungerer som bosted, men også som lokasjon for innbyggernes forretninger.

Siden Ruga er et uformelt nabolag, har store deler av stedets funksjon vært tillagt av innbyggerne selv. Bygninger er oppført av innflytterne selv eller av eiendomsutviklere i området, noe den 68 år gamle selgeren Akuba er et eksempel på. Hun var den første til å bosette seg der og den første til å starte opp forretning. Nabolaget som ble oppført mellom 2004-2005, hvor bareieren Sarah og folkedraktselgeren Sophia holdt til, er et annet eksempel. Her hadde lokale beboere og uformelle eiendomsutviklere bestemt seg for å bygge et helt nytt nabolag for å møte behovet for boliger. Felles for begge eksemplene er at tilegningen av landområdene og den videre bruken har vært uregulert og uformell.

Den videre bruken av disse landområdene har mange kjennetegn knyttet opp mot hvordan Hart (1973) forklarer den uformelle økonomiske sektoren. Hart (1973) og Chen (2012) skriver at uformell kapitalbygging i stor grad er basert på enkeltmannsforetak og familieforetak. Her er kontraktsregulerte detaljer som lønnsavtaler, arbeidstid og skatteopplysninger som regel fraværende. Dette har muliggjort en fleksibilitet, hvor forretningsdrivende kan ta i bruk det offentlige landskapet til forretningsformål. Det offentlige rom er statlig eid og uregulert til de ulike bruksmåtene. Dermed innebærer det også at brukerne av rommet må være fleksible innenfor de rammene både arealet og det økonomiske markedet kan tilby og opprettholde. Hverken tilrettelagt infrastruktur eller garantier om mulighet til fremtidig drift av forretningen er tilstede. På bakgrunn av dette kreves det at menneskene er fleksible i forhold til utførelsen og utviklingen av virksomhetene. Hvordan Rugas forretningsdrivende innretter seg etter usikre landarealer og et ustabilt økonomisk marked, ser man igjen på hvordan flere av informantene drev de forskjellige virksomhetene sine.

Slakteren Moussa, som drev enkeltmannsforetaket sitt under et blikktak i veikanten, er et relevant eksempel når det gjelder å se konturene av *fleksibel* bruk av byrommet. Det samme kan også sies om bareieren Abenayo, som hadde satt opp en utendørs drikkebar i veikanten et annet sted i Ruga. Enkeltmannsforetakene de to personene drev, tok begge i bruk det offentlige rom på en måte som innebar fleksibilitet. Uten ansatte de trengte å lønne, uten skatteforpliktelser og uten nevneverdig infrastruktur kunne de administrere virksomhetene sine uten store forpliktelser.

I denne sammenheng er det også aktuelt å trekke inn Massey (2005). For Massey (2005) er skapelsen av rom en kontinuerlig prosess. Med dette mener hun at det er menneskene på et gitt sted, som vil være de som gir rommet mening og funksjon. Her legges det til grunn at det er relasjoner og interaksjoner mellom ulike mennesker i ulike roller som sammen skaper et sted. Stedets identitet og funksjon endrer seg basert de menneskene som kommer og etablerer livene, virksomhetene og relasjonene sine der.

I Ruga er dette tydelig. Fra å opprinnelig være en beitemark for husdyrene til folkene i Nima, har Ruga vokst frem til å bli et integrert nabolag med boliger og forretninger tett i tett. Som et statlig eid område, har ingen av innbyggerne offisielle rettigheter til å hverken bo eller arbeide der. Uten regulert statlig- og privatdrevet stedsutvikling har utviklingen og bruken av byrommet i stor grad vært drevet frem av innbyggerne selv. Dette vises tydelig i hvordan byrommene tas i bruk til alle mulige typer forretningsvirksomheter. Det fremtrer også i måten innbyggere og forretningsaktører tilpasser arealer og forretninger ut fra egne behov – men også markedets begrensninger. Uten fastsatte arbeidstider, fastsatte grenser for landområdene de benytter seg av, og med sterk oppfinnsomhet for å kompensere for manglende infrastruktur og tilrettelegging – er Ruga et sted i vedvarende endring. Masseys (2005) beskrivelse av rom som en sfære under kontinuerlig konstruksjon, viser seg tydelig i Ruga – med variert bruk av landområder, ulike yrkesgrupper og en sammensatt befolkning.

Blant de 20 informantene, var 14 ulike etniske grupper representert. Jeg intervjuet personer fra åtte ulike yrkesgrupper. Dette viser mangfoldet i lokalsamfunnet i Ruga. Som et uformelt nabolag, basert i det offentlige rom, har mennesker fra overalt bosatt seg og startet hver sin forretningsvirksomhet. Menneskene etablerer livene sine på områder der de formelt sett ikke har lov til å gjøre det. De senere årene har nye «gated communities», eksklusive leilighetsblokker, moskeer og kontorbygninger dukket opp og gjort stadig større innhugg i Rugas opprinnelige grenser. Til tross for dette blir de aller fleste menneskene værende. Samtidig kommer nye mennesker til, mens andre flytter fra. Ruga er et sted i kontinuerlig utvikling – drevet fram av både interne og eksterne krefter.

6. Konklusjon

6.1 Introduksjon av kapittel

Ruga er et sted som på mange måter er representativt for store deler av det ghanesiske samfunnet. I takt med at Ghana har blitt stadig mer urbanisert i etterkant av uavhengigheten fra Storbritannia, har flere av landets storbyer blitt hjemsted for mennesker fra andre deler av landet. Innad i byene har migranter ofte slått seg ned i områder hvor familieære, etniske og kulturelle relasjoner har vært tilstede. Felles for disse stedene er at landområdene har vært statlig eid, hvilket har muliggjort dannelsen av små lokalsamfunn hvor innbyggerne selv har tatt styringa over utviklingen. I et land hvor den uformelle økonomiske sektoren dominerer og hvor svært mange bor i uformelle nabolag, kan Ruga gi et innblikk i hvordan menneskene som bor der skaper og former et sted. Til tross for manglende landrettigheter og lav økonomisk kapital, har Rugas innbyggere gjennom mange år bygd et lokalsamfunn med boliger og forretninger som huser og sysselsetter migranter og deres etterkommere.

Opgavens problemstillinger tar utgangspunkt i nettopp dette. Ruga er et lite, uformelt lokalsamfunn i hjertet av Accra, bestående av et stort mangfold av mennesker og ulike yrkesgrupper. Videre i dette kapittelet vil jeg ta for meg hver enkelt problemstilling. Disse er hver for seg knyttet opp mot Rugas utvikling på ulike måter. Her presenteres hvordan innbyggerne bruker det offentlige rom i Ruga, moderne byutvikling og endring av området, innbyggernes respons på dette og hvordan mangfoldet av uformell aktivitet endrer og former stedet.

6.2 Hvordan benyttes det offentlige rom til økonomisk aktivitet i Ruga?

Manglende eierskapsforhold til landområdene fra innbyggerenes side – samtidig som regulert offentlig og privat stedsutvikling i lang tid har vært minimal, har ledet til at Rugas landområder har betrakta som *ingenmannsland*. Blant innbyggere og forretningsdrivende i Ruga, har denne mentaliteteten stått i sentrum for hvordan stedet har utviklet seg. Hvis et område står «ledig», har det gjerne blitt tatt i bruk til uformell boligbygging og økonomisk aktivitet. Dette kan relateres til Harveys (1990b) teori om tilegning gjennom urbanisering. Det offentlige rom er fleksibelt, i den grad det kan formes og brukes til et bredt spekter av ulike forretningsvirksomheter. Det kommer til syne gjennom hvordan kiosker, barer, slaktere og gatematselgere alle har tilpasset virksomhetene sine etter byrommet. Samtidig er bruken av det offentlige rom fleksibelt på den måten at det kreves lite investeringer i infrastruktur. Byrommene brukes etter behov og forretningsdriften kan oppskaleres eller nedskaleres alt

ettersom det er lønnsomt eller ikke. Videre resulterer det i at kostnadene for forretningsdriften holdes nede, noe som gjør at vareprisene for både selgere og kjøpere er rimlige. Bruken av offentlige byrom, fleksible løsninger og lave driftskostnader viser her til hvordan både Hart (1973) og Hansen & Vaa (2004) forklarer informalitet og uformell økonomisk aktivitet som en skapende dynamikk. Forretningsdrivende i Ruga kan med dette skape en levlige inntekt, til tross for lite tilgjengelige ressurser og økonomisk kapital. Det offentlige rom spiller derfor en avgjørende rolle for økonomisk aktivitet i Ruga. Fleksibel bruk av rom, tilgjengelighet for innbyggerne, lite krav til investeringer og få forpliktelser i forhold til formelle leieavtaler betyr at det offentlige rom ofte anses som «sikkert», i et ellers usikkert bo- og arbeidsmarked som Ruga er (Hart, 1973).

6.3 Hvordan påvirker utbygging området?

Accra Central Mosque, nye kontorbygninger, «gated communities» og Aurora Apartments er alle nyetablerte tilskudd i og rundt Ruga. Konsekvensene av dette har vært store. Nabolag har blitt revet ned og mange innbyggere har mista både boligen og forretningen sin. Utbyggingen i Ruga har dermed hatt store innvirkninger på både boligsituasjon og det økonomiske for mange. Ruga er hjemsted og forretningslokasjon for en gruppe mennesker som offisielt sett ikke har rettigheter til å hverken bo eller arbeide der, hvilket er sentralt når Njoh (2009) beskriver angående eiendomsstrukturer og bruksrettigheter i Accra. Samtidig har stedet en sentral, attraktiv beliggenhet et lite steinkast unna Jubilee House og ambassadeområdet, Cantonments. Ruga kan dermed sies å stå ved et veiskille. På mange måter kan de siste års offentlig- og private stedsutvikling ses på som en slags akkumulering ved forvisning (Harvey, 2004). Områder blir gradvis fysisk utilgjengeliggjort. Samtidig forteller flere av innbyggerne om hvordan myndighetene truer med bøter eller fjerning av forretningene deres hvis de fortsetter å drive på i det offentlige rom. Dette er sentrale aspekter knyttet til både Harveys (2004) og Gillespie (2016) tanker om hvordan slike praksiser finner sted. Ruga er et sted som gradvis blir mer og mer formalisert, etter hvert som regulert stedsutvikling i stadig større grad kommer til uttrykk. En slik stedsutvikling henger gjerne sammen med teorien om spatial fix, der områder devalueres, for senere å bli brukt til formell verdiskapning og økonomisk vekst (Schoenberger, 2004) og Harvey (2004).

6.4 Hvordan responderer innbyggerne for å bevare muligheten til å bo og arbeide i Ruga?

Ettervirkningene av utbyggingen har også ledet til en annen problematikk; nemlig innskrenking av plass. Områder som tidligere har vært allment tilgjengelige og har vært brukt til både bolig- og forretningsformål er nå utilgjengelige. Dette har medført et enda større press og etterspørsel på eksisterende boliger og gjenværende, tilgjengelige områder. Mens de offentlige, tilgjengelige rommene blir færre, blir Ruga tettere befolka. Åpne plasser, fortau og parker blir «tatt» og brukt til økonomisk virksomhet (Harvey, 1990b). Byrommene fortettes og konkurransen om plass har økt betraktelig. Til tross for mindre plass og vanskeligere bo- og arbeidsforhold, velger mange å bli boende i området. Dette kan tilskrives flere forskjellige årsaker. Sterke familiære og sosiale relasjoner mellom innbyggerne gjør at mange blir værende. Mange føler også at det er vanskelig å nekte familiemedlemmer, eller folk tilhørende stammen sin husrom. Resultatet er at mange boliger huser svært mange mennesker. Like fullt, som et uformelt nabolag med en stor andel av befolkningen som arbeider i den uformelle økonomiske sektoren, er det vanskelig for mange å flytte på seg. For svært mange er Ruga både *hjem* og *arbeidsplass* (Gaisie et al., 2019). Det skyldes at bosetting og økonomiske virksomheter ofte kommer til syne gjennom nettverk, relasjoner og uformelle avtaler innbyggerne i mellom (Massey, 2005). Ofte kan dette være vanskelig å gjenskape på helt andre steder, hvis de måtte flytta på seg.

6.5 Hovedproblemstilling: Hvordan former mangfoldet av uformell aktivitet utviklingen og bruken av byrommet i Ruga?

Ulike typer uformell aktivitet har hatt stor betydning for utviklingen og bruken av byrommet i Ruga. Byrommet i Ruga er statlig eid land. Selve utviklingen og bruken av landområdene har derimot vært innbyggerstyrt i svært stor grad. Fra å opprinnelig være beitemark for husdyrene til menneskene i Nima, har Ruga gradvis blitt et etablert bo- og arbeidsmarked. Dette kan kobles opp mot Tacoli et al. (2015) og hvordan hun forklarer urbanisering og ettervirkningene av det. Migranter fra Nord-Ghana og tilgrensende naboland har bosatt seg i Ruga og startet opp med bredt mangfold av ulike forretningsvirksomheter (Hart, 1973). Boliger, gater, enkel infrastruktur og konteinere til forretningene har gjennom mange tiår tatt mer og mer plass i bybildet. Med et uformelt boligmarked – og lite avklarte eiendomsrettsstrukturer, har små hus blitt oppført tett i tett. Det samme har forretningene (Njoh, 2009) og Harvey (1990b).

Ledige arealer blir evervet og tatt i bruk til forskjellige formål. Dette vitner om en dynamisk stedsutvikling, hvor det først og fremst er innbyggerne selv som skaper Rugas funksjon og innhold (Massey, 2005). Rugas byrom representerer et mangfold av entreprenørskap og små forretningsvirksomheter som justeres i omfang, alt ut i fra hva som er lønnsomt for aktørene. De ledige arealene i området blir sett på som en mulighet til å skape en inntekt (Hart 1973) og Harvey (1990b). Enten det innebærer å starte en bar under et stort tre som parasoll, eller drive slakterforretning med kun et bord og et blikktak som forretningens infrastruktur (Harvey, 1990b). Byrommene blir sjeldent oppfattet som en begrensning for aktivitet. Ruga viser seg som et multifunksjonelt sted, som rommer alle delene av innbyggernes liv. Det er hjemsted og arbeidsplass (Gaisie et al. 2019). Det er møteplass for familier og sosialt samvær. Med lave og usikre inntekter, fungerer det offentlige landskapet som en ressurs, hvor både bosetting og forretningsdrift kan ta utgangspunkt i ledige landområder og forme dem etter eget ønske og behov.

En, i stor grad, innbyggerstyrt stedsutvikling har ført til at byrommene blir brukt og utviklet på innbyggernes og brukernes premisser (Massey, 2005). Fortau og gatestumper blir utsalgssteder for gatematselgere. I veiskulderen ligger konteinere på rekke og rad, med matvarer, drikkevarer, klær og sko. Små hus fungerer som bolig på dagen, men fylles opp av gjester når det forvandles til en bar på kveldstid. På morgenen selger en kvinne frokost til naboen som er på vei til jobb. Når arbeidsdagen er slutt og naboen kommer hjem, selger kvinnen sko og nytt undertøy.

Når det er et område hvor ingen bor og som ingen bruker, blir det omtalt som ingenmannsland, forklarte en av informantene. Da kan man selv ta det i bruk. Sette opp et lite hus. Eller en forretning. Det er greit. Alle andre gjør det samme. Ingenmannsland er allmennhetens land.

7. Referanser

- Acharya, Anita S., et al. "Sampling: Why and how of it." *Indian Journal of Medical Specialties* 4.2 (2013): 330-333.
- Adu, P. (2019). *A step-by-step guide to qualitative data coding*. Routledge. 52 Vanderbilt Avenue, New York.
- Afenah, A (2009) Conceptualizing the Effects of Neoliberal Urban Policies on Housing Rights: An Analysis of the Attempted Unlawful Forced Eviction of an Informal Settlement in Accra. *Ghana Development Planning Unit*.
- Aggrey-Korsah, E, Oppong, J (2013) Researching Urban Slum Health in Nima, a Slum in Accra. Weeks, J., Hill, A., Stoler, J. (red) *Spatial Inequalities*. GeoJournal Library, vol 110. Springer, Dordrecht.
- Aryeetey, E, Kanbur, S, M, R (2008) *The Economy of Ghana: Analytical Perspectives on Stability, Growth & Poverty*. Oxford: James Currey Ltd.
- Ayawaso East Municipal Assembly (u.å.) *About us*. Tilgjengelig fra: <http://aema.gov.gh/Aboutus> [29.04.22]
- Bob Milliar, G, M, Obeng-Odoom, F (2011) The Informal Economy is an Employer, a Nuisance, and a Goldmine: Multiple Representations of and Responses to Informality in Accra, Ghana. *Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development* 40: 263-284.
- Bos, J (2020) *Research Ethics for Students in the Social Sciences*. 1. utg. Cham. Springer International Publishing.
- Bourke, B. (2014) «Positionality: Reflecting on the Research Process». *The Qualitative Report*. Vol. 19, no. 33, 1-9.
- Brown, D, McGranahan, G. (2015). The urban informal economy, local inclusion and achieving a global green transformation. *Habitat International*. Vol. 53. 97-105.
- Buchholz, K (2020) *How has the world's urban population changed from 1950 to today?* Tilgjengelig fra: <https://www.weforum.org/agenda/2020/11/global-continent-urban-population-urbanisation-percent/> [26.10.21].

- Bukve, O (2021) *Forstå, Forklare, Forandre: Om design av samfunnsvitenskaplege forskingsprosjekt*. 2. utg. Oslo. Universitetsforlaget.
- Cassiman, A (2010) Home call: absence, presence and migration in rural northern Ghana. *African Identities* 8(1): 21-40.
- Chen M, A (2012) The Informal Economy: Definitions, Theories and Policies. *WIEGO Working Paper* 1: 26.
- Chirisa, I, Matamanda, A (2019) Forces shaping urban morphology in Southern Africa Today: unequal interplay among people, practice and policy. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 12(3): 354-372.
- Det Norske Akademis Ordbok (2022) *Ingenmannsland*. Tilgjengelig fra: <https://naob.no/ordbok/ingenmannsland> [01.05.2022]
- Doan, P, Oduro, C, Y. (2012) Patterns of Population Growth in Peri-Urban Accra, Ghana. *International Journal of Urban and Regional Research* 36(6): 1306-1325.
- Dovey, K, King, R (2012) Informal Urbanism and the Taste for Slums. *Tourism Geographies* 14(2): 275-293.
- Dwyer, S. C, Buckle, J, L. (2009) 'The Space Between: On Being an Insider-Outsider in Qualitative Research', *International Journal of Qualitative Methods*, pp. 54–63
- Engstrom R, Pavelesku, D, Tanaka, T, Wambile, A (2019) Mapping Poverty and Slums Using Multiple Methodologies in Accra, Ghana., In: *2019 Joint Urban Remote Sensing Event (JURSE)*, pp.1-4.
- Etikan, I, Musa, S, A, Alkassim, R, S (2016) Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics* 5: 1-5.
- Evans, M, Syrett, S, Williams, C (2006) Informal Economic Activities and Deprived Neighbourhoods. *Department for Communities and Local Government*. Centre for Enterprise and Economic Development Research. Middlesex University, Queensway, Enfield, Middlesex EN3 4SF
- Gaisie E, Kim H, M, Han S, S (2019) Accra towards a city-region: Devolution, spatial development and urban challenges. *Cities* 95: 102398.

- Ghana Statistical Service (2014) Migration in Ghana. *Population & Housing Census Report*.
Tilgjengelig fra:
<https://statsghana.gov.gh/gssmain/fileUpload/pressrelease/Migration%20in%20Ghana.pdf>
- Gillespie, T (2016) Accumulation by urban dispossession: struggles over urban space in Accra, Ghana. *Transactions of the Institute of British Geographers* 41(1): 66-77.
- Glass, M, R (2014) Encouraging reflexivity in urban geography fieldwork: study abroad experiences in Singapore and Malaysia. *Journal of Geography in Higher Education* 38(1): 69-85.
- Golafshani, N. (2003) Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research. *The Qualitative Report*. Vol. 8, Nr. 4. pp. 1-10.
- Google Maps (2022) *Steder jeg har vært i Accra* [kart 2]. Tilgjengelig fra:
<https://www.google.com/maps/@5.5945418,-0.1781883,6782m/data=!3m1!1e3?authuser=1> (27.04.2022)
- Gough, K, T, Yankson, P, W, K. (2001) The Role of Civil Society in Urban Management in Accra, Ghana. Red. Tostensen, A, Tvedten, I, Vaa, M. *Associational Life in African Cities: Popular Responses to the Urban Crisis*. Stockholm, Sverige: Nordiska Afrikainstitutet.
- Grant, R (2009) *Globalizing City: The Urban and Economic Transformation of Ghana*. Syracuse University Press.
- Gray D, E (2018) *Doing Research in the Real World*. 4 utg. London: SAGE Publications Ltd.
- Grønmo, S (2016) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2. utg. Bergen. Fagbokforlaget.
- Hansen, K & Vaa, M. (2004) *Reconsidering Informality: Perspectives from Urban Africa*. Nordiska Afrikainstitutet, P.O.Box 1703, SE-751 47, Uppsala, Sverige: Nordiska Afrikainstitutet.
- Hart, K (1973) Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana. *The Journal of Modern African Studies* 11(1): 61-89.
- Harvey, D (1990a) Between Space and Time: Reflections on the Geographical Imagination I. *Annals of the Association of American Geographers* 80(3): 418-434.

- Harvey, D (1990b) Flexible Accumulation through Urbanization Reflections on "Post-Modernism" in the American City. *Perspecta* 26: 251-272.
- Harvey, D (2004) The 'New' Imperialism: Accumulation by Dispossession. In: Leys LPC (ed) *The New Imperial Challenge*. Social Register, pp.63-87.
- Heintz, J (2012) Informality, Inclusiveness, and Economic Growth: An Overview of Key Issues. *Political Economy Research Institute*. University of Massachusetts, Amherst, USA.
- Hitimana, L, Heinrigs, P, Tremolieres, M. (2011) West African Futures: Settlement, market and food security. *Sahel and West Africa Club Secretariat*. No. 1.
- Jordhus-Lier, D, Stokke, K (2017) *Samfunnsgeografi: En innføring*. Oslo: Cappelen Damm Akademiske.
- Karuga, J (2019) 15 Biggest Cities in Africa. *Worldatlas.com* Tilgjengelig fra: <https://www.worldatlas.com/articles/15-biggest-cities-in-africa.html> [08.04.2022]
- Koto P, S (2015) An Empirical Analysis of the Informal Sector in Ghana. *The Journal of Developing Areas* 49(2): 93-108.
- Kvale, S (1995) The Social Construction of Validity. *Qualitative Inquiry* 1(1): 19-40.
- Kvale, S, Brinkmann, S (2010) *Det kvalitative forskningsintervju*. 2.utg. Oslo. Gyldendal Akademisk.
- Lindell, I (2010) *Africa's Informal Workers*. London, UK: Zed Books Ltd, 7 Cynthia Street, London N1 9JF, UK.
- Mappr.co (2015) *Regions of Ghana*. Tilgjengelig fra: <https://www.mappr.co/counties/ghana-regions/> [09.05.2022]
- Massey, D (2005) *For Space*. London: SAGE Publications Inc.
- Mays S, Brickley, M, Ives, R (2008) Growth in an English population from the Industrial Revolution. *American Journal of Physical Anthropology* 136(1): 85-92.
- Mazur, E, Urbanek, J. (1983) Space in Geography. *GeoJournal* 7. 139-143.

- Morrison, M, C, K, Hong, J, W (2006) Ghana's Political Parties: How Ethno/Regional Variations Sustain the National Two-Party System. *The Journal of Modern African Studies*. Vol. 44, No. 4. pp. 623-647
- Ninsin, K (1996) Ghana Beyond Crisis and Adjustment. *Africa Development / Afrique et Développement* 21(2/3): 25-42.
- Njoh, A, J (2009) Urban Planning as a Tool of Power and Social Control in Colonial Africa. *Planning Perspectives* 24(3): 301-317.
- O'Connor, A (2007) *The African City*. 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon, OX14 4RN: Hutchinson & Co Ltd.
- OECD (2003) *Informal Sector – ILO*. International Labour Organization (ILO). Resolutions Concerning Statistics of Employment in the Informal Sector Adopted by the 15th International Conference of Labour Statisticians, January 1993, para. 5. Tilgjengelig fra: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=1350> [27.09.2021]
- Oliveira, V (2016) *Urban Morphology: An Introduction to the Study of the Physical Form of Cities*. Springer International Publishing Switzerland: Springer.
- Oldmapsonline.org (2022) *Accra (Gold Coast) 1907*. Tilgjengelig fra: <https://www.bmarchives.org/items/show/100203024> [25.04.2022]
- Osei-Boateng, C, Ampratwum, E (2011) *The Informal Sector in Ghana*. Accra: Friedrich-Ebert-Stiftung, Ghana Office.
- Osei, K (2021) *Ghana in Focus: The life and Legacy of Dr Kwame Nkrumah – Part Two*. Modernghana.com. Tilgjengelig fra: <https://www.modernghana.com/news/1106976/ghana-in-focus-the-life-and-legacy-of-dr-kwame.html> [08.04.2022].
- Paley, J (2000) Paradigms and Presuppositions: The Difference Between Qualitative and Quantitative Research. *Scholarly Inquiry for Nursing Practice* 14(2): 143-155.
- Parker, C, Scott, S (2019) Snowball Sampling. *SAGE Research Methods Foundations*. 2019.
- Potter, J, W & Levine-Donnerstein, D (1999) Rethinking validity and reliability in content analysis. *Journal of Applied Communication Research*. 27:3. 258-284.

- Ritchie, H, Roser, M (2018) Urbanization. *OurWorldInData.org*. Tilgjengelig fra:
<https://ourworldindata.org/urbanization> [05.11.2021]
- Schoenberger, E (2004) The spatial fix revisited. *Antipode* 36(3): 427-433.
- Skilbrei, M, L (2019) *Kvalitative metoder: Planlegging, gjennomføring og etisk refleksjon*.
 Kanalveien 51 5068 Bergen: Fagbokforlaget.
- Suchan, T, A, Brewer C, A (2000) Qualitative Methods for Research on Mapmaking and Map
 Use. *The Professional Geographer* 52(1): 145-154.
- Tacoli, C, McGranahan, G, Satterthwaite, D (2015) Urbanisation, rural-urban migration and
 urban poverty. *International Institute for Environment and Development*. IIED
 Working Paper. IIED, London. 03.2015. 1-36.
- Thomas, G (2021) *How to Do Your Case Study*. 1 Oliver's Yard, 55 City Road, London EC1Y,
 1SP: SAGE Publications Ltd.
- Ulyssea, G (2020) Informality: Causes and Consequences for Development. *Annual Review of
 Economics* 12(1): 525-546.
- UN Habitat (2003) The Challenge of Slums: Global report on human settlements. *United
 Nations Human Settlements Programme*. Earthscan Publications. London.
- UN Habitat (2016) *Tracking Improvement in the Lives of Slum Dwellers*. UNON, Publishing
 Services Section, Nairobi, ISO 14001:2004-certified D1 No: 15.
- Verlet, M (2005) Grandir à Nima, Ghana: les figures du travail dans un faubourg populaire
 d'Accra. *Hommes et sociétés*. Karthala.
- Vehovar, V, Toepoel, V, Steinmetz, S. (2016) Non-probability Sampling. *The SAGE
 Handbook of Survey Methodology*. SAGE Publications.
- Weeks, J. R., Hill, A., Stow, D., Getis, A., & Fugate, D. (2007). Can we spot a neighborhood
 from the air? Defining neighborhood structure in Accra, Ghana. *GeoJournal*, 69(1-2),
 9–22.
- White, E (2003) Kwame Nkrumah: Cold War Modernity, Pan-African Ideology and the
 Geopolitics of Development. *Geopolitics* 8(2): 99-124.
- White, T, McBurney, D (2012) *Research Methods*. Utg 9. Cengage Learning EMEA.
 Wadsworth Publishing Co Inc. Belmont. California.

World Population Review (2022) *Accra Population 2022*. Tilgjengelig fra:
<https://worldpopulationreview.com/world-cities/accra-population> [29.04.2022]

Yin R, K (2012) Case study methods. *APA Handbooks in Psychology*. American Psychological Association. Vol. 2. Research designs: Quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological. pp. 141-155.

Yin, R, K (2018) *Case Study Research and Applications: Design and Methods*. 6 utg. SAGE Publications, Inc. 2455 Teller Road, Thousand Oaks, California.

8. Vedlegg

8.1 Intervjuskjema

People working in public spaces in Ruga

BACKGROUND INFORMATION

1. Date..... **Interview number:** _____
2. Name of place/market/outlet:.....

SOCIOECONOMIC

1. Ethnicity:
2. Age:.....
3. How long have you been working in Ruga?
4. Do you live in Ruga?.....
5. Marital status: [1] Married [2] Single [3] Divorced [4] Separated [5] Widowed
6. Number of children:..... Age range:.....
7. How many persons currently live in your house?
8. What is your level of education?
[1] No schooling [2] Primary [3] JSS [4] Secondary [5] Tertiary [6] University [7] Other

TRADE ISSUES

9. What types of commodities do you usually sell?
.....
.....
10. Why did you choose Nima to be your location for your business?
.....
.....
11. Why/How did you pick this specific spot for doing business?
.....
.....
12. What volume/quantity of commodities do you sell in a day?
.....
13. Who owns the location where your business is located at?
.....
.....
14. Are there any challenges connected with operating a business on a street level?
.....
.....
.....